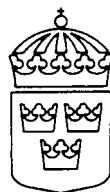

Regeringens proposition

1992/93:95

om lag om paketresor

Prop.
1992/93:95

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 10 november 1992.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Reidunn Laurén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny lag om paketresor. Förslaget, som innebär ett förstärkt konsumentskydd på reseområdet, är bl.a. ett led i det pågående arbetet med att införliva EG-direktiv med svensk rätt. EG:s direktiv om paketresor ingår såväl i EES-avtalet som i det särskilda luftfartsavtal som har slutits mellan Sverige, Norge och EG. Av Sveriges åtaganden enligt dessa avtal följer att direktivet skall införlivas med svensk rätt senast den 1 januari 1993.

Lagförslaget ansluter nära till EG-direktivet i fråga om reglernas materiella innehåll. Den nya lagen har dock utformats på ett sådant sätt att den till sin uppbyggnad och struktur passar in i svensk lagstiftningstradition. Det betyder bl.a. att vissa detaljbestämmelser utesluts från lagen. De kan behöva införas i svensk rätt genom verkställighetsföreskrifter.

Lagförslaget innehåller bl.a. regler med krav på information till resenären såväl vid marknadsföring av paketresor som i samband med att avtal tecknas och inför avresa. Det innehåller också regler som begränsar researrangörens rätt att ändra priset för resan. Under de sista 20 dagarna före avresan får priset inte höjas, även om arrangören drabbas av kostnadsökningar.

I lagen preciseras resenärens rättigheter vid ändringar i avtalsvillkoren och fel i de avtalade tjänsterna. Resenären får bl.a. rätt att utan kostnad avbeställa resan vid väsentliga ändringar i avtalsvillkoren och i vissa fall en rätt till omedelbar kostnadsfri hemtransport när arrangemangen väsentligt avviker från vad som utlovats.

Regler finns också om resenärens rätt att överlåta resan och om skyldighet för arrangören att snabbt vidta åtgärder när resenären framför klagomål.

Prop. 1992/93:95

För att den svenska lagstiftningen skall överensstämma med EG-direktivet fordras också att resegarantilagens tillämpningsområde utvidgas. Propositionen innehåller ett förslag till en sådan lagändring.

Den nya lagen om paketresor föreslås träda i kraft den 1 januari 1993, ändringarna i resegarantilagen den 1 juli 1993.

1 Förslag till

Lag om paketresor

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller paketresor som arrangörer, själva eller genom återförsäljare, säljer eller marknadsför.

2 § Med *paketresa* avses i lagen ett arrangemang som har utformats innan avtal träffas och som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster i kombination med någon turisttjänst som utgör en inte oväsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattnings samt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris eller för skilda priser som är knutna till varandra.

Lagen gäller även om olika tjänster som ingår i arrangemanget skall betalas var för sig.

Med inkvartering avses i första stycket 1 logi som inte är att anse som enbart ett led i en transporttjänst.

När ordet resa eller avledning därav förekommer i lagen avses även arrangemang där transport inte ingår.

3 § I lagen avses med

arrangör: den som annat än tillfälligtvis organiserar paketresor och säljer eller marknadsför dem direkt eller genom en återförsäljare,

återförsäljare: den som säljer eller marknadsför paketresor som organiseras av någon annan såsom arrangör,

resenär: den som själv eller genom någon annan förvärvar en paketresa,

avtal: den överenskommelse om en paketresa som träffas mellan å ena sidan resenären och å andra sidan arrangören och återförsäljaren eller en av dessa.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för resenären är utan verkan mot denne, om han förvärvar paketresan huvudsakligen för enskilt ändamål från en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

5 § Kataloger och broschyrer som tillhandahålls resenärer skall innehålla tydlig och begriplig information om priset samt i förekommande fall om resmål, transporter, inkvartering, måltider, resplan, inresebestämmelser, betalningsvillkor och villkor om minsta antal resenärer för resan.

Uppgifterna i kataloger och broschyrer är bindande för arrangören. Ändringar får dock göras innan avtal träffas, om ett uttryckligt förbehåll om det har gjorts i katalogen eller broschyren och om resenären tydligt informeras om ändringarna.

6 § Innan ett avtal sluts skall resenären på lämpligt sätt informeras om sådana hälsobestämmelser som blir tillämpliga under resan samt, i den mån det har betydelse för resenären, om vad som gäller i fråga om pass och visum för medborgare i stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

I god tid före resan skall resenären på lämpligt sätt få information om

1. transportarrangemang och försäkringsmöjligheter,
2. sådana uppgifter som gör det möjligt dels för resenären att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan, dels för anhöriga att komma i kontakt med resenären om denne är underårig.

7 § Arrangören ansvarar för att kataloger och broschyrer innehåller information enligt 5 § första stycket.

Arrangören och återförsäljaren ansvarar för att information lämnas enligt 6 §.

I fråga om underlåtelse att lämna information enligt 5 och 6 §§ skall marknadsföringslagen (1975:1418) tillämpas.

Avtalet

8 § Arrangören skall se till att avtalet innehåller uttryckliga villkor om priset för resan och kostnader som kan tillkomma, betalningsvillkor och reklamationsfrister samt, beroende på vad som ingår i paketresan, om resmål, resplan, transporter, inkvartering, andra turisttjänster, särskilda önskemål från resenärens sida som godtagits och försäkringar. Alla avtalsvillkor skall framgå av en skriftlig handling. Arrangören skall också se till att handlingen innehåller uppgifter som gör det möjligt att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan.

Innan avtal träffas skall resenären på lämpligt sätt få del av avtalsvillkor och information enligt första stycket. Han skall få ett

eget exemplar av den skriftliga handlingen.

Prop. 1992/93:95

Andra stycket gäller inte när avtal träffas kort före avresan.

9 § Arrangören ansvarar gentemot resenären för vad denne har rätt att fordra till följd av avtalet. Ansvaret gäller även för sådana prestationer som skall fullgöras av någon annan än arrangören.

Om återförsäljaren är part i avtalet, ansvarar han mot resenären på samma sätt som arrangören.

Överlåtelse av resan

10 § Resenären får överlåta paketresan till någon som uppfyller alla villkor för att få delta i resan, om han i skälig tid före avresan underrättar arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt.

När resan överläts enligt första stycket är överlåtaren och förvärvaren solidariskt ansvariga gentemot den andra parten i avtalet för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader som kan uppkomma på grund av överlåtelsen.

Ändringar före avresan, m.m.

11 § Avtalsvillkor får ändras till resenärens nackdel endast om det framgår tydligt av avtalet att detta får ske. Priset får höjas endast om det dessutom av avtalet framgår tydligt hur det nya priset skall fastställas.

Priset får höjas endast på grund av

1. ändringar i transportkostnader,
2. ändringar i skatter, tullar eller avgifter avseende tjänster som ingår i resan, eller
3. ändringar i växelkurser som påverkar arrangörens kostnader för resan.

Priset får inte höjas under de sista 20 dagarna före den avtalade avresedagen. Ett avtalsvillkor om att priset kan ändras får inte vara ensidigt till resenärens nackdel.

12 § Resenären får frånträda avtalet, om arrangören förklarar att han inte kommer att fullgöra vad han har åtagit sig och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för resenären. Resenären får också frånträda avtalet, om avtalsvillkoren ändras enligt 11 § och ändringen är väsentligt till hans nackdel.

Om arrangören avser att bryta avtalet, eller om han vill ändra avtalsvillkoren, skall han underrätta resenären snarast och därvid lämna besked om dennes rätt att frånträda avtalet enligt första stycket.

Resenären skall inom skälig tid meddela arrangören eller återförsäljaren om han vill frånträda avtalet. Gör han inte det, förlorar han sin rätt att frånträda avtalet.

13 § Frånträder resenären avtalet enligt 12 §, har han rätt till en annan paketresa som är av likvärdig eller högre kvalitet, om arrangören eller återförsäljaren kan erbjuda detta. Om resenären godtar en sämre ersättningsresa, har han rätt till ersättning för prisskillnaden.

Avstår resenären från sin rätt till ersättningsresa, eller kan en sådan resa inte erbjudas, skall han snarast få tillbaka vad han har betalat enligt avtalet.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också om arrangören ställer in resan utan att resenären är skuld till det.

14 § I sådana fall som avses i 13 § har resenären rätt till skadestånd från arrangören, om det är skäligt.

Rätt till skadestånd på grund av att arrangören ställt in resan föreligger inte, om arrangören visar

1. att färre personer än ett i avtalet angivet minimiantal anmält sig till resan och resenären inom en i avtalet angiven tid skriftligen underrettats om att resan ställts in, eller

2. att resan inte kunnat genomföras på grund av ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror det på någon som arrangören har anlitat att resan har ställts in, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om orsaken är hänförlig till någon annan i ett tidigare led.

Ändringar efter avresan, m.m.

15 § Om efter avresan en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas, skall arrangören ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för resenären.

Kan ersättningsarrangemang inte ordnas eller avvisar resenären på godtagbara grunder sådana arrangemang, skall arrangören, om det är skäligt, utan extra kostnad för resenären tillhandahålla likvärdig transport tillbaka till platsen för avresan eller till någon annan ort som resenären godkänner.

Innebär en förändring i paketresan enligt första eller andra stycket en försämring för resenären är han, om det är skäligt, berättigad till prisavdrag och skadestånd.

16 § Vid andra fel i de avtalade tjänsterna än sådana som anges i 15 § har resenären rätt till prisavdrag och skadestånd, om inte felet beror på honom.

Resenären har inte rätt till skadestånd, om arrangören visar att felet beror på ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om felet beror på någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt andra stycket endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om felet beror på någon annan i ett tidigare led.

Vid fel som har sin grund i omständigheter som beskrivs i andra eller tredje stycket skall arrangören genast ge resenären den hjälp som behövs.

17 § Skadestånd enligt 15 och 16 §§ omfattar, förutom ersättning för ren förmögenhetsskada, ersättning för personskada och sakskada.

18 § Skador som omfattas av bestämmelserna i sjölagen (1891:35 s. 1), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) eller lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik ersätts enligt de lagarna i stället för enligt denna lag. Arrangören är dock alltid skyldig att ersätta resenären för vad denne har rätt att fordra enligt de nämnda lagarna.

19 § Resenären får inte åberopa fel som avses i 15 eller 16 §, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt felet underrättar arrangören eller återförsäljaren om felet.

Utan hinder av första stycket får resenären åberopa fel, om arrangören eller återförsäljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Resenärens skyldighet att reklamera enligt första stycket skall framgå tydligt av avtalet.

20 § Om resenären framför klagomål som inte är obefogade, skall arrangören eller hans lokala representant genast vidta åtgärder för att finna en lämplig lösning.

Tillsyn

21 § Konsumentverket utövar tillsyn över att denna lag följs.

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

22 § För tillsynen har Konsumentverket eller den som verket utser rätt att göra inspektioner hos arrangörer och återförsäljare och att ta del av alla handlingar som behövs för tillsynen. Arrangörer och återförsäljare skall lämna de upplysningar om verksamheten som

begärs för tillsynen.

Prop. 1992/93:95

Om en arrangör eller en återförsäljare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får Konsumentverket förelägga arrangören eller återförsäljaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

23 § Om Konsumentverket enligt 22 § andra stycket har förelagt en arrangör eller en återförsäljare att tillhandahålla en handling, får beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av Konsumentverket enligt 22 § får inte överklagas.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
 2. Bestämmelserna i 5 § första stycket gäller inte för kataloger eller broschyrer som har framställts före ikraftträdandet.
 3. Uppgifter i kataloger eller broschyrer som har framställts före ikraftträdandet får ändras, även om det i katalogen eller broschyren inte har gjorts något sådant förbehåll som sägs i 5 § andra stycket.

Lag om ändring i resegarantilagen (1972:204)

Härigenom föreskrivs i fråga om resegarantilagen (1972:204)

dels att 2 § skall upphöra att gälla,

dels att 1, 4, 5, 6, 7 och 14 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Den som yrkesmässigt anordnar sällskapsresa till något annat land än Danmark, Finland, Island, Norge eller Sverige skall, innan han marknadsför resan, ställa säkerhet hos Kommerskollegium. Också den som yrkesmässigt tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar av annan anordnad resa av sådant slag skall ställa säkerhet hos kollegiet. Skyldigheten att ställa säkerhet gäller oavsett om resan utgår från Sverige eller från ett annat land.

Den som är arrangör eller återförsäljare av paketresor enligt lagen (1992:000) om paketresor skall, innan han marknadsför en paketresa, ställa säkerhet hos Kommerskollegium.

4 §

Säkerhet skall gälla det belopp, som Kommerskollegium med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning bestämmer. Beloppet skall uppgå till minst 200 000 kronor för den som anordnar sällskapsresa eller förmedlar utom riket anordnad sällskapsresa och till minst 50 000 kronor för den som förmedlar inom riket anordnad sällskapsresa. Om särskilda skäl föreligger, får kollegiet fastställa

Säkerhet skall gälla det belopp, som Kommerskollegium med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning bestämmer. Beloppet skall uppgå till minst 200 000 kronor för arrangörer. Samma belopp skall gälla för återförsäljare av utlandsresor. För återförsäljare av paketresor inom landet skall beloppet vara minst 50 000 kr. Om det finns särskilda skäl, får kollegiet fastställa säkerheten till ett lägre

säkerheten till *lägre* belopp eller helt efterge kravet på säkerhet.

belopp eller helt efterge kravet på säkerhet. Prop. 1992/93:95

5 §

Kommerskollegium får ålägga *en näringsidkare* att lämna de uppgifter om sin *rörelse*, som är nödvändiga för *prövning av frågan om säkerhet*. Om den uppgiftsskyldige inte lämnar de begärda uppgifterna, får kollegiet *vid vite förelägga honom* att fullgöra sin skyldighet.

Kommerskollegium får ålägga *arrangörer och återförsäljare* att lämna de uppgifter om sin *verksamhet* som är nödvändiga för *att frågan om säkerhet skall kunna prövas*. Om den uppgiftsskyldige inte lämnar de begärda uppgifterna, får kollegiet *förelägga honom vid vite* att fullgöra sin skyldighet.

6 §

Säkerhet får *tagas* i anspråk för *återbetalning av medel, vilka erlagts för sällskapsresa, som blir inställd eller eljest icke kommer till stånd*. I fråga om *sällskapsresa*, som påbörjats men *icke* slutförts, får säkerheten *tagas* i anspråk för *resenärernas* uppehälle i utlandet, deras återresa och skälig ersättning till dem för värdet av de förmåner, som de gått miste om genom att resan avkortats.

Har näringsidkare som ställt säkerhet försatts i konkurs eller måste *han antagas* vara på obestånd, får säkerheten *tagas* i anspråk även för att *bestrida* nödvändiga kostnader för dels biträde åt deltagare i *sällskapsresa* som avbrutits, dels utredning i *ärende om säkerhetens ianspråktagande*.

Medel som utbetalats får återkrävas från *resenär* endast om denne genom otillbörligt hand-

Säkerhet får *tas* i anspråk för *att betala tillbaka pengar som betalats för en paketresa som blir inställd eller av annan anledning inte blir av*. I fråga om *paketresor* som har påbörjats men *inte* slutförts får säkerheten *tas* i anspråk för *resenärers* uppehälle i utlandet, deras återresa och skälig ersättning till dem för värdet av de förmåner som de gått miste om genom att resan avkortats.

Om en arrangör eller en återförsäljare som ställt säkerhet har försatts i konkurs eller måste *antas* vara på obestånd, får säkerheten *tas* i anspråk även för att *betala* nödvändiga kostnader för dels biträde åt deltagare i *paketresor* som avbrutits, dels utredning i *ärenden om ianspråktagande av säkerheten*.

Pengar som betalats ut får återkrävas från *resenären* endast om denne genom otillbörligt

lande orsakat *kostnad för vilken medlen tagits i anspråk.*

handlande orsakat *en kostnad som medlen tagits i anspråk för.*

Prop. 1992/93:95

7 §

Säkerhet, som ställts av *den som förmedlar sällskapsresa, får ej utnyttjas, om anordnare av resan ställt säkerhet av beskaffenhet att kunna tagas i anspråk enligt denna lag.*

Säkerhet som ställts av *en återförsäljare får inte utnyttjas, om arrangören ställt sådan säkerhet som kan tas i anspråk enligt denna lag.*

14 §

Till böter eller fängelse i högst ett år skall den dömas som uppsåtligen

1. *anordnar en sällskapsresa utan att, innan han marknadsför resan, ha ställt säkerhet som krävs enligt denna lag eller*

2. *tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar en sällskapsresa utan att ha ställt sådan säkerhet.*

Till böter skall den dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. *lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som ålagts honom med stöd av 5 § eller*

2. *underlåter att fullgöra sådan uppgiftsskyldighet.*

För en gärning som avses i andra stycket 1 skall inte någon dömas till ansvar, om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Inte heller skall någon dömas till ansvar för en gärning som avses i andra stycket 2 i den utsträckning gärningen omfattas av ett vitesföreläggande enligt 5 §.

Allmänt åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter medgivande av *Kommerskollegiet.*

Till böter eller fängelse i högst ett år skall den dömas som uppsåtligen

1. *organiserar en paketresa utan att, innan han marknadsför resan, ha ställt säkerhet som krävs enligt denna lag eller*

2. *säljer eller marknadsför en paketresa, som organiseras av någon annan såsom arrangör, utan att ha ställt sådan säkerhet.*

Allmänt åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter medgivande av *Kommerskollegium.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

Lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1)

Härigenom föreskrivs att 177 § sjölagen (1891:35 s. 1) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

177 §

Avser befodringsavtalet bestämd person, får denne inte överlåta sin rätt enligt avtalet till någon annan. Sedan resan har påbörjats får överlåtelse inte äga rum, även om avtalet inte avser bestämd person.

*Bestämmelserna i första stycket
gäller inte när lagen (1992:000)
om paketresor är tillämplig på
avtalet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 10 november 1992

Närvarande: statsråden B. Westerberg, ordförande, Laurén, Hörnlund, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Könberg, Lundgren

Föredragande: statsrådet Laurén

Proposition om lag om paketresor

1 Inledning

Förhandlingarna om ett EES-avtal slutfördes under våren 1992. Avtalet undertecknades den 2 maj. Avsikten är att det skall träda i kraft den 1 januari 1993. Avtalet innebär bl.a. att Sverige, liksom övriga EFTA-länder, åtar sig att anpassa sin lagstiftning på en rad områden till det regelverk som gäller inom EG. Stora delar av denna regelanpassning skall vara genomförd till dess att EES-avtalet träder i kraft.

Bland de EG-direktiv som skall ha införlivats med svensk rätt till EES-avtalets ikraftträdande hör direktivet om paketresor, *Council Directive of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours (90/314/EEC)*. Det syftar till att samordna EG-ländernas lagstiftning om paketresor på en hög konsumentskyddsnivå. Direktivet i engelskspråkig version bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. En preliminär, inofficiell svensk översättning bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

Mellan Sverige, Norge och EG träffades under våren 1991 ett avtal om civil luftfart. Avtalet har godkänts av riksdagen (prop. 1991/92:29, bet. 1991/92:TU4, rskr. 1991/92:111, SFS 1992:138) och trädde i kraft den 6 juli 1992 (SFS 1992:589). Parterna åtar sig genom avtalet bl.a. att samordna viss lagstiftning, däribland att anpassa ländernas bestämmelser om paketresor med flyg till EG:s direktiv om paketresor. Till följd härav skall direktivet - oavsett när EES-avtalet träder i kraft - ha införlivats åtminstone delvis med svensk rätt senast den 1 januari 1993.

Enligt propositionen om det europeiska ekonomiska samarbetsområdet skall luftfartsavtalet sluta gälla när EES-avtalet träder i kraft (prop. 1991/92:170 s. 209).

Resegarantilagen (1972:204) innehåller regler om skyldighet för arrangörer av "sällskapsresor" att ställa säkerhet för trygghet av resenärens ekonomiska intressen i vissa fall. I flera sammanhang har diskuterats att införa en mera allmän reglering av konsumentskyddet vid sällskapsresor. Det skedde bl.a. i samband med att konsumenttjänstlagen (1985:716) infördes. Då gjordes emellertid den bedömningen att en reglering av avtal om sällskapsresor och liknande arrangemang borde få anstå (se prop. 1984/85:110 s. 22 och bet. LU 1984/85:42 s. 7 f.). Därefter har inte tagits något initiativ i riksdagen eller av regeringen i syfte att införa konsumentskyddande regler på reseområdet.

En omfattande utredning om konsumentskyddet vid sällskapsresor presenterades år 1985 inom ramen för Nordiska Rådets projektverksamhet (NEK rapport 1985:4 Konsumentskydd vid sällskapsresor).

Frågan om en reglering av reseområdet har diskuterats internationellt. Inom ramen för arbetet i UNIDROIT antogs år 1970 i Bryssel en konvention om reseavtal, "International Convention on Travel Contracts" (CCV). Konventionen fick en omfattande kritik och ratificerades av endast ett fåtal stater. Såvitt känt är Brysselkonventionen den enda internationella konvention som reglerar rättsförhållandet mellan researrangör och resenär. Arbeta inom reseområdet har emellertid bedrivits även inom OECD och Europarådet.

Sedan många år finns i Sverige Allmänna Resevillkor för sällskapsresor, vilka förhandlas fram mellan å ena sidan Konsumentverket och å andra sidan de stora researrangörsföreningarna. De nuvarande villkoren gäller sedan den 15 november 1991. De organisationer som står bakom villkoren är Svenska Resebranschens Riksförbund, RRF (numera Svenska Rese- och Turistindustrins Samarbetsorganisation, RTS), Researrangörsföreningen i Sverige (RiS), Bussresearrangörsföreningen (BRA) och Föreningen IT-arrangörer (FIA). De gällande Allmänna Resevillkoren bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Frågan om ett införlivande med svensk rätt av EG-direktivet om paketresor aktualiserades av regeringen i samband med godkännande av avtalet mellan Sverige, Norge och EG om civil luftfart, m.m. (prop. 1991/92:29). Det hänvisades i ärendet (prop. s. 43) till det pågående arbetet i Justitiedepartementet med implementering av direktivet.

I sitt av riksdagen godkända betänkande (bet. 1990/91:LU22) Konsumentpolitiska frågor m.m. behandlade Lagutskottet bl.a. en motion (mot. 1990/91:L730) om resegarantier. Utskottet hänvisade till det i Justitiedepartementet pågående arbetet med anledning av EG-direktivet om paketresor. Utskottet förklarade sig utgå från att de

frågor som motionären tagit upp skulle behandlas i detta arbete (bet. s. 43 f.).

I juni 1992 presenterade Justitiedepartementet departementspromemorian (Ds 1992:50) Lag om paketresor. Promemorian, vars lagförslag ansluter nära till EG-direktivet, har remissbehandlats. Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av promemorian som *bilaga 4*, dels promemorians lagförslag som *bilaga 5*, dels en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Justitiedepartementet, diarienummer 91-2551).

Arbete med att anpassa nationell lagstiftning till EG-direktivet pågår också i de övriga nordiska länderna. Under ärendets beredning i Justitiedepartementet har överläggningar med företrädare för regeringskanslierna i Danmark, Finland och Norge ägt rum.

I ärendet har jag samrått med chefen för Civildepartementet.

Lagrådet

Regeringen överlämnade den 12 oktober 1992 för lagrådets yttrande förslag till lag om paketresor, lag om ändring i resegarantilagen (1972:204) och lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1). Lagrådsremissens lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7*.

Lagrådet har yttrat sig över förslagen och därvid i fråga om lagen om paketresor föreslagit vissa omformuleringar i förtydligande syfte och för att närmare ansluta lagtexten till direktivets ordalag. Beträffande förslaget till lag om ändring i resegarantilagen har lagrådet påpekat att tillämpningsområdet bör utvidgas för att det skall överensstämma med tillämpningsområdet för lagen om paketresor. Detta leder enligt lagrådet till vissa följdändringar i övrigt i resegarantilagen.

Lagrådet har vidare ifrågasatt om inte en erinran om sambandet med EES-avtalet bör tas in i lagen. Därvid har lagrådet särskilt framhållit vikten av att lagstiftaren i denna fråga följer en konsekvent och enhetlig linje. En vacklande praxis kan, enligt lagrådet, skapa osäkerhet och vålla missförstånd vid den praktiska tillämpningen.

Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 8*.

Jag har följt lagrådets förslag på alla punkter. Emellertid föreslår jag inte någon särskild bestämmelse med en erinran om sambandet med EES-avtalet. I fråga om behovet och lämpligheten av sådana erinringar i lag uttalade föredragande statsrådet i propositionen om europeiska ekonomiska samarbetsområdet (1991/92:170 s. 187) att man "i fall då det är möjligt och lämpligt bör ... sträva efter att låta sambandet med EG-rätten komma till uttryck redan i författnings-

texten". På civilrättens område är detta ofta mindre lämpligt. De civilrättsliga författningar varigenom EG-direktiv införlivas med svensk rätt innehåller sålunda ofta en blandning av dels regler som härstammar från direktiv, dels andra regler (se t.ex. konsumentkreditlagen, 1992:830). I sådana fall kan en allmän hänvisning till direktiven bli missvisande. Härtill kommer att de regler som kan härledas från ett direktiv ibland ges ett innehåll som delvis går utöver vad som följer av direktivet.

Vad jag nu har anfört gör sig gällande i fråga om lagen om paketresor. Jag anser därför att den lagen inte bör innehålla någon särskild bestämmelse om sambandet med EG-rätten.

Jag återkommer till lagrådets synpunkter och ändringsförslag i det följande (avsnitten 2.4, 2.5, 2.7, 2.9 och 2.11).

Utöver de ändringar i lagförslagen som föranleds av lagrådets synpunkter har jag gjort ett antal redaktionella ändringar i förhållande till lagrådsremissen.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Mitt förslag: EG-direktivet om paketresor skall införlivas med svensk rätt genom en särskild lag om paketresor, vilken ansluter nära till direktivet.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag (se promemorian s. 29 f.).

Remissinstanserna: Det råder enighet om att EG-direktivet bör införlivas med svensk rätt genom en särskild lag om paketresor. Några remissinstanser, bl.a. Konsumentverket, menar dock att det vore att föredra om de Allmänna Resevillkoren arbetades in i lagen så att denna blev heltäckande på reseområdet. Flera anser att lagen, så som den utformats i promemorieförslaget, leder till betydande osäkerhet i tolkningen, vilket får starkt negativa konsekvenser. Ett par remissinstanser, bl.a. Sveriges Advokatsamfund, framhåller att det är möjligt för lagstiftaren att avvika från EG-direktivet till förmån för konsumenterna, varigenom lagen kan göras tydligare och tolknings-svårigheterna mindre.

Skälen för mitt förslag: Sveriges åtaganden enligt EES-avtalet medför att EG-direktivet om paketresor skall införlivas med svensk rätt. Genom att motsvarande regler samtidigt införs i en stor del av

Europa uppnås en harmonisering av lagstiftningen som är av stort värde. På grund av rättsområdets ovanligt starka anknytning till internationella förhållanden torde vinsterna av harmoniseringen vara större än på många andra områden.

Också Sveriges åtaganden enligt luftfartsavtalet med Norge och EG medför en förpliktelse att införliva direktivet om paketresor med svensk rätt, här såvitt direktivet rör luftfarten.

Direktivet innehåller en rad regler som är specifika för reseavtal. Av bl.a. den anledningen är det inte lämpligt att föra in de nödvändiga reglerna i svensk rätt genom ändringar i konsumenttjänstlagen (1985:716) eller någon annan existerande lag. I stället bör det införas en särskild lag om paketresor. På samma sätt avses direktivet bli införlivat med lagen i de övriga nordiska länderna.

Promemorieförslaget reglerar bara sådana frågor som behandlas i EG-direktivet och ansluter nära till direktivet i fråga om det materiella innehållet. Några remissinstanser, bl.a. Konsumentverket, menar att det vore att föredra om de Allmänna Resevillkoren arbetades in i lagen, så att den på det sättet kom att innehålla en heltäckande reglering av reseområdet. Ett par remissinstanser anser det naturligt att de Allmänna Resevillkoren anpassas till en ny lag om paketresor och att en sådan anpassning sker även i den mån det innebär försämringar för konsumenterna.

Såvitt framkommit finns det för närvarande inte i Sverige - bortsett från att en reglering erfordras till följd av EES-avtalet - något framträdande behov av lagstiftning på reseområdet. Att de Allmänna Resevillkoren finns och fungerar väl är ett viktigt skäl för detta. Att åstadkomma en "heltäckande" lagreglering är inte i sig något viktigt ändamål. Självfallet kan inte en ny lag, som inför en miniminivå för konsumentskyddet på delar av rättsområdet, tas till intäkt för att det i övrigt skulle vara fritt fram för vilka avtalslösningar som helst av frågor som inrymmer starka konsumentskyddsintressen. Jag instämmer med vad som sägs i promemorian, att det kan finnas skäl att på nytt överväga en mer heltäckande och strängare lagstiftning på reseområdet, om det mot förmodan skulle visa sig att den nya lagen leder till att konsumentskyddet i de Allmänna Resevillkoren försämraras.

Jag menar alltså att den nya lagen bör ges i princip samma omfattning som EG-direktivet. Den bör också i väsentliga delar bli en ren "översättning" av EG-direktivet. Men den bör utformas på ett sådant sätt att den passar in i den svenska lagstiftningstraditionen. Sålunda bör bl.a. vissa mycket detaljerade bestämmelser i direktivet hållas utanför lagen. Dessa bestämmelser kan dock medföra behov av särskilda verkställighetsföreskrifter. Det får ankomma på regeringen,

Genom att lagens bestämmelser skall utformas i nära anslutning till EG-direktivet är det inte i alla delar möjligt att uppnå full systematisk harmoni med den svenska rättsordningen i övrigt. Detta är en nackdel som får accepteras när olika länders rättssystem skall anpassas till varandra.

Utgångspunkten bör vara att EG-reglerna skall införas i den nya lagen med samma materiella innehåll som i direktivet. Flera remissinstanser invänder emellertid att reglerna i promemoriaeförslaget är svårtolkade och motivuttalandena alltför knapphändiga. Det framhålls att den osäkerhet som sägs uppkomma härigenom medför stora svårigheter för parter och berörda myndigheter.

I fråga om innehållet i enskilda bestämmelser vill jag framhålla följande. Enligt EG:s rättsordning är EG-domstolen exklusivt behörig att göra auktoritativa uttalanden om innebörden av EG:s rättsregler. Till EG:s direktiv finns därför inga förarbeten av den typ som vi är vana vid i Sverige. När EG-direktiv införlivas med de nationella rättsordningarna kan lagstiftaren därför inte vare sig precisera innebörden i direktivets bestämmelser i lag eller göra motivuttalanden med anspråk på att auktoritativt uttolka innehållet i EG-rätten. EES-avtalet innehåller föreskrifter om en enhetlig tolkning och tillämpning av EES-regler som materiellt överensstämmer med motsvarande bestämmelser i EG-rätten. I den mån svenska regler förutsätts ha samma innehåll som i EG-direktivet är det därför uteslutet för lagstiftaren att utforma reglerna på ett mer detaljerat sätt eller att göra motivuttalanden om hur reglerna bör tillämpas.

På många av de punkter där remissinstanserna efterlyser klagande uttalanden kan, på grund av det anförda, önskemålet inte tillgodoses. Det medför att vi i Sverige, på samma sätt som inom EG, får leva med en viss osäkerhet om reglernas innebörd intill dess att denna preciseras genom domstolsavgöranden eller på annat sätt. Det betyder dock inte att motivuttalanden helt kommer att saknas till sådana lagbestämmelser som överensstämmer med EG-regler. Det torde även fortsättningsvis vara av värde att det i förarbetena görs beskrivningar av reglernas bakgrund, inbördes förhållande och dylikt. Även sådana uttalanden kan i många fall ge vägledning för tillämpningen.

Det är dock givet att ett osäkert rättsläge medför avsevärda nackdelar. När utrymme finns för det - såsom när de svenska reglerna avviker från EG-direktivet - bör därför remissinstansernas önskemål om fylligare motivuttalanden tillgodoses i lämplig utsträckning. På några punkter har jag funnit det möjligt att på det sättet tillmötesgå

remisskritiken.

Prop. 1992/93:95

Enligt bl.a. Sveriges Advokatsamfund torde det, eftersom EG-direktivet endast anger en miniminivå, vara möjligt för lagstiftaren att åstadkomma tydligare lagbestämmelser än enligt promemorieförslaget. Detta är ett i och för sig riktigt påpekande. Det skulle dock inte stämma väl med ländernas strävandena att harmonisera sina rättsordningar om varje enskilt land valde att i stor omfattning avvika från direktivets regler enbart för att möjliggöra en precisering av de egna reglerna.

På en punkt menar jag dock att det är befogat att delvis frågå direktivets innehåll just för att möjliggöra en precisering. Det gäller uttrycket "paketresa", som är av helt grundläggande betydelse för lagens tillämpningsområde. Tolkningen av uttrycket är också, med de förslag som jag lägger fram, helt avgörande för var gränsen kommer att gå för skyldigheten att ställa resegaranti. Vidare kommer tolkningen av begreppet paketresa att få stor betydelse för de Allmänna Resevillkoren, vilka måste delvis revideras på grund av den nya lagen.

Det måste på grund av det anförda anses utomordentligt angeläget att begreppet paketresa ges ett någorlunda väl preciserat innehåll. Så länge preciseringarna innebär en vidgning av lagens tillämpningsområde i förhållande till direktivet, eller i vart fall inte en inskränkning, utgör direktivet inte något hinder. Jag har därför valt att föreslå vissa preciseringar, vilka torde tillgodose de flesta av remissinstansernas önskemål i denna del.

2.2 Tillämpningsområde m.m.

Mitt förslag: Lagen skall gälla för paketresor som arrangörer, själva eller genom återförsäljare, säljer eller marknadsför. För att säkerställa konsumentskyddet och möjliggöra lämpliga preciseringar, skall begreppet paketresa ges ett något vidare innehåll än motsvarande uttryck i EG-direktivet. Lagen skall, liksom EG-direktivet, gälla även utanför det traditionellt konsumenträttsliga området. Den skall vara tvingande när en resenär ingår avtal för huvudsakligen enskilt ändamål med en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I övrigt skall lagen vara dispositiv.

Promemorians förslag: Lagen skall tillämpas enbart på paketresor som näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet säljer eller marknadsför till konsumenter för huvudsakligen enskilt ändamål. Begreppet

paketresa ges samma innehåll som i direktivet (se promemorian s. 31 f.). Prop. 1992/93:95

Remissinstanserna: Åtskilliga remissinstanser anser att tillämpningsområdet i promemorian preciserats på ett alltför otydligt sätt, framför allt genom att begreppet paketresa är oklart i flera hänseenden. Flera, bl.a. Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, menar att det strider mot EG-direktivet att avgränsa tillämpningsområdet på det sätt som görs i promemorian.

Skälen för mitt förslag: Tillämpningsområdet för direktivet framgår primärt av artiklarna 1 och 2. I artikel 1 anges syftet med direktivet vara att medlemsstaternas lagar och andra författningar om "packages" (i den engelska versionen), som säljs eller marknadsförs inom gemenskapen skall närmas till varandra. I artikel 2.1 definieras sedan dels uttrycket "package", dels några andra centrala begrepp, nämligen (i svensk översättning) arrangör, återförsäljare, konsument och avtal.

Begreppet paketresa

"Package" definieras - enligt den preliminära svenska översättningen - som "en i förväg ordnad kombination av minst två av nedanstående komponenter som säljs eller bjuds ut till försäljning till ett totalpris, om tjänsten varar längre än ett dygn eller inkluderar övernattnings-;

- a) transport;
- b) inkvartering;
- c) andra turisttjänster som inte är direkt knutna till transport eller inkvartering och som utgör en väsentlig del av resepaketet."

Direktivets definition täcker som synes även arrangemang som inte innefattar transporter. En fråga är då om det, som i promemoriaförslaget, är lämpligt att använda uttrycket "paketresa" som motsvarighet till package och därmed den centrala termen i lagen. Det står klart att det finns åtskilliga "paket" som inte innefattar någon transport. Beträffande dessa är det uppenbarligen något oegentligt att tala om en "resa".

Emellertid finns det klara nackdelar även med andra möjliga uttryck, såsom paket, resepaket, turistpaket och paketarrangemang. Till skillnad från dessa är paketresa en relativt väl inarbetad term för de allra flesta av de företeelser som den är tänkt att omfatta. Bland remissinstanserna har bara en enda ifrågasatt det lämpliga i att använda den. Härtill kommer att man i danska och finska lagförslag arbetar med termen "pakkerejse" resp. "paketresa" och att denna term torde komma att användas även i Norge och Island. Det bör tilläggas att "sällskapsresa" framstår som alltför inadekvat för att vara ett möjligt alternativ.

En tänkbar möjlighet är att - som i EG-direktivet - använda flera

olika termer. Även om den tekniken används behövs det dock, av praktiska skäl, en samlingsbeteckning. "Paketresa" kommer därvid att vara fullt relevant för de allra flesta fall. Det kan då konstateras att man inte vinner särskilt mycket med att använda flera termer.

Min slutsats är - särskilt med hänsyn till att Norden bör ha en gemensam term - att uttrycket "paketresa" trots allt bör användas i den svenska lagen. Det bör sägas uttryckligen i lagen att en bestämmelse som innehåller ordet "resa" - eller avledningar av ordet - när det förekommer i lagen är avsett att omfatta även arrangemang där någon resa inte ingår.

I promemorian diskuteras endast mycket kortfattat innebörden i uttrycket paketresa. Den definition som lagförslaget innehåller är en översättning från direktivet. Direktivets regel bör också vara utgångspunkten. Remissinstanserna har emellertid angripit definitionen i promemoriaförslaget och pekat på en rad exempel där tvekan kan uppstå om huruvida lagen gäller eller inte. Sålunda föreligger tolkningssvårigheter beträffande exempelvis uttrycken "i förväg planerat", "inkvartering", "annan turisttjänst som utgör en väsentlig del av arrangemanget" och "för ett gemensamt pris".

Som jag tidigare varit inne på (avsnitt 2.1) är osäkerheten i promemorians lagförslag i denna del olycklig. Det gäller inte minst med tanke på att motsvarande terminologi bör användas i resegarantilagen. Där stadgas straff för den som bryter mot vissa av lagens bestämmelser, varvid uttrycket "paketresa" blir ett brottsrekvisit. Då är det givetvis angeläget att det inte råder stor osäkerhet om begreppets innebörd.

Begreppet paketresa bör därför preciseras i lagen. Det sker lämpligast genom att definitionen byggs ut på några punkter. Därvid måste man dock hålla i minnet att tillämpningsområdet inte får bli mindre vidsträckt än EG-direktivets. Det talar för att vissa företeelser som kan betraktas som gränsfall förs in under tillämpningsområdet.

Utgångspunkten är att en paketresa är ett *arrangemang* som näringsidkaren har utformat *i förväg*, dvs. innan han får kontakt med kunden. Även arrangemang som innehåller alternativa kombinationsmöjligheter och där den slutliga utformningen bestäms i samråd med kunden får därvid anses utformade "i förväg". För tydlighets skull bör lagtexten förses med ett tillägg som klargör detta.

Remissinstanserna tar upp flera exempel på kombinationer av tjänster där tolkningen av begreppen "arrangemang" och "i förväg" aktualiseras. Bl.a. nämns resor som specialkomponeras för en grupp på så sätt att olika tjänster sätts samman efter gruppens önskemål. I specialmotiveringen går jag in på en diskussion om vissa gränsfall. Jag vill nu bara betona att uttrycket "arrangemang" givetvis förutsätter viss planläggning och organisation från näringsidkarens sida. Att flera tjänster säljs till kunden i ett sammanhang kan inte i sig vara ett

kriterium på en paketresa. Har näringsidkaren däremot förberett "paketet" genom att tillhandahålla flera olika tjänster, som när de sätts samman kommer att framstå som en enhet, är det normalt fråga om ett arrangemang i lagens mening.

En typ av resor som också diskuteras av remissinstanserna är kortvariga kryssningsresor med båt. Utgör dessa - under förutsättning att de omfattar övernattning - paketresor? Här råder inte någon tvekan om att det är fråga om ett i förväg utformat arrangemang. Frågan är i stället närmast om övernattning på båten kan betraktas som "inkvartering" i lagens mening. Enligt promemorian (s. 59) bör en förutsättning vara att övernattningen sker någon annanstans än på transportmedlet. I den frågan har jag emellertid en annan uppfattning än promemorians. Det finns inte något i direktivet som talar för en så snäv tolkning. Det får vidare anses stämma väl med normalt språkbruk och en naturlig uppfattning att se övernattning på ett kryssningsfartyg som "inkvartering". Dessa resor bör därför betraktas som paketresor i lagens mening.

Däremot kan inte exempelvis en tågresa i sovrvagn betraktas som en paketresa. Det skulle för det första strida alltför mycket mot normalt språkbruk. Det finns också en relativt tydlig skillnad mellan sådana tågresor och kryssningsresor med båt. Medan inkvarteringen på båten framstår som i huvudsak åtskild från själva resan - främst eftersom den sker på en annan plats än den där resenären i övrigt avses befinna sig under transporten - ter sig övernattning i sovrvagn som en del av transporten. Det bör tilläggas att transporter med båt inte alltid har karaktär av kryssningsresa. En båtresa med övernattning kan på samma sätt som en resa i sovrvagn framstå som en enda transporttjänst.

Begreppet inkvartering bör för tydlighets skull preciseras i lagen i linje med vad jag nu har sagt.

Ett annat rekvisit som diskuteras av remissinstanserna är "för ett gemensamt pris" (2 § första stycket 3 i promemorieförslaget). Det ifrågasätts om det skall vara möjligt att komma undan de krav som lagen ställer genom att i prissättningen hålla i sär de olika tjänster som kombinerats.

I promemorieförslaget sägs uttryckligen (2 § andra stycket) att det saknar betydelse att olika tjänster debiteras för sig. Men det måste också sakna betydelse om näringsidkaren i ett tidigare skede delar upp priset i två eller flera komponenter. Är priskomponenterna beroende av varandra, eller är de annars knutna till varandra genom det samband som finns mellan tjänsterna, kan inte konstruktionen med flera belopp ges någon självständig betydelse.

Jag utgår från att direktivets uttryck, i den engelska versionen, "at an inclusive price" skall tolkas på detta sätt. Såväl direktivets bestämning som promemorieförslagets "för ett gemensamt pris" är

dock något otydliga och kan föranleda missuppfattningar. I lagen bör därför göras ett tillägg som ger uttryck för vad jag nyss anförde.

Flera remissinstanser berör vidare frågan om tolkning av uttrycket "annan turisttjänst som utgör en väsentlig del av arrangemanget" (2 § första stycket 1 i promemoriaförslaget). Särskilt framhålls att det är osäkert när en tjänst skall anses utgöra en väsentlig del av det samlade arrangemanget.

Även jag menar att uttrycket "väsentlig del" är påtagligt oprecist. Det får anses mindre bra i detta sammanhang. Det är bl.a. osäkert om det är en kvalitativ eller en kvantitativ bedömning som åsyftas. Därtill kommer att det är tveksamt om bestämningen tillgodoser EG-direktivets krav, som innebär att de nationella bestämmelsernas tillämpningsområde måste vara minst lika omfattande som direktivets. Direktivets uttryck är på engelska "a significant proportion".

För att kraven i EG-direktivet säkert skall bli tillgodosedda bör i stället uttrycket "en inte oväsentlig del av arrangemanget" användas i lagen. Därmed vidgas tillämpningsområdet jämfört med promemoriaförslaget. Bestämningen får därtill anses lättare att tolka. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tolkningsfrågor.

Konsument - resenär

Promemoriaförslaget innebär att lagen om paketresor ges ett tillämpningsområde - vad gäller avtalets parter - som i allt väsentligt överensstämmer med tillämpningsområdet för andra lagar på konsumenträttens område. I 1 § i förslaget sägs att lagen gäller paketresor "som näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet säljer eller marknadsför till konsumenter för huvudsakligen enskilt ändamål". Jag skall återkomma till avgränsningen på näringsidkarsidan strax och först diskutera frågan om lagen bör gälla endast paketresor som säljs eller marknadsförs "till konsumenter för enskilt ändamål".

Denna avgränsning kritiseras av Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet. Nämnden menar att avgränsningen strider mot direktivet, där det inte finns någon motsvarighet till begränsningen "för enskilt ändamål".

I promemorian hävdas att det måste antas att begreppet konsument i EG-direktivet används på i huvudsak det sätt som i övrigt synes vara det normala i EG. Vidare sägs att det inte kan vara avsett att direktivet skall vara tillämpligt på exempelvis konferensresor som näringsidkare företar i tjänsten och andra tjänsteresor. Det hänvisas också till uttalanden i preambeln.

Jag menar att direktivet primärt måste tolkas efter sitt egentliga innehåll. Det finns därvid inte något som visar att tillämpningsområdet är så begränsat som promemoriaförslaget förutsätter. Det finns därmed en klar risk att ett införlivande i enlighet med promemo-

rieförslaget kommer att stå i strid med direktivet. Avgränsningen av tillämpningsområdet i denna del bör i stället ske på så sätt att lagen tillämpas på alla avtal där den som förvärvar en paketresa passar in på direktivets definition av "consumer" i den engelska versionen. Det sagda betyder att även andra än privatpersoner kommer att omfattas av definitionen och av lagen. Lagen om paketresor blir därmed inte, som den är enligt promemoriaförslaget, en traditionell konsument-skyddslag.

Enligt vad jag inhämtat bygger även de lagförslag som är under utarbetande i Danmark och Finland på den avgränsning som jag föreslår. Enligt min mening bör det eftersträvas att tillämpningsområdena för de nordiska ländernas paketreselagar överensstämmer så långt som möjligt.

Frågan är då om uttrycket "konsument" ändå bör användas i lagen för den som förvärvar en paketresa. Enligt min mening är detta olämpligt. Begreppet konsument är djupt rotat i svensk lagstiftning och avser i alla andra sammanhang en privatperson.

Vilket ord bör då användas i stället? Lämpligast är, menar jag, det neutrala "resenär". Detta uttryck passar väl in på alla som ingår ett reseavtal. Ordet har den nackdelen att det framstår som inadekvat i de fall då arrangemanget inte innehåller någon resa. Jag har emellertid funnit att uttrycket paketresa bör användas som en samlingsbeteckning i lagen, trots att det inte passar in på sådana arrangemang. Då är det naturligt att också välja ordet resenär. Uttrycket kommer för övrigt att vara fullt adekvat i de allra flesta fall då det används.

För EG-direktivets engelska ord "consumer" bör således användas "resenär" i den svenska lagen.

Några remissinstanser har invänt att ordvalet i promemoriaförslaget medför att definitionen på konsument - resenär enligt mitt förslag - är för inskränkt i förhållande till direktivet. Definitionen "den som själv eller genom någon annan köper en paketresa" innebär att man utesluter alla de fall då paketresan förvärvas på något annat sätt än genom köp. Jag delar dessa remissinstansers uppfattning. Saken kan åtgärdas genom att ordet "förvärvar" används i stället för ordet "köper".

Avgränsningen av tillämpningsområdet på näringsidkarsidan

"Arrangör" är enligt direktivet den som annat än tillfälligtvis organiserar paketresor och säljer eller marknadsför dem direkt eller genom en återförsäljare. "Återförsäljare" är enligt direktivet den som säljer eller marknadsför arrangörens resor. I promemorian sägs att det måste anses stå i överensstämmelse med direktivet att med utgångspunkt härifrån avgränsa den svenska lagens tillämpningsområde genom att ange - i överensstämmelse med vad som är normalt i

svensk lagstiftning på det konsumenträttsliga området - att konsumentens motpart skall vara en näringsidkare som agerar i sin yrkesmässiga verksamhet. Promemorieförslaget är utformat på det viset.

Även denna avgränsning kritiseras av remissinstanserna, som menar bl.a. att det inte finns något i direktivet som säger att paketreseverksamheten måste bedrivas yrkesmässigt för att reglerna skall gälla. Ett par remissinstanser understryker också att det är materiellt olämpligt att utesluta paketresor som organiseras av icke professionella arrangörer. Dessa remissinstanser hävdar att riskerna för resenären många gånger kan vara särskilt stora i dessa fall.

Jag delar remissinstansernas uppfattning på båda punkterna. Promemorieförslagets avgränsning är således olämplig. I stället bör samma teknik användas som i direktivet, där tillämpningsområdet i nu angivet hänseende avgränsas endast genom att begreppen arrangör och återförsäljare definieras. Definitionerna kan utformas som i promemorian, vilket innebär att de kommer att överensstämma väl med direktivet.

Ett par remissinstanser ifrågasätter hur uttrycket "annat än tillfälligtvis organiserar" i definitionen av arrangör skall tolkas. I specialmotiveringen berör jag den frågan.

Bör lagen vara tvingande?

I direktivet anges inte att medlemsländernas lagar skall göras tvingande till konsumentens förmån. Det är osäkert om detta är ett förbiseende eller inte. Det är tydligt att lagen åtminstone i vissa avtalsrelationer har en utpräglad skyddskaraktär. Den bör därför vara tvingande för att över huvud taget bli effektiv.

Som nyss sagts bör lagen emellertid gälla inte bara på det traditionellt konsumenträttsliga området. Enligt mitt förslag kommer den också att gälla för exempelvis resor som en förening ordnar för föreningsmedlemmarnas räkning och för resor i tjänsten, oavsett vem som företar dem. Det avgörande är om det rör sig om en "paketresa" eller inte.

Det skulle inte stämma väl med svensk rättstradition att göra lagen tvingande för de fall som jag nu har nämnt. Det finns inte heller något skäl för en sådan ordning. I stället bör lagen vara dispositiv på detta område. Undantag skulle kunna göras, om det på någon punkt befanns motiverat med tvingande regler. En genomgång av de situationer som lagen avses reglera visar emellertid enligt min bedömning att det inte finns behov av något sådant undantag.

Lagen bör således göras tvingande för vissa avtal, dispositiv för andra (jfr bl.a. 3 § lagen - 1984:81 - om fastighetsmäklare). Enligt min mening bör därvid det tvingande området avgränsas på det sätt

som är vanligt i svensk rätt när tillämpningsområdet för konsumentskyddande lagstiftning bestäms (jfr t.ex. 1 § konsumentköplagen, 1990:932, och 1 § konsumenttjänstlagen, 1985:716). Lagen bör sålunda vara tvingande när en resenär förvärvar en paketresa för huvudsakligen enskilt ändamål av en näringsidkare som agerar i sin yrkesmässiga verksamhet.

Prop. 1992/93:95

2.3 Ansvarsfördelning på näringsidkarsidan m.m.

Mitt förslag: Arrangören skall genomgående ha det primära ansvaret gentemot resenären. Återförsäljaren skall ha samma ansvar i de fall då han är part i avtalet. För skador som uppkommer vid transporter där reglerna om skadeståndsansvar i sjölagen, luftfartslagen, järnvägstrafiklagen eller lagen om internationell järnvägstrafik är tillämpliga, skall arrangören ansvara gentemot resenären enligt dessa regler.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag utom i fråga om ansvaret enligt de särskilt nämnda transporträttsliga lagarna. Enligt promemoriaförslaget skall ansvarsreglerna i de lagarna tillämpas fullt ut när lagarna är tillämpliga. Arrangören blir då normalt inte ansvarig för sådana skador (se promemorian s. 33 f.).

Remissinstanserna: De flesta tillstyrker förslaget eller har ingen erinran mot det. Regeln att de särskilda transporträttsliga lagarna skall gälla fullt ut när de är tillämpliga kritiserar dock av Sveriges Advokatsamfund och Svenska Resebranschens Riksförbund. Några remissinstanser ifrågasätter om återförsäljaren över huvud taget blir part i avtalet.

Skälen för mitt förslag: Ofta är flera olika företag inblandade på näringsidkarsidan. Ibland kan det vara osäkert vem som i olika hänseenden bär ansvaret gentemot resenären. För denne torde det ofta vara oklart vem som på motsidan är ansvarig exempelvis för att fel som uppstår under resan rättas till.

I direktivet sägs, i fråga om ansvaret för fel och brister under resan, i artikel 5.1 (enligt den preliminära svenska översättningen) att "medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den arrangör och/eller återförsäljare som är part i avtalet är ansvarig för att åtagandena enligt avtalet fullgörs på ett korrekt sätt, oavsett om dessa skall fullgöras av arrangören och/eller återförsäljaren eller av andra leverantörer av tjänster".

Enligt direktivet skall alltså den av arrangören och återförsäljaren som är part i avtalet med resenären alltid vara ansvarig för åtagan-

dena enligt avtalet. Detta är också den naturliga utgångspunkten och regeln bör tas in även i den svenska lagen.

I övrigt anges inte i direktivet när arrangören resp. återförsäljaren ansvarar gentemot resenären. I de bestämmelser som preciserar innehållet i ansvaret anges i de flesta fall "arrangören och/eller återförsäljaren" som ansvarig (artiklarna 4.1, 4.6 b, 5.2 och 6). I dessa fall har medlemsländerna valfrihet. Det ovannämnda kravet i artikel 5.1 innebär dock att den som är part i avtalet alltid måste stå ansvarig enligt de angivna reglerna, i den mån de avser förpliktelser enligt avtalet.

Det är naturligt och rimligt, som föreslås i promemorian, att researrangören genomgående har ett primärt ansvar gentemot resenären för åtagandena enligt reseavtalet. Normalt är det arrangören som är resenärens egentliga motpart och från konsumentskyddssynpunkt är det av betydande värde om det alltid finns en part på motsidan som resenären vet att han kan vända sig till med sina anspråk. Att arrangören har det primära ansvaret mot resenären överensstämmer också med de svenska Allmänna Resevillkoren. Ingen remissinstans har invänt mot den nu angivna grundregeln.

Vid sidan av arrangören bör återförsäljaren alltså ansvara när han är part i avtalet med resenären. Så är vanligen inte fallet och några remissinstanser ifrågasätter om det över huvud taget förekommer. Det står dock klart att återförsäljaren, även om han inte avser att göra några åtaganden, kan bli part i avtalet enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser. Det blir fallet bl.a. om återförsäljaren träffar ett avtal med resenären och därvid inte klargör för denne att han avser att träffa avtalet för arrangörens räkning och inte för egen räkning, samt detta inte heller framgår på något annat sätt.

Ett par remissinstanser har efterlyst ett klargörande i lagen av i vilka fall återförsäljaren blir part i avtalet. Frågor av detta slag brukar emellertid inte behandlas i lagstiftningen om olika avtalstyper utan har ansetts böra lösas enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser. Det bör inte heller i lagen om paketresor tas in någon uttrycklig reglering av frågan.

När återförsäljaren är part i avtalet bör han ha samma ansvar enligt lagen som arrangören har. Det betyder att arrangörens och återförsäljarens ansvar gentemot resenären blir solidariskt.

Inget sägs i direktivet om hur ansvaret skall regleras arrangören och återförsäljaren emellan i de fall då båda ansvarar gentemot resenären. Inte heller i den svenska lagen bör det tas in några föreskrifter om det.

Jag återkommer i det följande (avsnitt 2.4) till frågan om vem som bär ansvar för att resenären får den information som han är berättigad till enligt lagen.

I direktivet sägs (artikel 5.1) att det primära ansvar som arrangören

och ibland återförsäljaren har gentemot resenären inte skall inverka på arrangörens resp. återförsäljarens rätt att kräva ersättning av övriga leverantörer av tjänster. Enligt promemorian behövs inte någon särskild regel härom i den svenska lagen, eftersom det sagda gäller ändå enligt allmänna grundsatser i svensk rätt. En remissinstans menar att det bör införas en regel motsvarande direktivets. Jag instämmer dock för min del i promemorians ståndpunkt. Det är uppenbart att arrangörens och återförsäljarens ansvar mot resenären inte påverkar rätten att regressvis ställa krav mot den som utfört tjänsten. Huruvida det faktiskt finns en sådan regressrätt i ett enskilt fall beror på vad som i det särskilda fallet avtalats mellan arrangören och den som utfört tjänsten.

Komplikationer i ansvarsförhållandena uppkommer ibland på grund av att någon tvingande transporträttslig lag kan vara tillämplig på delar av paketresan. De aktuella lagarna är sjölagen (1891:35 s. 1), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) och lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik. Det ansvar som transportören har enligt dessa lagar gentemot resenärerna är utformat med särskilt hänsynstagande till de speciella förhållanden som präglar transportmedlet och avtalssituationen. Ansvarsförhållandena enligt dessa lagar är väletablerade sedan länge. Av dessa skäl är det olämpligt att för paketresorna göra ingrepp i dessa ansvarsförhållanden. (Se även s. 35 i promemorian.)

Emellertid skulle det, som flera remissinstanser påpekar, vara till stor nackdel för resenären om han, när en skada inträffat under en i paketresan ingående transport, tvingades rikta sina ersättningsanspråk mot transportföretaget. Många gånger vet resenären över huvud taget inte vem det är som svarar för transporten. Från resenärens synpunkt är det uppenbarligen av värde om han alltid kan vända sig till sin motpart, dvs. normalt arrangören, för att få ersättning från denne. En sådan rätt för resenären överensstämmer med allmänna principer om ansvar i kontraktsförhållanden och det finns ingen anledning att i detta avseende ge resenären ett sämre skydd än som normalt gäller.

Arrangören bör alltså ansvara gentemot resenären för sådana skador som jag nu diskuterat. Men som jag också har framhållit bör ansvaret bedömas enligt de särskilda transporträttsliga lagarna. Det betyder att arrangören gentemot resenären får svara enligt de regler som gäller för exempelvis fraktförarens ansvar vid en lufttransport. Därmed åstadkoms också att konventionsbundna begränsningar i fråga om bl.a. skadeståndsbelopp blir tillämpliga vid dessa transporter. Det sägs särskilt i direktivets artikel 5.2, tredje stycket, att sådana begränsningar är tillåtna.

Det bör påpekas att arrangörens ställning ibland rent faktiskt torde vara sådan att han är direkt ansvarig enligt den transporträttsliga lagstiftningen (se promemorian s. 35).

Trafikskadelagen (1975:1410) innehåller en särskild reglering av ersättningsfrågan när skador uppkommer vid trafik med motorfordon. På grund av en särskild regel i den lagen (18 § första stycket) uppkommer ingen kollision mellan trafikskadelagen och bestämmelserna om skadeståndsansvar i lagen om paketresor.

2.4 Information

Mitt förslag: EG-direktivets regler om information till resenären skall tas in i den svenska lagen i den mån de inte motsvaras av redan existerande svenska bestämmelser. Skyldigheten att informera om pass- och visumbestämmelser skall begränsas på motsvarande sätt som i direktivet. Även direktivets regler om arrangörens rätt att göra ändringar i förhållande till uppgifter som lämnas i broschyrer och kataloger skall tas in i den svenska lagen. Särskilda föreskrifter skall ges om vem som ansvarar för informationen. Vid brister i informationen skall marknadsföringslagens regler gälla.

Promemorianas förslag: Skyldigheten att lämna information om pass- och visumbestämmelser skall enligt promemorieförslaget innebära att var och en av resenärerna har rätt till den information som är relevant för honom. I övrigt överensstämmer förslaget i sak med mitt förslag (se promemorian s. 36 f.).

Remissinstanserna: Från resebranschens sida invänder man starkt mot förslaget om skyldighet att till var och en lämna den information om pass- och visumbestämmelser som är relevant för honom. Även andra kritiserar det förslaget. Flera remissinstanser efterlyser uttryckliga regler om vem som skall ansvara för den information som skall lämnas.

Skälen för mitt förslag: Artikel 3 och artikel 4.1 i direktivet innehåller regler om skyldigheten att ge resenären information. Det sägs (artikel 3.1) att beskrivningar av paketresan inte får vara vilseledande för resenären och att detsamma gäller när priset eller andra avtalsvillkor anges.

Ett förbud mot vilseledande information följer av marknadsföringslagens bestämmelser, särskilt 2 §. Att avtalsvillkor inte får anges på ett vilseledande sätt följer av avtalsvillkorslagets förbud mot oskäliga avtalsvillkor. Dessa förbud gäller inom resp. lags tillämpningsområde, dvs. mellan näringsidkare och konsumenter. Som jag anført tidigare är avsikten att paketreselagens tillämpningsområde skall vara något vidare. Med hänsyn till att direktivets ifrågavarande regler är

osanktionerade kan det dock inte anses nödvändigt att införa särskilda förbud för sådana relativt sällsynta fall då en arrangör eller återförsäljare inte är näringsidkare eller för sådana fall då resenären inte är konsument. Därvid är också att märka att bestämmelserna i 36 § avtalslagen ger resenären ett gott skydd i de fall då ett avtal blir oskäligt på grund av vilseledande information.

De nu angivna reglerna bör alltså inte föranleda särskilda bestämmelser i den nya lagen om paketresor.

Vidare sägs i direktivet (artikel 3.2 första stycket) att broschyrer skall innehålla - angivet på ett läsligt, begripligt och korrekt sätt - priset samt information om resmål, transportsätt, inkvartering m.m. I artikeln anges i sju punkter all den information som skall finnas med.

Detaljföreskrifter av detta slag bör enligt min mening inte tas in i den svenska lagen. I lagen bör i stället tas in en mindre detaljerad bestämmelse om innehållet i informationen. Detaljregleringen i EG-direktivet kan dock komma att kräva preciseringar genom verkställighetsföreskrifter. Det får ankomma på regeringen, Konsumentverket eller någon annan myndighet som regeringen utser att utfärda sådana föreskrifter.

I lagrådsremissen föreslås en bestämmelse (5 § första stycket) enligt vilken viss närmare angiven information skall finnas i kataloger och broschyrer jämte "annan information som är väsentlig för konsumenten". *Lagrådet* menar att detta förslag - liksom förslagen i 6 § andra stycket och 8 § första stycket - utgår från att möjligheterna att komplettera lagens regler genom verkställighetsföreskrifter är mera vidsträckta än vad 8 kap. 13 § regeringsformen medger. För att regeringen skall ha normgivningsmakt enligt detta stadgande måste enligt lagrådet krävas att tillräckligt vägledande bestämmelser i den av riksdagen stiftade lagen drar upp ramen för regeringens förordningsmakt. I lagrådets förslag innehåller därför 5 § - liksom 6 och 8 §§ - mer detaljerade bestämmelser än förslaget i lagrådsremissen.

Jag delar lagrådets uppfattning att stadgandet i 8 kap. 13 § regeringsformen förutsätter att en lag som skall kompletteras med verkställighetsföreskrifter måste dra upp ramen för regeringens förordningsmakt genom tillräckligt vägledande bestämmelser. Vad som därvid är tillräckligt vägledande kan vara föremål för delade meningar. Med den lösning som lagrådet föreslår råder det inte någon tvekan om att regleringen håller sig väl inom ramen för grundlagsstadgandet. Bestämmelserna i 5 § första stycket bör därför utformas så som lagrådet föreslagit. Detsamma gäller 6 § andra stycket och - med ett mindre undantag - 8 § första stycket.

Föreskrifter om innehållet i tryckta skrifter aktualiserar frågan om bestämmelserna kan komma i konflikt med tryckfriheten. Tryck-

frihetsförordningen skyddar emellertid bara tryckfriheten som en art av yttrandefrihet och omfattar därför inte framställningar av rent kommersiell natur (se prop. 1973:123 s. 39-42 med hänvisningar samt NJA 1975 s. 589, NJA 1977 s. 751 och NJA 1979 s. 602). Det kan därmed inte råda någon tvekan om att föreskrifter om innehållet i kataloger och broschyrer får utfärdas i allmän lag utan hinder av tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Det är emellertid tänkbart att en katalog eller en broschyr innehåller avsnitt som inte är av rent kommersiell natur och som därför skyddas av tryckfriheten. Sådana delar av de tryckta skrifterna träffas inte av de nu diskuterade föreskrifterna om innehållet i kataloger och broschyrer.

Artikel 3.2 andra stycket i direktivet innehåller en regel om att uppgifter i broschyrer är bindande för "arrangören eller återförsäljaren". Ändringar får dock göras, om det uttryckligen framgår av broschyren att det får ske och om resenären dessutom före avtalet har klart informerats om ändringarna. Vidare får ändringar göras senare, om avtalsparterna kommer överens om det.

Den sistnämnda regeln gäller i svensk rätt enligt allmänna avtalsrättsliga principer och behöver inte tas in i lagen. I övrigt bör bestämmelserna överföras till den svenska lagen väsentligen oförändrade.

Enligt promemorieförslaget skall direktivets regler införlivas bl.a. genom att det föreskrivs att uppgifterna i kataloger och broschyrer är bindande "för arrangören och återförsäljaren". Några remissinstanser kritiserar den regeln och menar att återförsäljaren inte kan vara bunden av uppgifter i kataloger och broschyrer, som i praktiken arrangören ensam står bakom. Svea hovrätt påpekar vidare att bestämmelsen, såvitt den handlar om avtalsrättslig bundenhet, strider mot regeln att återförsäljaren är ansvarig gentemot resenären endast när han är part i avtalet.

Jag finner kritiken mot promemorieförslaget i denna del befogad. Endast arrangören bör ansvara för uppgifter i kataloger och broschyrer. I specialmotiveringen diskuteras vad ansvaret omfattar.

I artikel 4.1 finns regler om skyldighet för "arrangören eller återförsäljaren" att *dels* innan avtal ingås tillhandahålla allmän information om bl.a. pass- och visumkrav för "medborgare i den eller de medlemsstater som berörs", *dels* lämna viss noggrant preciserad information i god tid före resans start. Det sägs att informationen skall ges skriftligt eller på något annat lämpligt sätt.

Den information om pass- och visumkrav som skall lämnas behöver alltså, som direktivet får tolkas, bara avse bestämmelser som gäller för medborgare i EG-länder. Med EES-avtalet utvidgas skyldigheten till att omfatta de bestämmelser som gäller för medborgare i EG- och EFTA-länderna. I promemorieförslaget begränsas dock inte skyl-

digheten på detta sätt utan görs generell. Enligt promemorian kan det inte anses förenligt med svensk rättstradition att utan starka skäl göra skillnad mellan människor av olika nationaliteter, varför detta bör undvikas så långt som möjligt.

Förslaget utsätts för häftig kritik från vissa remissinstanser, särskilt företrädarna för resebranschen. Det invänds att uppgifter om pass och visumkrav ofta är komplicerade och svåra att över huvud taget få fram, varför det skulle medföra orimligt mycket arbete att uppfylla en informationsskyldighet enligt promemrieförslaget. Det framhålls vidare att den föreslagna skyldigheten går avsevärt längre än de krav om ställs i de Allmänna Resevillkoren.

Jag har förståelse för invändningarna. Det krävs uppenbarligen omfattande insatser av arrangören för att hålla reda på reglerna om pass och visum för alla nationaliteter som kan bli aktuella. Bestämmelserna är inte sällan komplicerade och särbestämmelser kan gälla för många länder. Bestämmelserna förändras också från tid till annan. Det kan inte anses orimligt att resenärerna själva undersöker sina möjligheter att komma in i det land dit resan går och skaffar sig kunskap om vad som därvid fordras.

Jag är därför inte beredd att föreslå en så långtgående informationsskyldighet som promemrieförslaget innebär. I stället bör skyldigheten i fråga om pass och visum begränsas på det sätt som skett i EG-direktivet. Att skyldigheten omfattar medborgare i EES-området kan på sitt sätt sägas stämma med en av EES-avtalets grundtankar, den om fri rörlighet för människor inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Reglerna i direktivet om information som skall lämnas före resans start bör tas in i den svenska lagen i princip oförändrade. De bör emellertid i lagen utformas på ett mindre detaljerat sätt än i direktivet och i allt väsentligt i enlighet med *Lagrådets* förslag (se ovan). Med EG-direktivets uttryck "minor" torde dock få förstås underårig, dvs. en person under 18 år. Liksom i fråga om information i kataloger och broschyrer kan det komma att krävas preciseringar i verkställighetsföreskrifter. Det får ankomma på regeringen, Konsumentverket eller någon annan myndighet som regeringen utser att utfärda sådana föreskrifter.

Flera remissinstanser efterlyser uttryckliga regler om *vem eller vilka som ansvarar* för den information som skall lämnas enligt de nu diskuterade reglerna. Promemorians utläggning i denna fråga (s. 37) kritiserar.

I direktivet sägs inte vem som bär ansvaret för att information lämnas på föreskrivet sätt. Det hindrar självfallet inte att sådana regler införs i den svenska lagen. Att på det sättet klargöra ansvarsförhållandena har ett värde, eftersom det inte är alldeles givet vad som annars skall gälla.

I fråga om uppgifter som lämnas i kataloger och broschyrer bör arrangören själv bära ansvaret. Återförsäljaren har ofta inget med dessa trycksaker att göra. På samma sätt som han inte bör vara bunden av de utfästelser som där lämnas bör han inte heller åläggas något ansvar för innehållet.

Däremot bör återförsäljaren, tillsammans med arrangören, ha ett ansvar för de uppgifter som skall lämnas till resenären innan avtal träffas och inför resan (6 § i promemorieförslaget).

Direktivet innehåller inte några regler om *påföljder* när reglerna om information inte följs. För svensk rätts del finns i marknadsföringslagen en etablerad rättslig ordning för att åstadkomma att konsumenten får sådan information som anses väsentlig för honom. Lagens informationsregler bör lämpligen kopplas till denna ordning genom en särskild regel (jfr 8 § konsumentkreditlagen, 1992:830). I specialmotiveringen beskrivs närmare vad regleringen innebär.

2.5 Avtalet

Mitt förslag: EG-direktivets regler om formerna för och innehållet i avtalet skall tas över i den svenska lagen. I enlighet härmed skall införas bestämmelser om bl.a. att alla avtalsvillkor skall anges i en skriftlig handling.

Promemorians förslag: Överensstämmer väsentligen med mitt förslag.

Remissinstanserna: Några remissinstanser föreslår kompletteringar till de föreslagna bestämmelserna. I övrigt görs inga erinringar utom beträffande lagtekniska frågor och detaljer (se promemorian s. 38 f.).

Skälen för mitt förslag: Direktivet innehåller i artikel 4.2 regler om hur reseavtalet skall utformas och vad det skall innehålla. Alla avtalsvillkor skall anges skriftligen eller på något motsvarande sätt som är begripligt och tillgängligt för resenären. Denne skall få del av villkoren innan avtal träffas och skall dessutom få en egen kopia av villkoren. Bland avtalsvillkoren skall ingå vissa preciserade uppgifter om resan, t.ex. resmål, detaljer om inkvarteringen, tidsplan, pris, betalningsordning osv. Slutligen sägs (punkt c) att reglerna inte får hindra "sena" beställningar eller avtal.

Enligt direktivet är det, som framgår av vad jag nyss anför, inte nödvändigt att avtalsvillkoren tas in i en *skriftlig handling*. De kan också anges på något motsvarande begripligt och för resenären tillgängligt sätt ("such other form as is comprehensible and accessible to the consumer"). Av ett uttalande ("statement") till EG-rådets

protokoll framgår att det som avses härmed är överföring av data via television eller något annat elektroniskt medel. För resenären är det emellertid av stor betydelse att ha avtalsvillkoren lätt tillgängliga så att han vid behov kan studera dem, exempelvis under resan och om någon tvistefråga aktualiseras. Det bör därför krävas att avtalsvillkoren framgår av en skriftlig handling och att resenären får ett eget exemplar av handlingen. En sådan reglering strider inte mot direktivet, eftersom reglerna som tidigare sagts får göras förmånligare för resenären.

I direktivet krävs inte att parterna skall skriva under handlingen. Inte heller i den svenska lagen bör uppställas något sådant krav.

Detaljerade föreskrifter finns alltså i direktivet om *inhållet* i avtalet. Föreskrifterna finns i en bilaga till direktivet - vartill hänvisas i artikel 4.2 a - i form av en uppräknig av sådana uppgifter som alltid skall finnas med. Inte bara uppgifter som har karaktär av avtalsvillkor anges i uppräknigen utan även bl.a. "namn och adress för arrangören, återförsäljaren och, när det är lämpligt, försäkringsbolaget". Den skriftliga handlingen skall alltså också innehålla viss information.

I lagen bör anges att *alla avtalsvillkor* skall finnas med i den skriftliga handlingen. Men för att lagen skall uppfylla direktivets krav måste den också innehålla föreskrifter om att arrangören skall se till att avtalet innehåller uttryckliga villkor i de hänseenden som anges i direktivet samt att den skriftliga handlingen dessutom innehåller de övriga uppgifter som krävs enligt direktivet.

De detaljerade föreskrifter som direktivet innehåller bör inte tas in i lagen. Bestämmelserna bör i stället utformas i något mera allmänna termer. Som jag sagt tidigare (avsnitt 2.4) anmärker *Lagrådet* på lagrådsremissens förslag i denna del. I enlighet med vad jag tidigare har anfört (avsnitt 2.4) bör bestämmelserna utformas på det sätt som Lagrådet föreslagit. Det bör dock inte föreskrivas att arrangören skall se till att avtalet innehåller ett uttryckligt villkor om möjligheten av prisändringar. En sådan föreskrift stämmer inte väl överens med de regler som bör gälla om förutsättningarna för att arrangören skall ha rätt att höja priset (11 §, se avsnitt 2.7.1).

Även här kan EG-direktivets detaljföreskrifter komma att kräva ytterligare preciseringar genom verkställighetsföreskrifter (jfr avsnitt 2.4).

I promemorian diskuteras (s. 41) om de föreskrifter i den nämnda bilagan till direktivet som innehåller krav på viss information borde, närmast av lagtekniska skäl, tas in bland övriga regler om information. Promemorians slutsats är dock att detta leder till svårigheter och att i stället den uppdelning som gjorts i direktivet bör tillämpas även i lagen om paketresor. Jag har inte funnit anledning till någon annan bedömning i denna fråga.

Som jag tidigare varit inne på skall resenären, enligt direktivet (artikel 4.2 b), innan avtal träffas *få del av de avtalsvillkor och den information* som skall tas in i den skriftliga handlingen. Men det sägs inte något om på vilket sätt resenären skall få del av avtalsvillkoren. Följaktligen kan detta, enligt direktivet, ske exempelvis per telefon. Det exemplar av den skriftliga handlingen som skall överlämnas till resenären behöver, enligt direktivet, inte lämnas innan avtal träffas. Den kan således, enligt direktivet, exempelvis sändas per post.

I promemorian föreslås att dessa regler skall införlivas med svensk rätt med endast det tillägget att konsumenten skall få del av avtalsvillkoren "på lämpligt sätt". Enligt promemorian är det väsentliga för konsumenten att han får del av villkoren på ett sådant sätt att han förstår dem och kan lägga dem till grund för sitt beslut att köpa eller inte köpa paketresan. Han skall inte behöva drabbas av obehagliga överraskningar i efterhand. Själva avtalet bör, enligt promemorian, kunna träffas på telefon, varför det inte bör krävas att konsumenten före avtalet får del av villkoren i en skriftlig handling.

En remissinstans menar att det är motsägelsefullt att kräva en skriftlig handling, om det inte samtidigt ställs krav på att resenären måste få del av handlingen innan avtal träffas. Jag kan inte finna denna anmärkning befogad. Inför avtalet är det viktigaste för resenären att han får god och ändamålsenlig information. Visserligen är det på många sätt en fördel - och oftast dessutom mest praktiskt för näringsidkaren - om detta sker genom överlämnande av en handling. Men av praktiska skäl bör det inte ställas upp något krav på detta i lagen. En annan sak är att resenären i rimlig tid efter att avtalet träffats bör få tillgång till det i skrift. Jag hänvisar till vad jag tidigare anfört härom.

Som sägs i promemorian är det ändamålsenligt att föreskriva att resenären före avtalet skall få del av den skriftliga handlingen "på lämpligt sätt".

Reglerna om formerna för avtalet och dess innehåll skall enligt direktivet inte hindra beställningar eller *avtal "i sista minuten"*. Denna regel införlivas i promemorieförslaget med den svenska lagen genom en undantagsbestämmelse (8 § tredje stycket). Innebörden är att resenären inte behöver få del av avtalsvillkor eller information före avtalet i de fall då avtal träffas "omedelbart före avresan". Inte heller behöver han då få någon egen kopia av den skriftliga handlingen. Alla remissinstanser har godtagit denna regel och den bör tas in i lagen. Som en remissinstans föreslagit bör dock undantaget utsträckas något i tiden, vilket kan ske genom att "omedelbart före avresan" ersätts med "kort före avresan".

Det finns i direktivet inte någon bestämmelse om *påföljd* för det fallet att formföreskrifterna inte iakttas. Det är oklart om avsikten varit att detta skall medföra att avtalet blir helt eller delvis ogiltigt

eller om det bara är fråga om en ordningsföreskrift, möjligen med Prop. 1992/93:95
viss bevisverkan.

Uppenbarligen skulle det vara mycket opraktiskt om avtalet ansågs ogiltigt därför att kravet på skriftlig form inte iakttagits. I många fall upptäcks kanske inte ett sådant formfel förrän resan påbörjats, ibland inte förrän den avslutats. Att då anse avtalet ogiltigt är inte rimligt. Men inte heller om formfelet upptäcks före avresan är det lämpligt att anse avtalet ogiltigt. Att arrangören, mot resenärens vilja, skulle få genomdriva att avtalet är ogiltigt kan naturligtvis inte komma i fråga. Men det är inte heller rimligt med en "haltande bundenhet" på så sätt att arrangören är bunden av avtalet, medan resenären kan välja om han skall fullfölja det eller inte. En sådan regel kan leda till ett komplicerat rättsläge och skulle under alla förhållanden behöva kompletteras med föreskrifter om resenärens skyldighet att vid någon tidpunkt klargöra för arrangören hur han avser att göra.

Vidare skulle det innebära en anmärkningsvärd särbehandling av reseavtal, jämfört med andra konsumenträttsliga avtal, om just dessa skulle bli ogiltiga på grund av bristande skriftform.

Det kan mot bakgrund av det sagda inte antas att bestämmelsen i direktivet om skriftlig form skall tolkas på så sätt att avtalet blir ogiltigt - helt eller delvis - om formkravet inte iakttagits. I stället får regeln ses som en ordningsföreskrift som i princip är utan sanktion. Enligt promemoriaförslaget bör den utformas på det sättet också i den svenska lagen.

Ett par remissinstanser föreslår att bestämmelserna kompletteras - liksom reglerna om informationsskyldighet (avsnitt 2.4) - med en föreskrift om att marknadsföringslagens regler skall gälla om formföreskrifterna inte iakttas. Jag är dock inte beredd att föreslå en sådan regel. Föreskriften om att avtalsvillkoren skall framgå av en skriftlig handling har inte med marknadsföring att göra och marknadsföringslagens regelsystem bör inte utsträckas för långt. Det står också klart, som sägs i promemorian, att föreskriften om skriftlig form får betydelse vid den tillsyn som Konsumentverket föreslås utöva. Vidare är det givet att näringsidkaren kan komma att stå sämre i bevishänseende i fråga om uppgifter som inte tas in i en skriftlig handling.

Några remissinstanser önskar att reglerna kompletteras med bl.a. bestämmelser om vad som skall anses ingå i avtalet mellan parterna och när avtal skall anses träffat. Sådana frågor är dock av allmän avtalsrättslig karaktär och bör inte regleras i en lag som avser en speciell avtalstyp.

Mitt förslag: Liksom enligt direktivet skall resenären ha rätt att överlåta resan. Överlåtelse skall dock få ske bara till den som uppfyller alla villkor för att få delta i resan. För att ha rätt att överlåta resan skall resenären i skälig tid före avresan underrätta arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt. Överlåtaren och förvärvaren skall vara solidariskt ansvariga för vad som återstår att betala och för extra kostnader som uppkommer på grund av överlåtelsen.

Promemorians förslag: Enligt promemoriaförslaget är det inte ett villkor för rätt att överlåta paketresan att resenären underrättat arrangören eller återförsäljaren. I övrigt överensstämmer förslaget med mitt (se promemorian s. 41 f.).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser påpekar att det i fråga om paketresor som går med reguljärflyg måste vara ett villkor för överlåtelseätten att internationella bestämmelser om flygtrafik inte lägger hinder i vägen. Ett par remissinstanser anser att resenären inte bör få överlåta paketresan, om han inte viss tid före avresan underrättat arrangören om sin avsikt. Konsumentverket riktar invändningar mot regeln om solidariskt ansvar för överlåtaren och förvärvaren.

Skälen för mitt förslag: Resenären har enligt direktivet (artikel 4.3) rätt att överlåta resan, om han är förhindrad att delta i den. Han måste dock överlåta den till någon som uppfyller alla villkor för att få delta i resan. Härmed torde avses exempelvis sådana fall då resan är förbehållen en viss ålders- eller yrkeskategori. Det kan också vara fråga om att förvärvaren skall uppfylla visumkrav o.d.

Enligt direktivet skall resenären vidare, innan han överlåter resan, ge arrangören besked om sin avsikt i skälig tid före avresan. Han är tillsammans med förvärvaren solidariskt ansvarig för vad som kan återstå att betala för resan och för eventuella merkostnader som uppkommer med anledning av överlåtelsen.

Enligt promemoriaförslaget skall dessa regler tas in i lagen om paketresor, dock med den skillnaden att överlåtelse får ske även om resenären inte är förhindrad att själv delta. I motiven uttalas att det vanligen inte torde förekomma några villkor som förvärvaren måste uppfylla för att få överta paketresan.

Alla remissinstanser godtar att resenären får en i princip fri rätt att överlåta resan. Men flera invänder att det inte kan föreligga någon fri överlåtelseätt när transporten sker i form av en reguljär flygresan, eftersom det då finns internationella flygtrafikregler som i princip förbjuder överlåtelse av flygbiljetter. Det måste därför i sådana fall,

enligt vad flera har framhållit, vara ett "villkor för resan" att flygbolaget godtar överlåtelsen. Prop. 1992/93:95

Internationella flygregler är till för att främja flygsäkerhet, förhindra terroristattacker m.m. Självfallet kan inte överlåtelseätten utformas på ett sätt som gör att den kommer i strid med dessa regler. Jag anser därför, liksom remissinstanserna, att det måste ses som ett sådant villkor som lagen åsyftar att föreskrifter som gäller för transportmedlet i fråga inte lägger hinder i vägen för överlåtelsen.

Även i fråga om andra tjänster kan det ibland vara ett relevant "villkor för att få delta i resan" - som en remissinstans varit inne på - att en underleverantör godkänner överlåtelsen. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen.

För vissa transportmedel finns i lag bestämmelser om begränsningar i rätten att överlåta bokningar. En särskild fråga är hur sådana regler kommer att förhålla sig till en lagstadgad rätt att fritt överlåta paketresor.

Sjölagen innehåller sådana bestämmelser i 177 §:

Avser beforderingsavtalet bestämd person, får denne inte överlåta sin rätt enligt avtalet till någon annan. Sedan resan har påbörjats får överlåtelse inte äga rum, även om avtalet inte avser bestämd person.

Bestämmelserna - som är dispositiva - har till syfte främst att förebygga att rabatter av biljettpriser berövas sin mening genom överlåtelse, t.ex. vid utnyttjande av säsongbiljett (prop. 1973:137 s. 136 och SOU 1971:90 s. 40). De har tillkommit i nordiskt samarbete men synes sakna motsvarighet i övriga EES-länders lagstiftning. När bestämmelserna tillkom uttryckte den svenske lagstiftaren för sin del tvivel om deras värde men hänvisade till övriga nordiska länders uppfattning att bestämmelserna var motiverade.

Införlivas EG-direktivets regler om överlåtelse rätt med svensk rätt, uppkommer en lagkonflikt för vissa fall, om bestämmelserna i 177 § *sjölagen* samtidigt behålls oförändrade. Direktivet om paketresor lämnar emellertid inte något utrymme för lagstadgade inskränkningar i överlåtelse rätten för vissa transportslag. Det bör därför enligt min mening införas en särskild bestämmelse i *sjölagen* med innebörd att begränsningarna i 177 § inte gäller när lagen om paketresor är tillämplig på reseavtalet.

Också i *järnvägstrafiklagstiftningen* finns bestämmelser som begränsar överlåtelse rätten. Artikel 11 § 5 i "Enhetliga rättsregler för avtal om internationell järnvägsbefordran av resande och resgods" (CIV) innehåller:

Om inte annat anges i de internationella tarifferna, får en biljett överlåtas, om den inte är utställd på en namngiven person och resan inte har börjat.

Bestämmelserna gäller, enligt lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik, som svensk lag.

I artikel 62 i CIV finns emellertid en undantagsbestämmelse av innebörd att vad som föreskrivs i CIV inte gäller i den mån det strider mot de bestämmelser som vissa stater meddelar för trafiken mellan sig vid tillämpningen av särskilda fördrag. Fördraget om den Europeiska ekonomiska gemenskapen nämns som exempel. Undantagsbestämmelsen innebär bl.a. att EG-direktivets regel om rätt att överlåta paketresor gäller - i den mån en regelkonflikt uppkommer - framför den citerade regeln om begränsningar i överlåtelseätten. Till följd av EES-avtalet gäller motsvarande företrädesordning även för Sveriges del.

Bestämmelserna på järnvägstrafikens område kommer därför inte i konflikt med en regel om överlåtelseätt i lagen om paketresor.

Det finns inte några motsvarande regler om inskränkningar i överlåtelseätten i lufttrafik- eller vägtrafiklagstiftningen.

Enligt promemorian skall resenären i rimlig tid före avresan *underrätta arrangören eller återförsäljaren* om sin avsikt att överlåta resan. Men detta är enligt promemoriaförslaget inte något villkor för att han skall få utnyttja överlåtelseätten. Ett par remissinstanser invänder mot detta och menar att en underrättelse viss tid före avresan bör vara ett nödvändigt villkor. De hänvisar därvid särskilt till säkerheten vid flygresor.

Jag anser invändningen välgrundad. Arrangören måste ges tid att kontrollera om överlåtelsen möter något hinder samt att vidta vissa praktiska åtgärder, exempelvis ändra i bokningslistor. Inte minst de säkerhetskrav som måste ställas, särskilt vid flygresor, gör det olämpligt att resenären fritt kan överlåta resan i sista stund.

I linje med direktivet bör det därför föreskrivas som ett villkor att resenären i skälig tid före avresan underrättar arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt. För de fall då resenären får förhinder så sent att han på grund av detta villkor inte kan överlåta resan, är han hänvisad till de möjligheter som finns att teckna s.k. avbeställningsskydd.

Som framhålls i promemorian är det knappast behövligt, eller ens ändamålsenligt, att resenären skall få överlåta resan bara när han själv är förhindrad att delta. Remissinstanserna har inte några invändningar mot promemorians förslag att något sådant villkor inte skall gälla. Även jag godtar promemoriaförslaget om en från direktivet avvikande regel i denna del.

Promemoriaförslaget föreskriver, liksom direktivet, att överlåtaren och förvärvaren är solidariskt ansvariga gentemot den andra parten för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader som kan uppkomma på grund av överlåtelsen. Konsumentverket invänder att det inte finns någon anledning att införa ett sådant solidariskt ansvar. En allmän grundsats är emellertid att en gäldenär inte får överlåta sina förpliktelser utan borgenärens medgivande. En rätt för

resenären att överlåta resan bör utformas på ett sådant sätt att den blir förenlig med denna grundsats. Eftersom resenären i princip fritt kan välja vem han skall överlåta resan till, är det rimligt att han får ta ett ansvar för förvärvarens förmåga och vilja att betala. Arrangören bör därför ges det ekonomiska skydd som det innebär att överlåtaren även efter överlåtelsen är ansvarig för de ekonomiska förpliktelserna i avtalet. Detta ansvar bör överlåtaren bära solidariskt med förvärvaren.

Det är vidare rimligt att, som föreskrivs i direktivet, det solidariska ansvaret gäller även för merkostnader som uppkommer på arrangörs-sidan med anledning av överlåtelsen.

2.7 Ändringar av pris m.m. före avresan

2.7.1 Ändringar i avtalsvillkoren i allmänhet

Mitt förslag: Överenskomna avtalsvillkor skall få ändras till resenärens nackdel endast om det framgår tydligt i avtalet att detta får ske. För prishöjningar skall, i enlighet med direktivets regel, vissa ytterligare villkor gälla. Det skall bl.a. framgå tydligt av avtalet hur det nya priset skall fastställas. Ett villkor om prisändringar skall inte få vara ensidigt till konsumentens nackdel. Under de sista 20 dagarna före avtalad avresedag skall prishöjningar inte få ske över huvud taget.

Promemorians förslag: Överensstämmer väsentligen med mitt förslag (se promemorian s. 42 f.).

Remissinstanserna: Konsumentverket anser att prishöjningsrätten bör inskränkas ytterligare. I övrigt godtar remissinstanserna förslaget i sak.

Skälen för mitt förslag: Direktivet innehåller inte någon allmän regel om arrangörens rätt att göra ändringar i de avtalade villkoren. Däremot finns, i artikel 4.4, särskilda bestämmelser om ändringar av priset efter att avtal ingåtts. I den preliminära svenska översättningen

- med en mindre ändring som gjorts här - lyder bestämmelserna:

"a) Det avtalade priset får inte ändras såvida inte avtalet uttryckligen medger en ändring uppåt eller nedåt och exakt anger hur prisändringen skall beräknas. Därvid får beaktas endast variationer i:

- transportkostnader, inklusive bränslekostnader,
- skatter och avgifter för vissa tjänster, t.ex. landningsskatter eller start- och landningsavgifter i hamnar eller på flygplatser,
- de växlingskurser som används i samband med det resepaketet det gäller.

b) Prishöjning får inte ske senare än 21 dagar före avresan."

I promemorieförslaget tas dessa bestämmelser in i den svenska lagen utan några ändringar i sak, varvid det uttryckligen anges att ett villkor om ändring av priset inte får vara ensidigt till resenärens nackdel. I fråga om växelkursförändringar anges det i den föreslagna bestämmelsen (12 §) att endast förändringar som påverkar arrangörens kostnader för resan får åberopas som skäl för en prishöjning.

Konsumentverket menar att arrangören bör ha rätt att kompensera sig för kostnadsökningar endast i den mån ökningen inte kunde förutses när avtalet ingicks. Vidare menar Konsumentverket att de Allmänna Resevillkorens bestämmelser om ökade kostnader för bränsle eller valuta borde tas in i lagen. Enligt min mening finns det dock inte skäl att avvika från direktivet på dessa punkter. Jag hänvisar till vad jag anfört om de allmänna utgångspunkterna för införlivande av EG-direktivet (se avsnitt 2.1).

I övrigt godtas promemorieförslaget i sak av remissinstanserna. Också jag ställer mig bakom förslaget.

För att bestämmelserna skall bli mer lättbegripliga bör det dock - som flera remissinstanser också varit inne på - göras vissa lagtekniska justeringar i promemorieförslaget. Därvid bör det för tydlighets skull införas en uttrycklig regel som gäller för alla slags villkorsändringar. I regeln bör anges att ändringar får göras endast om det framgår tydligt i avtalet att det är tillåtet.

När det gäller prisändringar finns i järnvägstrafiklagstiftningen bestämmelser som avviker från den regel som jag här föreslagit (lagen, 1985:193, om internationell järnvägstrafik, Bihang A, artikel 5 § 4). Som jag redogjort för tidigare (avsnitt 2.6) gäller emellertid de ifrågavarande konventionsbundna reglerna på järnvägsområdet bara i den mån de inte strider mot bestämmelser som vissa stater meddelar för trafiken mellan sig vid tillämpningen av särskilda fördrag. Fördraget om den Europeiska ekonomiska gemenskapen och EES-avtalet är exempel på sådana fördrag. Det betyder att reglerna om prishöjningar i EG-direktivet om paketresor gäller, i den mån de är tillämpliga på samma avtal, framför de enhetliga järnvägstrafikreglerna. Det synes inte erforderligt att i lagen särskilt erinra om detta.

Mitt förslag: Resenären skall ha rätt att frånträda avtalet, dels om arrangören avser att bryta avtalet och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för resenären, dels om avtalsvillkoren ändras väsentligt till resenärens nackdel. Avser arrangören att bryta mot avtalet, eller vill han ändra villkoren, skall han underrätta resenären snarast och därvid lämna besked om rätten för denne att frånträda avtalet.

Om resenären frånträder avtalet, skall han ha rätt till en ersättningsresa av likvärdig eller högre kvalitet. Detsamma skall i regel gälla när arrangören ställer in resan. Avstår resenären från ersättningsresa, skall han få tillbaka vad han har betalat. Resenären skall också ha rätt till skadestånd, om det är skäligt. Arrangörens skadeståndsansvar för att en resa ställts in skall preciseras på samma sätt som i bl.a. konsumentköplagen (kontrollansvar).

Promemorians förslag: Överensstämmer i sak med mitt förslag (se promemorian s. 43 f.). Särskilda regler om anteciperat kontraktsbrott saknas dock.

Remissinstanserna: En remissinstans anser att resenären bör ha rätt att häva avtalet endast om han underrättar arrangören eller återförsäljaren inom viss tid om sin önskan att häva avtalet. Åtskilliga påpekanden görs, främst från lagteknisk synpunkt, rörande de lösningar som valts i promemorian. I sak godtas dock promemorians förslag i allt väsentligt.

Skälen för mitt förslag: EG-direktivet innehåller i artikel 4.5 - 4.7 särskilda regler om *väsentliga* ("significant") ändringar i avtalsvillkoren. Sådana ändringar ger resenären en rätt att häva avtalet och en rätt att kräva att få göra en annan resa - likvärdig eller bättre - som ersättning. Resenären har vidare under vissa förutsättningar rätt till skadestånd.

Resenärens rätt att frånträda avtalet m.m.

Vid väsentliga ändringar i avtalsvillkoren har resenären enligt direktivet (artikel 4.5) en rätt att frånträda avtalet. I stället för att frånträda avtalet kan han välja att acceptera ett tilläggsavtal som - enligt den preliminära svenska översättningen - "specificerar ändringarna och hur dessa påverkar priset". Arrangören skall snarast möjligt underrätta resenären när han finner att han måste göra väsentliga ändringar. Resenären skall i sin tur så snart som möjligt informera arrangören eller återförsäljaren om huruvida han väljer att

häva avtalet eller att ingå ett tilläggsavtal.

Enligt promemorieförslaget skall reglerna införlivas med den svenska lagen utan ändringar i materiellt hänseende. Dock avser reglerna, enligt förslaget, uttryckligen bara ändringar som är väsentligt till *resenärens nackdel*.

Remissinstanserna godtar förslaget i sak. Flera invänder dock mot den lagtekniska utformningen och menar att reglerna blivit onödigt komplicerade. Jag instämmer i detta och föreslår att reglerna utformas delvis annorlunda. Det är bl.a. inte nödvändigt - vid sidan av den allmänna regel om villkorsändringar som jag föreslagit i föregående avsnitt - med en särskild regel som begränsar rätten att göra väsentliga villkorsändringar. Det är vidare inte nödvändigt att föreskriva att parterna skall träffa en särskild överenskommelse för det fallet att resenären väljer att inte häva avtalet. Det ligger i sakens natur att arrangören i samband med att han berättar om villkorsändringen förklarar vad den kommer att innebära och eventuellt erbjuder kompensation eller andra följdändringar i avtalet. Ett beslut av resenären att inte häva avtalet kommer därmed naturligen att föregås av någon form av överenskommelse om vad som skall gälla mellan parterna (jfr artikel 4.5 i direktivet).

Jag menar - på samma sätt som anförs i promemorian men i motsats till en remissinstans som invänder mot förslaget - att hävningsrätten bör gälla endast för avtalsvillkorsändringar som är till resenärens nackdel. Att föreskriva hävningsrätt på grund av villkorsändringar som är till resenärens fördel är inte rimligt. Jag hänvisar till specialmotiveringen angående frågan hur det bör avgöras om en villkorsändring är till resenärens nackdel eller inte.

Lagrådets förslag avviker från lagrådsremissens på så sätt att Lagrådet föreslår en uttrycklig bestämmelse om att resenärens rätt att frånträda avtalet skall gälla även då arrangören förklarar att han inte kommer att fullgöra vad han har åtagit sig.

Resenären torde ha rätt att frånträda avtalet vid anteciperat kontraktsbrott redan på grund av allmänna kontraktsrättsliga principer. Sett enbart från den synpunkten torde det därför inte vara nödvändigt att komplettera bestämmelsen på det sätt som *Lagrådets* förslag innebär. Emellertid är det oklart om direktivets motsvarande bestämmelse (artikel 4.5) avsett att inrymma inte bara ändringar *inom ramen för vad som avtalats* utan även anteciperat kontraktsbrott, dvs. att arrangören avser att ändra villkoren till resenärens nackdel *utan* stöd i avtalet. Mycket talar för att direktivet är avsett att inrymma även det senare fallet, även om det på sitt sätt kan sägas bryta systematiken i regleringen.

Härtill kommer att väsentliga rättigheter för resenären i övrigt är kopplade till rätten att frånträda avtalet. Det gäller rätten till en ersättningsresa enligt 13 § och rätten till skadestånd enligt 14 § i

lagrådsremissens förslag. Om lagen inte innehåller någon bestämmelse om anteciperat kontraktsbrott, kan det därför bli föremål för tvekan om resenären, när han frånträder avtalet i ett sådant fall, är berättigad till ersättningsresa resp. skadestånd enligt lagens bestämmelser.

På grund av vad jag sålunda anfört bör bestämmelsen utformas i enlighet med Lagrådets förslag. Som Lagrådet föreslagit bör en förutsättning för resenärens rätt att frånträda avtalet vid anteciperat kontraktsbrott vara att kontraktsbrottet är av väsentlig betydelse för honom.

Liksom enligt direktivet bör arrangören vara skyldig att informera resenären snarast när han vill ändra avtalsvillkoren. Skyldigheten bör gälla för alla villkorsändringar. Arrangören bör därvid - på samma sätt som enligt direktivet - vara skyldig att informera resenären om dennes rätt att frånträda avtalet vid ändringar som är väsentligt till hans nackdel.

Motsvarande informationsskyldighet bör gälla när arrangören avser att bryta kontraktet på det sätt som sagts ovan.

Resenären bör - i enlighet med direktivet - vara skyldig att underrätta arrangören eller återförsäljaren om han önskar frånträda avtalet. Varken i direktivet eller i promemoriaförslaget föreskrivs någon påföljd för det fall att resenären försummar denna skyldighet. En remissinstans menar att resenären i så fall borde gå miste om sin rätt att frånträda avtalet. Även jag finner detta rimligt. För arrangören är det av stor betydelse att snarast få besked om resenären vill stå kvar eller om dennes plats måste bjudas ut på nytt. Får arrangören inte över huvud taget något besked, riskerar han en onödig ekonomisk förlust. Det är mot denna bakgrund inte för mycket begärt att resenären - sedan han fått information om villkorsändringen och haft skäligt rådrum för att överväga eventuella förslag från arrangören om kompensation för ändringen eller andra förändringar i avtalet - utan ytterligare fördröjning ger arrangören besked om huruvida han vill frånträda avtalet eller inte. Gör han inte detta, bör han gå miste om rätten att frånträda avtalet.

Det måste dock undersökas om det står i strid med direktivet att införa en preklusionsregel, dvs. en regel som innebär att resenären förlorar sin rätt att frånträda avtalet efter viss tid. Direktivet lyder på denna punkt i sin engelska version: "The consumer shall inform the organizer or the retailer of his decision as soon as possible." I denna bestämmelse finns inte något förbud mot en preklusionsregel. Med hänsyn till de starka skäl som talar för en sådan regel får, under sådana förhållanden, direktivet antas hålla den möjligheten öppen.

Resenärens rätt till ersättningsresa m.m.

Enligt artikel 4.6 i direktivet har resenären, i det fall han väljer att

fråntråda avtalet, rätt till en annan paketresa som är av likvärdig eller bättre kvalitet. Samma rätt har han om arrangören ställer in resan. Rätten gäller dock bara under förutsättning att arrangören kan erbjuda en lämplig ersättningsresa. Är en erbjuden resa sämre än den som inte blev av för resenären, har han - om han accepterar resan - rätt till ersättning för prisskillnaden.

Väljer resenären att avstå från sin rätt till ersättningsresa, skall han så snart som möjligt få tillbaka vad han har betalat enligt avtalet.

Är resenären skuld till att resan ställts in, har han inte rätt att få någon ersättningsresa eller att få tillbaka vad han har betalat.

Dessa bestämmelser i direktivet bör övertas i den svenska lagen väsentligen oförändrade. Som föreslås i promemorian bör dock resenären ges möjlighet till en ersättningsresa även i det fallet att återförsäljaren men inte arrangören kan erbjuda en sådan. Endast en remissinstans invänder mot detta förslag. Enligt min mening är det rimligt att resenären får en sådan rätt i de fall som det här är fråga om, dvs. när avtalsvillkoren ändrats väsentligt till resenärens nackdel eller den ordinarie resan ställts in utan hans skuld.

Det bör vidare sägas uttryckligen, som påpekas av en remissinstans, att rätten att återfå betalning gäller inte bara i det fallet att resenären avstår från sin rätt till ersättningsresa utan också när någon ersättningsresa över huvud taget inte kunnat erbjudas.

I specialmotiveringen diskuteras bl.a. frågan i vilka fall resenären förlorar sin rätt på grund av att han "är skuld till" att en resa ställs in.

Resenärens rätt till skadestånd

Artikel 4.6 innehåller också regler om resenärens rätt till skadestånd när han häver avtalet på grund av väsentliga villkorsändringar eller när arrangören ställer in resan. Resenären har, enligt dessa bestämmelser, rätt till skadestånd "om det är skäligt" ("if appropriate") utom i två fall. Dessa undantagsfall avser båda den situationen att *resan ställts in*. Något undantag från rätten till skadestånd i hävningsfallet görs således inte.

Det första undantaget avser det fallet att resan ställts in på grund av att färre personer än nödvändigt anmält sig till resan. För att detta skall befria arrangören från skadeståndsansvar skall han dock ha angivit ett minimiantal resenärer i avtalet och även underrättat resenären inom en i avtalet angiven tid före avresan om att denna har ställts in.

Det andra undantaget avser s.k. force majeure, vilket i den preliminära svenska översättningen av direktivet - som här ändrats något för att ligga närmare den engelska versionen - uttrycks: "ovanliga och oförutsebara omständigheter som den part som åberopar dem inte kan påverka och vilkas följder inte kunde ha undvikits ens

med vederbörlig aktsamhet". - Det framgår att "överbokning" inte räknas som force majeure. Vad som därvid torde avses är överbokning inte hos arrangören själv - då det ju inte finns anledning att ställa in resan - utan hos någon som han anlitar, exempelvis ett flygbolag eller ett hotell på den ort dit resan skulle gå.

Undantaget för force majeure enligt direktivets definition ligger nära det s.k. kontrollansvar som numera är etablerat i den svenska förmögenhetsrätten (se 27 och 40 §§ köplagen, 14 och 30 §§ konsumentköplagen samt 31 § konsumenttjänstlagen). En skillnad är att omständigheterna i fråga, enligt direktivets definition, uttryckligen skall ha varit "ovanliga" för att befria från skadeståndsansvar. En annan skillnad är att bestämmelserna om kontrollansvar innehåller uttryckliga regler för det fallet att kontraktsbrottet beror på någon som säljaren har anlitat eller på en leverantör eller någon annan i tidigare säljled. Det föreskrivs att säljaren är fri från ansvar endast om också nu nämnda personer skulle ha varit fria från ansvar vid en bedömning enligt principerna för kontrollansvar.

Det är av värde om skadestandsreglerna i lagen om paketresor i princip överensstämmer med motsvarande reglering i köplagen och konsumentköplagen. En regel om kontrollansvar får anses likvärdig med direktivets regel om force majeure. Slutligen framstår en regel om kontrollansvar som mer ändamålsenlig än direktivets regel, bl.a. eftersom den uttryckligen reglerar vad som skall gälla om dröjsmålet beror på någon som den primärt ansvarige näringsidkaren anlitat eller någon i tidigare led.

Konsumentverket har föreslagit att det i lagen tas in en regel om att arrangören skall få ställa in resan bara om resenären underrättats viss tid före avresan. Även om en sådan regel allmänt sett framstår som motiverad bör den, med hänsyn till de allmänna utgångspunkter som gäller för arbetet med införlivande av EG-direktivet med svensk rätt (se avsnitt 2.1), inte nu tas in i lagen.

Min slutsats är, liksom promemorians, att en regel om kontrollansvar bör införas i den svenska lagen i stället för direktivets regel om frihet från skadeståndsansvar vid force majeure. Remissinstanserna har inte haft någon invändning mot detta förslag.

Promemorian innehåller inte någon regel om bevisbördan. Det anförs att arrangören i enlighet med allmänna principer får anses ha bevisbördan för att det förelegat ett sådant hinder som gett honom rätt att ställa in paketresan. En remissinstans föreslår att denna regel får komma till uttryck i lagen. Även jag menar att bevisbördans placering bör framgå av en uttrycklig bestämmelse (jfr bl.a. 14 § konsumentköplagen och 31 § konsumenttjänstlagen).

Undantagen från skadeståndsansvaret avser alltså i direktivet bara det fallet att resan ställts in. Motsvarande undantag finns inte för den situationen att *resenären frånträtt avtalet*. Det enda som krävs i de

fallen för att resenären skall få skadestånd är att det "är skäligt".

Att denna skillnad görs mellan det fallet att resenären frånträder avtalet och det fallet att resan ställts in är i och för sig något svårförklarligt. Vid implementeringen får dock den svenska bestämmelsen inte avvika från direktivets till nackdel för resenären, varför det inte är möjligt att utvidga undantagen till frånträdanefallet. Vid tillämpning av den skälighetsregel som skall gälla i detta fall torde man dock få beakta samma omständigheter som tillmäts relevans i det fallet att resan ställts in.

Skadestandsreglerna i direktivet bör sålunda tas in i den svenska lagen med endast de ändringar som jag nu har angett. Någon särskild regel om överbokning behövs inte, eftersom fallet täcks av regeln om kontrollansvar.

2.8 Ändringar efter avresan samt fel

2.8.1 Tjänster enligt avtalet kan inte tillhandahållas

Mitt förslag: Om resan har påbörjats och en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas, skall arrangören vara skyldig att ordna lämpliga ersättningsarrangemang. Kan han inte göra detta, skall resenären, om det är skäligt, bl.a. ha rätt till fri hemtransport. Innebär förändringen en försämring för resenären, skall denne, i den mån det är skäligt, ha rätt till prisavdrag och skadestånd.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag (se promemorian s. 47 f.).

Remissinstanserna: Ett par remissinstanser invänder att reglerna om påföljder vid brister och fel under resan är svåra att förstå och att det är tveksamt om det är befogat att, som i 16 och 17 §§ i promemorieförslaget, göra en uppdelning mellan två olika typer av felsituationer. I övrigt godtas promemorieförslaget i allt väsentligt.

Skälen för mitt förslag: Brister arrangören i uppfyllelse av avtalet, kan resenären enligt direktivets bestämmelser göra gällande olika typer av påföljder. Artikel 4.7 handlar om det fallet att en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas av arrangören. I så fall är arrangören skyldig att försöka ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för resenären. Kan han inte göra det, har resenären rätt att, om det är skäligt, få fri hemtransport. Det samma gäller om resenären avvisar erbjudna ersättningsarrangemang och gör det på goda grunder.

Hemtransporten skall, enligt direktivet, gå till den plats som avresan

skedde från eller till någon annan plats som resenären går med på. Transporten skall vara "equivalent", varmed torde avses att den skall vara likvärdig med den transport som skulle ha använts om resan fortsatt som planerat.

Vare sig det blir ett ersättningsarrangemang eller hemtransport, har resenären rätt till ersättning när det är skäligt ("where appropriate").

Enligt promemorians förslag skall reglerna tas in i den svenska lagen med i allt väsentligt samma materiella innehåll som i direktivet men med vissa lagtekniska förändringar och med ett par tillägg. Det bör för det första, enligt förslaget, tas in en uttrycklig regel om att ersättning skall betalas när förändringarna inneburit en försämring för resenären. För det andra bör, enligt förslaget, rätten till ersättning preciseras - i kongruens med lagens ersättningsbestämmelser i övrigt och svensk konsumenträtt på andra områden - som en rätt till dels prisavdrag, dels skadestånd under vissa närmare angivna förutsättningar.

Ett par remissinstanser invänder att promemorieförslagets regler om påföljder vid brister och fel under resan är svåra att förstå. Dessa instanser anser det tveksamt om det är befogat att, som i 16 och 17 §§ i promemorieförslaget, göra en uppdelning mellan å ena sidan det fallet att en del av tjänsterna inte kan tillhandahållas, å andra sidan fel av annat slag.

Jag har förståelse för invändningen. De föreslagna bestämmelserna är relativt komplicerade och det är svårt att omedelbart förstå vad som motiverar gränsdragningen mellan 16 § och 17 § i promemorieförslaget. Jag menar dock att det är motiverat att - på det sätt som skett i direktivet och promemorian - upprätthålla en skillnad mellan å ena sidan vad som närmast kan karakteriseras som "brister" (16 § i förslaget) och å andra sidan fel i resan av annat slag (17 §). Av särskild betydelse för mitt ställningstagande är därvid den omständigheten att den ansvarsgrund som jag föreslår i fråga om fel i allmänhet - ett modifierat kontrollansvar (se avsnitt 2.8.2) - inte sällan lämpar sig mindre väl för en bedömning av om arrangören uppfyllt sina förpliktelser när det gäller att exempelvis ordna ett lämpligt ersättningsarrangemang.

Av betydelse är självfallet också att promemorieförslaget speglar direktivets uppdelning. Uppenbarligen finns det ett värde i att reglerna om påföljder vid brister och fel är så långt som möjligt harmoniserade de olika länderna emellan. Systematiken i direktivet bör därför inte överges annat än om det finns starka skäl för det. Enligt min mening föreligger inte sådana skäl.

Jag ansluter mig alltså till promemorieförslaget. I jämförelse med det förslaget bör dock den förändringen göras att inte bara rätten till skadestånd utan också rätten att få göra prisavdrag förutsätter att "det är skäligt". Resenären bör exempelvis inte ha rätt till någon ekono-

misk kompensation över huvud taget, om bristen i arrangemangen i väsentlig mån kan skyllas på honom själv (jfr avsnitt 2.8.2). Prop. 1992/93:95

Jag återkommer strax (avsnitt 2.8.2) till frågan om även person- och sakskada skall kunna ersättas med tillämpning av den regel jag nu föreslår.

2.8.2 Andra fel

Mitt förslag: Vid andra fel skall resenären ha rätt till prisavdrag och skadestånd utom i vissa preciserade fall. Reglerna om skadestånd i direktivet skall tas över i den svenska lagen, varvid dock arrangörens ansvar preciseras på samma sätt som i t.ex. konsumentköplagen (kontrollansvar). Resenärens rätt till skadestånd skall omfatta ersättning inte bara för ren förmögenhetsskada utan också för person- och sakskada.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag (se promemorian s. 48 f.).

Remissinstanserna: Ett par remissinstanser invänder mot systematiken och den lagtekniska utformningen (se ovan i 2.8.1). En remissinstans anser att det bör införas en regel som gör det möjligt för arrangören att i avtalet begränsa sitt skadeståndsansvar. I övrigt godtas förslaget med vissa mindre anmärkningar.

Skälen för mitt förslag: I artikel 5.2 i direktivet behandlas resenärens rätt till skadestånd vid andra fel i de avtalade tjänsterna än sådana som jag nu har nämnt (avsnitt 2.8.1). Vid andra fel ("the failure to perform or the improper performance of the contract") har resenären rätt till ersättning för "damage". Detta engelska uttryck innefattar rätt till skadestånd såväl för ren förmögenhetsskada som för person- och sakskada. Rätten till skadestånd gäller utom i vissa preciserade fall, nämligen när felet inte beror på någon försummelse av vare sig arrangören eller någon som han har anlitat, därför att (enligt den preliminära svenska översättningen, något justerad):

- "- avtalsbrottet är orsakat av resenären,
- avtalsbrottet är orsakat av en tredje man utan anknytning till de avtalade tjänsterna och har inte kunnat förutses eller undvikas,
- avtalsbrottet beror på force majeure enligt definitionen i artikel 4.6 b ii eller på en händelse som arrangören och/eller återförsäljaren eller leverantören av tjänsten inte kunnat förutse eller undvika även om de hade iakttagit vederbörlig aktsamhet."

I ett särskilt stycke sägs - med hänvisning till de fall som anges i andra och tredje strecksatserna - att arrangören och/eller återförsäljaren omedelbart skall bistå en resenär i svårigheter.

Som föreslås i promemorian bör dessa bestämmelser införlivas med den svenska lagen väsentligen oförändrade. På samma sätt som i den bestämmelse som handlar om att resan ställs in (se avsnitt 2.7.2) bör därvid skadeståndsansvaret utformas som ett s.k. kontrollansvar. Det betyder här att den andra och den tredje av de punkter i direktivet som anger undantag från skadeståndsansvaret (utanförstående tredje man ansvarig samt force majeure o.d.) bör ersättas i den svenska lagen med en regel som bygger på principen om kontrollansvar. Detta blir inte sämre för konsumenten än enligt direktivets reglering, varför en sådan regel inte möter något hinder enligt direktivet.

Det bör anges uttryckligen att arrangören har bevisbördan för att felet beror på något hinder som medför att han undgår skadeståndsansvar.

Det bör sägas för tydlighets skull i lagen att rätten till skadestånd omfattar rätt till ersättning för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada. Fel som föranleder rätt till ersättning för personskada och sakskada kan exempelvis vara att en chaufför som arrangören anlitar kör vårdslöst och därför orsakar en olycka.

Person- och sakskador torde endast sällan kunna uppkomma i sådana fall som avhandlats i föregående avsnitt. För att omotiverade skillnader mellan de olika skadeståndsreglerna skall undvikas, bör bestämmelserna emellertid utformas så att person- och sakskada kan ersättas även i de fall då tjänster enligt avtalet inte kan tillhandahållas.

I direktivet görs ingen åtskillnad mellan prisavdrag och skadestånd. I den svenska lagen bör, i överensstämmelse med hos oss vedertagen systematik, tas in en särskild bestämmelse om att resenären har rätt till prisavdrag vid fel i de avtalade tjänsterna. I jämförelse med promemoriaförslaget bör dock en ändring göras. Om felet beror på resenären, bör denne förlora inte bara rätten till skadestånd utan också rätten att få göra prisavdrag.

Ett par remissinstanser invänder, som jag nyss nämnde, mot systematiken i reglerna och den lagtekniska utformningen. Jag hänvisar i dessa frågor till vad jag tidigare har anfört (se avsnitt 2.8.1).

I det föregående (avsnitt 2.3) har jag diskuterat *skadeståndsansvaret enligt vissa tvingande transporträttsliga lagar*, nämligen sjölagen (1891:35 s. 1), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) och lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik. Jag har föreslagit en regel av innebörd att arrangören skall bära ansvaret mot resenären även när de transporträttsliga lagarna är tillämpliga men att ansvaret skall fastställas enligt bestämmelserna i de lagarna. Det betyder att de regler om skadestånd som jag nu har diskuterat inte kommer att bli tillämpliga. Kontrollansvarets särskilda regel om ansvar när felet beror på ett bakomliggande led (se 17 § andra stycket i promemoriaförslaget) sätts därmed ur spel i dessa fall.

Direktivet öppnar också möjligheten att i lagen tillåta ytterligare begränsningar i arrangörens skadeståndsansvar vid andra skador än personskador (artikel 5.2, fjärde stycket, och artikel 5.3). En remissinstans framför uppfattningen att lagen borde innehålla en bestämmelse om att arrangören får begränsa sitt skadeståndsansvar under förutsättning att begränsningen inte är oskälig. Jag instämmer emellertid här i den uppfattning som framförs i promemorian. Åtminstone såvitt framkommit finns det inte anledning att i den svenska lagen ta in en sådan begränsning som föreslås.

2.9 Reklamation

Mitt förslag: Resenären skall reklamera inom skälig tid hos arrangören eller återförsäljaren. Vid utebliven reklamation skall resenären normalt förlora sin rätt att åberopa felet eller bristen. Arrangören eller hans representanter skall vara skyldiga att genast vidta åtgärder när resenären framför klagomål som inte är obefogade.

Promemorians förslag: Skiljer sig från mitt förslag framför allt på två punkter. Enligt promemorieförslaget skall reklamation alltid ske hos den som skall fullgöra prestationen. Enligt promemorieförslaget medför vidare utebliven reklamation inte att resenären förlorar sin rätt att åberopa felet (se promemorian s. 50 f.).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser anser att resenären alltid skall ha rätt att reklamera hos sin motpart. Åtskilliga remissinstanser kritiserar promemorians förslag att utebliven reklamation inte skall få någon betydelse för resenärens rätt att göra felet gällande. Ett par remissinstanser menar att det bör finnas en skyldighet att vidta åtgärder på grund av klagomål från resenären endast om klagomålen inte är obefogade.

Skälen för mitt förslag: En regel om reklamationskyldighet finns i artikel 5.4 i direktivet. Resenären är skyldig att reklamera ett fel eller en brist genast till den som skall fullgöra prestationen och - om detta är någon annan än arrangören - till arrangören och återförsäljaren eller en av dessa. Den sistnämnda reklamationen skall ske så snart som möjligt. I avtalet skall skyldigheten att reklamera anges klart och uttryckligt.

Promemorians förslag innebär att dessa regler tas över i den svenska lagen. Flera remissinstanser kritiserar emellertid förslaget och menar att resenären alltid bör ha rätt - i enlighet med allmänna principer - att reklamera direkt hos sin motpart. Det framhålls att det

kan vara besvärligt - inte minst ibland på grund av språksvårigheter - för en ovan resenär att framföra sina klagomål till exempelvis en hotellvärd på resmålet.

Jag har samma uppfattning som remissinstanserna. Resenären bör alltid kunna reklamera till sin motpart. Dessutom bör han ha möjlighet att reklamera till återförsäljaren.

Självfallet är det många gånger i resenärens eget intresse att påtala felet även hos den som skall fullgöra prestationen. Det kan ofta vara en förutsättning för att snabbt kunna få det åtgärdat. Någon skyldighet att reklamera till den som skall fullgöra prestationen bör dock enligt min mening inte föreskrivas. En annan sak är att en sådan under rättelse ibland kan få betydelse för resenärens möjlighet att få skadestånd av arrangören. Enligt allmänna principer får resenären nämligen anses skyldig att begränsa sin skada.

I direktivet finns inte angiven någon *påföljd* av att reklamation inte sker. Det är osäkert om detta är ett förbiseende eller inte. Slutsatsen i promemorian är att det inte bör föreskrivas någon påföljd, eftersom detta skulle stå i strid med direktivets lydelse. Det anmärks särskilt att detta innebär att reklamationsskyldigheten förlorar avsevärt i praktisk betydelse.

Ett flertal remissinstanser riktar invändningar mot promemorieförslaget. Flera påpekar att en reklamationsskyldighet är meningslös om det inte får någon verkan att reklamation uteblir.

Direktivets regel uttrycks i den engelska versionen (artikel 5.4): "The consumer must communicate any failure in the performance of a contract which he perceives on the spot ..." Jag menar, liksom ett par remissinstanser, att denna regel mycket väl kan tolkas så att resenären förlorar sin rätt att göra påföljder gällande om han inte reklamerar. I det föregående (avsnitt 2.7.2) har jag gjort motsvarande bedömning i fråga om resenärens skyldighet att meddela att han önskar frånträda avtalet. Det är uppenbart att en reklamationsregel utan påföljd är verkningslös. Detta är en omständighet som i sig gör det troligt att det med direktivets regel avsetts att utebliven reklamation skall medföra att resenären förlorar sin rätt att åberopa ett fel.

I lagen bör alltså tas in en regel av innebörd att resenären inte får åberopa fel i vad han har att fordra enligt avtalet, om han inte inom skälig tid reklamerar på föreskrivet sätt. Dock bör resenären inte förlora sin rätt att göra fel gällande om arrangören eller återförsäljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder (jfr bl.a. 24 § konsumentköplagen, 1990:932, och 17 § andra stycket konsumenttjänstlagen, 1985:716).

I lagrådsremissen föreslås att resenären skall gå miste om sin rätt att åberopa fel, om han inte underrättar arrangören eller återförsäljaren inom skälig tid efter det att "han märkt eller bort

märka" felet. I *Lagrådets* förslag finns uttrycket "eller bort märka" inte med. Vanligen innehåller reklameringsregler i svensk rätt ett sådant uttryck. Detta innebär att man lägger en viss plikt på den som skall reklamera att vara uppmärksam, vilket får anses rimligt. En sådan regel är också lämplig från bevisbördesynpunkt. Emellertid finns det inte i direktivet någon motsvarande begränsning i resenärens rättigheter. För att inte regeln skall komma i konflikt med direktivet bör den därför utformas i enlighet med *Lagrådets* förslag.

I artikel 6 finns en särskild regel om att arrangören och återförsäljaren eller en av dem eller en lokal representant för arrangören, om det finns någon, skall *vidta omedelbara åtgärder vid klagomål från resenären*. Åtgärderna skall gå ut på att finna lämpliga lösningar. Regeln kan överföras till den svenska lagen utan svårigheter. Det bör dock föreskrivas uttryckligen att den angivna skyldigheten att vidta åtgärder inte gäller, om resenärens klagomål är obefogade. I promemoriaförslaget sågs att åtgärder skall vidtas utom i fall där klagomålen är "uppenbart obefogade". Flera remissinstanser kritiserar detta förslag och påpekar att det innebär att obefogade klagomål skall föranleda åtgärder så länge de inte är uppenbart obefogade.

Jag instämmer i kritiken mot utformningen av den föreslagna regeln. Ordet "uppenbart" torde för övrigt i sammanhanget inte få någon större betydelse, eftersom åtgärder skall vidtas omedelbart och arrangören eller hans företrädare därför knappast kan avstå från att vidta åtgärder, om det inte står klart att klagomålen är obefogade. Enligt min mening torde även direktivet få läsas med den reservationen att obefogade klagomål inte skall behöva föranleda några åtgärder från arrangörens sida.

2.10 Tillsyn

Mitt förslag: I lagen skall uttryckligen anges att Konsumentverket utövar tillsyn över att lagen följs. För tillsynen skall Konsumentverket ha rätt att bl.a. kräva in vissa uppgifter från arrangörer och återförsäljare.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se promemorian s. 52).

Remissinstanserna: Två remissinstanser anför att det bör framgå tydligare vad som är avsikten med tillsynen och vilka åtgärder som Konsumentverket skall kunna vidta. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Direktivet innehåller inte någon föreskrift

om tillsyn. Enligt promemorian är det emellertid viktigt - särskilt mot bakgrund av att många av reglerna i lagen utformas utan särskild sanktion - att det finns en myndighet som bevakar att reglerna följs och kan vidta lämpliga åtgärder om så inte är fallet. Det bör därför, enligt promemorian, införas en särskild tillsynsordning, vilken blir särskilt viktig på de områden där inte marknadsföringslagens regelsystem kan utnyttjas (jfr avsnitt 2.4 om informationsreglerna). Uppdraget bör, enligt promemorian, anförtros åt Konsumentverket.

Jag har i denna del samma uppfattning som den som uttrycks i promemorian. För att tillsynen skall kunna bli effektiv fordras, som anförs i promemorian, att Konsumentverket får vissa möjligheter att företa inspektioner och att infordra handlingar och annat material som behövs för tillsynen. Regler härom bör införas.

Bestämmelserna bör, som föreslås i promemorian, utformas efter mönster av konsumentkreditlagens (1992:830) regler. Det betyder bl.a. att beslut av Konsumentverket om vitesföreläggande föreslås bli överklagade till kammarrätten. Det bör dock anmärkas att Domstolsutredningen i sitt betänkande (SOU 1991:106) Domstolarna inför 2000-talet har föreslagit att den första domstolsprövningen av i princip alla förvaltningsbeslut skall ske i länsrätt. Ordningen för överklagande av Konsumentverkets beslut om vitesföreläggande kan därför komma att ändras.

Ett par remissinstanser invänder att det är oklart vad tillsynen skall omfatta och hur den skall kunnas göras effektiv.

Det får ankomma på Konsumentverket att - inom ramen för de befogenheter som lagen ger - avgöra hur tillsynen lämpligast bör utformas. Jag utgår från att det finns anledning för verket att bevaka såväl att informationsreglerna och reglerna om hur avtal skall träffas följs som att avtalsvillkor utformas och tillämpas i överensstämmelse med lagens föreskrifter. Främst får tillsynen betydelse på så sätt att Konsumentverket får bättre insyn i resemarknaden och underlag för åtgärder som kan förbättra konsumenternas situation på den marknaden. Verket får bl.a. underlag för marknadsundersökningar och informationsinsatser. Genom de möjligheter som verket har att göra känt vilka företag som bryter mot reglerna får tillsynen också en viss betydelse i det enskilda fallet, även om tvångsmedel i stor utsträckning saknas.

Mitt förslag: Resegarantilagens tillämpningsområde skall ändras så att det överensstämmer med EG-direktivets och paketreselagens tillämpningsområde.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se promemorian s. 52 f.).

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inga invändningar mot förslaget att resegarantilagen skall anpassas till den nya lagen om paketresor. Resegarantinämnden påpekar dock att vissa konsumenter därigenom kommer att förlora ett skydd som de har i dag. Flera remissinstanser framhåller det angelägna i att resegarantilagens tillämpningsområde är väl avgränsat.

Skälen för mitt förslag: Enligt direktivet, artikel 7, skall arrangören och återförsäljaren eller en av dem förebringa tillräckligt bevis för att säkerhet finns för återbetalning av erlagda belopp och för hemtransport av resenären vid insolvens.

Resegarantilagen (1972:204) uppställer i stort sett samma krav i fråga om säkerhet som EG-direktivet. Lagen ger dock resenären ett bättre skydd än direktivet på så sätt att arrangörens eller återförsäljarens insolvens inte är en nödvändig förutsättning för att en ställd säkerhet skall få tas i anspråk. Enligt 6 § får säkerheten tas i anspråk när resan blir inställd eller "eljest inte kommer till stånd". Vidare får den ibland tas i anspråk när resan påbörjats men inte slutförts.

Lagens tillämpningsområde är i två avseenden mer begränsat än direktivets. Den ena skillnaden avser tillämpningsområdet i geografiskt hänseende. Den andra har med definitionen av sällskapsresa att göra.

Skyldigheten enligt lagen att ställa säkerhet gäller enligt 1 § för "den som yrkesmässigt anordnar sällskapsresa till något annat land än Danmark, Finland, Island, Norge eller Sverige". Paketreselagen avses gälla, liksom EG-direktivet, även för resor i de nordiska länderna.

Skyldigheten att ställa säkerhet gäller vidare för "den som yrkesmässigt tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar av annan anordnad resa av sådant slag". Enligt 2 § avses med sällskapsresa "resa, som utformats för en under åtminstone någon del av resan sammanhållen grupp av resenärer". Vidare likställs med sällskapsresa "individuell resa, om resan marknadsföres med i förväg uppgjort program och priset innefattar, förutom resekostnad, även kostnad för övernattning på annan plats än på färdmedlet".

Definitionen av "sällskapsresa" i resegarantilagen skiljer sig alltså en del från definitionen av "paketresa" enligt förslaget till paketrese-

lag. Paketresa är ett på flera sätt vidare begrepp, men det finns också vissa sällskapsresor som inte är paketresor. Det gäller bl.a. för gruppresor som bara innefattar transport, exempelvis en resa till en konsert där gruppdeltagarna själva ordnar entrébiljetter, mat m.m. Det gäller vidare för alla gruppresor som varar mindre än 24 timmar och inte inbegriper övernattning.

Resegarantilagens tillämpningsområde bör ändras så att det kommer att överensstämma med tillämpningsområdet för den nya lagen om paketresor. På så sätt kommer direktivets krav att uppfyllas.

Som *Lagrådet* påpekar är lagrådsremissens lagförslag i fråga om tillämpningsområdet för begränsat. Skyldigheten att ställa säkerhet enligt resegarantilagen bör, som *Lagrådet* föreslår, gälla den som är att anse som arrangör eller återförsäljare enligt lagen om paketresor. Detta medför ett antal följdändringar i lagen i övrigt.

Det tillämpningsområde som resegarantilagen får genom att den kopplas till lagen om paketresor innebär, som Resegarantinämnden påpekar, att vissa konsumenter som i dag skyddas av resegaranti kommer att sakna sådant skydd efter lagändringen. Det synes dock röra sig om ett ringa antal resor och det finns enligt min mening inte skäl att komplicera regleringen genom att göra resegarantilagens tillämpningsområde vidare än paketreselagens.

Som jag tidigare har framhållit är EG-direktivet ett minimidirektiv. Medlemsländerna tillåts alltså ha regler som är mer förmånliga för resenären. Det finns därför inte anledning att göra någon ändring i 6 § resegarantilagen med anledning av att ersättningsreglerna i den paragrafen går längre än vad som krävs enligt EG-direktivet.

Flera remissinstanser framhåller att resegarantilagens tillämpningsområde bör vara väl avgränsat. Detta blir, enligt remissinstanserna, inte fallet om promemoriaförslagets definition på "paketresa" läggs till grund för bestämningen. Frågan om avgränsningen av lagens tillämpningsområde har jag behandlat i avsnitt 2.2. De ändringar som jag där har föreslagit torde lösa de problem som remissinstanserna tagit upp beträffande tillämpningsområdet också när det gäller resegarantilagen.

Ändringarna i resegarantilagen medför att resegarantisystemet kommer att växa. Enligt flera remissinstanser tvingas ett stort antal nya företag att ställa garanti till följd av ändringarna. I många fall rör det sig om paketresor med mycket begränsad omfattning. Flera remissinstanser menar att det nuvarande resegarantisystemet inte är anpassat till sådana paketresor och att resegaranti kommer att få ställas i många fall där det inte finns något behov av det. Vissa förslag har framställts om generella undantag för vissa branscher.

EG-direktivet lämnar inte något utrymme för undantag för vissa branscher. Inte heller är det möjligt att undanta paketresor av exempelvis "mindre omfattning". Jag har övervägt ett undantag för

sådana fall då resenären inte erlägger något förskott för paketresan, men inte heller ett sådant undantag skulle överensstämja fullt ut med EG-direktivets krav. Enligt direktivet skall ju säkerheten omfatta inte bara återbetalning av erlagda belopp utan även kostnad för hemtransport.

Enligt min uppfattning medger således inte EG-direktivet att det görs några undantag av nu berört slag från skyldigheten att ställa garanti. Jag vill dock påpeka att Kommerskollegium, enligt 4 § resegarantilagen, har möjlighet att i vissa fall efterge skyldigheten att ställa säkerhet.

Svenska Resebranschens Riksförbund och underorganisationer har i framställningar till Justitiedepartementet och Civildepartementet hemställt att resegarantilagen skall ses över. Enligt organisationerna är lagen otidsenlig och resegarantisystemet onödigt kostsamt. Frågan om en översyn av resegarantilagen bereds för närvarande i Civildepartementet.

2.12 Ikraftträdande m.m.

Mitt förslag: Den nya lagen om paketresor skall träda i kraft den 1 januari 1993, medan ändringarna i resegarantilagen skall träda i kraft den 1 juli 1993. Paketreselagens bestämmelser om kataloger och broschyrer skall inte tillämpas på kataloger och broschyrer som har framställts före ikraftträdandet.

Promemorians förslag: Enligt promemrieförslaget skall både lagen om paketresor och ändringarna i resegarantilagen träda i kraft den 1 januari 1993 (se promemorian s. 54).

Remissinstanserna: Remissinstanserna godtar förslaget om ikraftträdande den 1 januari 1993. Många framhåller dock att ett så tidigt ikraftträdande medför svårigheter för såväl företag som myndigheter. Särskilt betonas de svårigheter som hör samman med resegarantilagen.

Skälen för mitt förslag: Den nya lagen om paketresor och ändringarna i resegarantilagen är föranledda dels av EES-avtalet, dels av ett luftfartsavtal mellan Sverige, Norge och EG (se avsnitt 1). Oavsett när EES-avtalet träder i kraft är Sverige förpliktat att, såvitt gäller luftfarten, anpassa sin lagstiftning till EG-direktivet om paketresor senast den 1 januari 1993. Detta följer av luftfartsavtalet, som godkännts av riksdagen i mars 1992 (prop. 1991/92:29, bet. 1991/92:TU4, rskr. 1991/92:111, SFS 1992:138) men som avses upphöra att gälla den dag då EES-avtalet träder i kraft (prop.

Lagen om paketresor bör till följd härav träda i kraft den 1 januari 1993.

Flera remissinstanser, bl.a. Kommerskollegium, framhåller att tiden till det planerade ikraftträdandet är så kort att det inte blir möjligt att åstadkomma att alla som enligt lagen skall ställa resegaranti hinner göra det i tid.

Det är, enligt min mening, uppenbart olämpligt att ändringarna i resegarantilagen genomförs i sådan takt att berörda företag inte får möjlighet att följa lagen. Det gäller i all synnerhet som plikten att ställa resegaranti är straffsanktionerad. Ikraftträdandetidpunkten bör därför, i fråga om resegarantilagen, skjutas fram till den 1 juli 1993.

Många remissinstanser pekar på olika svårigheter som följer av att lagen om paketresor införs redan den 1 januari 1993. De flesta researrangörer har redan låtit trycka sina resekataloger och broschyrer för säsongen 1993. Omtryck eller kompletteringar medför dryga, ej förutsedda kostnader.

Det kan inte krävas av arrangörerna att de låter trycka om sina kataloger för att anpassa dem till bestämmelserna i lagen om paketresor. I övergångsbestämmelser bör därför föreskrivas dels att bestämmelserna med vissa krav på kataloger och broschyrer inte gäller för kataloger eller broschyrer som framställts före ikraftträdandet, dels att uppgifter i sådana kataloger eller broschyrer får ändras när avtal träffas, även om det inte gjorts något förbehåll om det i katalogen eller broschyren.

I enlighet med allmänna principer inom civilrätten blir lagen om paketresor tillämplig endast i fråga om avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet. Det behövs inte någon särskild övergångsregel om detta. Också sådana regler som inte förutsätter att ett avtal har träffats tillämpas i princip fr.o.m. ikraftträdandet. Inte heller härom behövs någon särskild regel.

På motsvarande sätt följer av allmänna principer att de nya bestämmelserna i resegarantilagen skall tillämpas bara på förhållanden som råder efter ikraftträdandet.

2.13 Förslagets kostnadseffekter

Av de föreslagna lagändringarna kommer förslaget till ändring i resegarantilagen att medföra en ökad ärendetillströmning hos Kommerskollegium. Även Resegarantinämnden kommer att få mer att göra. Dessa ökade belastningar får klaras av inom ramen för befintliga resurser.

Lagen om paketresor berör bland myndigheterna främst Konsumentverket, som skall utöva tillsyn enligt lagen. Konsumentverket torde

också behöva genomföra en informationsinsats inledningsvis. Vidare behöver de Allmänna Resevillkoren förhandlas om. I avvaktan på resultatet av pågående utredningsarbete angående bl.a. finansieringsbehov och finansieringsalternativ på Konsumentverkets område (jfr bl.a. prop. 1992/93:111 s. 40) bör verkets nya uppgifter med anknytning till lagen om paketresor kunna klaras genom en omfördelning av tillgängliga resurser.

Inte heller i övrigt torde den nya regleringen komma att medföra några nämnvärda kostnadseffekter för stat eller kommun.

För resebranschen medför regleringen initialt kostnader för att utarbeta nya Allmänna Resevillkor, utbilda personal m.m. Dessutom tillkommer en kostnadsökning för de företag som berörs av utvidgningen av resegarantilagen.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom Justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om paketresor,
2. lag om ändring i resegarantilagen (1972:204),
3. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1).

Lagrådet har granskat förslagen.

Beträffande lagförslag 2 har jag samrått med chefen för Civildepartementet.

4.1 Förslaget till lag om paketresor

I propositionen föreslås en ny lag om paketresor. Lagen ansluter nära till EG-direktivet av den 13 juni 1990 "on package travel, package holidays and package tours" (90/314/EEG). I *bilaga 9* finns en "jämförelsetabell" med en sammanställning av bestämmelserna i den föreslagna nya lagen och motsvarande bestämmelser i EG-direktivet. I tabellen anges också närmast motsvarande bestämmelser i "Allmänna Resevillkor för sällskapsresor", som gäller sedan den 15 november 1991 efter en överenskommelse mellan å ena sidan Konsumentverket och å andra sidan riksorganisationer företrädande researrangörerna.

Lagen föreslås vara tvingande till resenärens förmån när denne förvärvar paketresan för huvudsakligen enskilt ändamål från en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I övrigt skall den vara dispositiv. Lagen upptar först vissa inledande bestämmelser med bl.a. definitioner (1-4 §§). Därefter innehåller den bestämmelser om bl.a.

- information som skall lämnas till resenären (5-7 §§),
- reseavtalets utformning och innehåll (8 §),
- ansvarsfördelningen på näringsidkarsidan (9 §),
- resenärens rätt att överlåta resan (10 §),
- begränsningar i researrangörens rätt att ändra avtalsvillkoren (11 §),
- resenärens rättigheter när avtalsvillkor ändras väsentligt eller resan ställs in (12-14 §§),
- brister och fel i resan och de påföljder som resenären då kan göra gällande (15-18 §§),
- reklamation (19 §),
- arrangörens skyldighet att vidta åtgärder vid klagomål från resenären (20 §) samt
- tillsyn (21-23 §§).

För lagen gäller naturligtvis allmänna principer om tolkning och tillämpning av svensk lag. Eftersom lagen bygger på ett EG-direktiv, och de flesta bestämmelserna förutsätts ha väsentligen samma innebörd som motsvarande bestämmelser i EG-ländernas och de övriga EFTA-ländernas lagar, kan dock vägledande uttalanden i de svenska förarbetena inte förekomma på samma sätt som annars. Tolkningen av bestämmelserna blir i vissa fall ytterst en fråga för EG-domstolen eller den särskilda EFTA-domstol som skall tillskapas enligt EES-avtalet (se artikel 107 och artikel 111.3 i EES-avtalet, det särskilda avtalet om inrättande av ESA och EFTA-domstolen samt en översiktlig beskrivning i Utrikesdepartementets Handelsavdelnings s.k.

I den mån bestämmelserna har samma materiella innehåll som EG-direktivet innehåller specialmotiveringen huvudsakligen en beskrivning av bestämmelsernas innehåll och inbördes förhållande samt, när det gäller tolkning och tillämpning, vissa allmänna utgångspunkter och antaganden. Antaganden om innebörden görs normalt bara om de bedöms som säkra, men de måste ändå läsas mot bakgrund av reservationen i föregående stycke. Vissa bestämmelser i lagen avviker från motsvarande regler i EG-direktivet. På dessa punkter är specialmotiveringen något mera utförlig och innehåller rekommendationer och förklaringar på det sätt som är vanligt i svensk lagstiftning.

Inledande bestämmelser

Under denna rubrik finns fyra paragrafer. Den första anger lagens tillämpningsområde. Den har ingen direkt motsvarighet i EG-direktivet. Bestämmelserna i 2 och 3 §§ innehåller definitioner av några grundläggande begrepp. Genom definitionerna preciseras lagens tillämpningsområde. Reglerna i 2 § svarar mot artikel 2.1, medan 3 § motsvarar artikel 2.2-5 i direktivet. Av 4 § framgår att lagen är tvingande till resenärens förmån i sådana avtalsrelationer som i svensk rätt traditionellt benämns "konsumentavtal". Denna regel saknar motsvarighet i direktivet.

1 § Denna lag gäller paketresor som arrangörer, själva eller genom återförsäljare, säljer eller marknadsför.

(Jfr 1 § i promemorians förslag.)

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde, som sedan preciseras i 2 §, där det för lagen grundläggande begreppet paketresa definieras. Ytterligare preciseringar sker i 3 §, som innehåller definitioner av bl.a. "arrangör" och "återförsäljare". I fråga om begreppens innehåll hänvisas till specialmotiveringen till 2 resp. 3 §. Lagens tillämpningsområde har behandlats i avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen.

Som framgår behandlas i lagen inte bara kontraktsrättsliga frågor utan också marknadsföring av paketresor.

2 § Med *paketresa* avses i lagen ett arrangemang som har utformats innan avtal träffas och som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster i kombination med någon turisttjänst som utgör en inte oväsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattning samt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris eller för skilda priser som är knutna till varandra.

Lagen gäller även om olika tjänster som ingår i arrangemanget skall betalas var för sig.

Med inkvartering avses i första stycket 1 logi som inte är att anse som enbart ett led i en transporttjänst.

När ordet resa eller avledningar därav förekommer i lagen avses även arrangemang där transport inte ingår.

(Jfr 2 § i promemorians förslag.)

I denna paragraf definieras begreppet paketresa, som diskuterats i avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen och som självfallet är av primärt intresse i lagen. Det motsvarar "package" i den engelska versionen av EG-direktivet (artikel 2.1) och avses ha väsentligen samma innebörd som detta begrepp. Det betyder att även vissa arrangemang som inte innehåller någon resa ryms under begreppet paketresa. I sista stycket i paragrafen finns en regel av innebörd att lagens bestämmelser gäller även för sådana arrangemang.

De Allmänna Resevillkor om sällskapsresor som förhandlats fram mellan Konsumentverket och researrangörsorganisationer gäller enligt sin rubrik för "sällskapsresor" enbart, men enligt ett särskilt protokoll gäller de för "sällskaps- och paketresor". De har därmed väsentligen samma tillämpningsområde som lagen.

En paketresa är *ett arrangemang som har utformats innan avtal träffas*. Denna bestämmelse är avsedd att motsvara direktivets "pre-arranged combination" men med den preciseringen i den svenska lagen att det klart utsägs att arrangemanget kan ha utformats ända fram till dess att avtalet ingås. Det är alltså inte nödvändigt, för att det skall vara fråga om en paketresa, att arrangemanget har organiserats redan innan det har börjat marknadsföras.

I övrigt är avsikten att det skall råda parallellitet mellan EG-begreppet och den svenska lagens uttryck. När begreppet "arrangemang" diskuteras här skall därför den reservationen göras att det inte ankommer på den svenske lagstiftaren att precisera begreppet (se inledningen till specialmotiveringen).

Av ordet "arrangemang" får anses framgå att en paketresa förutsätter ett visst mått av organisation och planläggning. Man får utgå från att detta måste innefatta ett inte oväsentligt arbete av arrangören. Den kombination av tjänster som arrangemanget består av torde i regel framstå som en enhet, bl.a. på ett sådant sätt att det ter sig naturligt att hålla arrangören ansvarig för kombinationens delar och för helheten.

Av det sagda följer att det inte är fråga om en paketresa bara för att näringsidkaren säljer flera tjänster på en gång till kunden. Inte ens om det finns ett samband mellan tjänsterna är kombinationen en paket-

resa, om den inte utgör ett arrangemang i enlighet med vad som nyss sagts.

Ett arrangemang torde normalt förutsätta att arrangören arbetat med det innan han över huvud taget får kontakt med kunden. Men det är också möjligt att all organisation och planläggning äger rum mellan den första kundkontakten och avtalet. Inskränker sig därvid näringsidkarens arbete till att boka in resenären på ett flygplan, ett hotell på bestämmelseorten och något evenemang, är det inte fråga om en paketresa. Annorlunda förhåller det sig om näringsidkaren sätter samman två eller flera tjänster till en enhet för vilken han tar ett ansvar.

En avgörande faktor kan ofta vara om näringsidkaren enligt allmänna avtalsrättsliga principer är part i avtalet med resenären i fråga om de tjänster som ingår i kombinationen. Är han inte part i fråga om en viss tjänst, utan enbart förmedlare, torde sålunda tjänsten normalt inte kunna anses ingå i ett paket. Omvänt är det normalt fråga om ett paket - förutsatt att övriga rekvisit är uppfyllda - när näringsidkaren intar en partsställning i förhållande till resenären i fråga om två eller flera tjänster.

Det nu sagda - om betydelsen av partsförhållandena - gäller dock inte utan undantag. Är det fråga om ett arrangemang som näringsidkaren organiserat, kan han inte komma ifrån sitt ansvar genom att i avtalet föra in att endast underleverantörerna skall ses som parter i avtalet. Och omvänt utgör en kombination av två tjänster inte ett paket - även om näringsidkaren intar partsställning beträffande båda - om det inte finns det samband mellan dem som karakteriserar ett "arrangemang"

Resor som är specialkomponerade för en grupp eller för en enstaka resenär kan vara paketresor men behöver inte vara det. Avgörande är främst om kriterierna på ett "arrangemang" är uppfyllda enligt vad som nu sagts.

Det är givet att gränsdragningsproblem uppkommer vid fastställande av vad som är ett arrangemang. Det får överlämnas åt domstolarna och berörda myndigheter att precisera gränsen. Som sagts tidigare ligger dock det slutliga avgörandet i EG-domstolens och EFTA-domstolens hand.

Paragrafens första stycke anger i tre punkter olika förutsättningar för att ett arrangemang skall vara en paketresa enligt lagen. Villkoren enligt alla tre punkterna måste vara uppfyllda för att lagen skall vara tillämplig.

Enligt *punkt 1* skall en paketresa alltid inkludera åtminstone en av tjänsterna transport och inkvartering. Om båda dessa ingår, är det krav som uttrycks i punkt 1 uppfyllt. Ingår bara en av dessa båda tjänster, måste ytterligare någon "turisttjänst" tillkomma. Denna måste därvid utgöra en inte oväsentlig del av arrangemanget och den får inte

vara "direkt knuten" till transport eller inkvartering.

Bestämningen i denna punkt är avsedd att motsvara EG-direktivets med *dels* den skillnaden att begreppet inkvartering preciseras i lagen (se tredje stycket), *dels* den skillnaden att uttrycket "utgör en inte oväsentlig del", med avseende på turisttjänster, torde medföra att något fler tjänster omfattas än som blir fallet enligt EG-direktivets engelska uttryck "accounting for a significant proportion". En turisttjänst får i regel anses utgöra en inte oväsentlig del av ett arrangemang om den är beaktansvärd i sammanhanget. Saknar den betydelse för båda parter, måste den betraktas som en oväsentlig del. Det behöver däremot inte vara fallet för att resenären saknar intresse av tjänsten. Han kan ha köpt ett paket enbart för att på ett billigt sätt komma över en av två ingående tjänster. Det hindrar inte att arrangemanget skall ses som en paketresa.

Sådana "turisttjänster" som enligt lagen gör arrangemanget till en paketresa kan vara exempelvis ett teater-, film- eller museibesök, en naturutflykt med färdledare, hyra av en cykel, tillträde till en skidliftanläggning eller inträde till en idrottstävling. Tjänster som inte gör arrangemanget till en paketresa är exempelvis servering på ett flygplan och normal service på hotell. Dessa får anses vara direkt knutna till transporten (här flygresan) resp. inkvarteringen (här hotellvistelsen).

Av det sagda följer - som också sagts här ovan - att paketresor inte alltid innefattar resor. Ett teaterbesök med tillhörande hotellvistelse kan sålunda vara en paketresa i lagens mening. Detsamma gäller en guidad fjällvandring med övernattning i stugor, även om var och en själv tagit sig till utgångspunkten för vandringen. Detta har föranlett ett förtydligande i paragrafens sista stycke.

Begreppet "transport" torde inte medföra några tolkningssvårigheter. Det kan däremot vara fallet med "inkvartering", varför detta begrepp preciserats särskilt i lagen (tredje stycket).

För att det skall röra sig om en paketresa ställs också krav - enligt *punkt 2* - på viss varaktighet. Denna punkt överensstämmer med EG-direktivets motsvarande bestämning. Arrangemanget skall antingen vara mer än 24 timmar eller inbegripa övernattning. I "övernattning" torde ligga att det skall röra sig om nattvila. En resa till och från ett diskotek, inklusive besök på diskoteket under natten, är således inte en paketresa, om den inte varar mer än 24 timmar.

Enligt *punkt 3* skall arrangemanget säljas eller marknadsföras "för ett gemensamt pris eller för skilda priser som är knutna till varandra". Det andra ledet har lagts till i den svenska lagen - EG-direktivets engelska uttryck är "at an inclusive price" - för att betona det väsentliga. Det avgörande är sålunda inte om ett eller flera belopp anges. Avgörande är i stället om det pris som tas ut framstår som ett pris för en kombination av tjänster och inte som flera, av varandra

De olika tjänster som ingår skall alltså, på nu angivet sätt, behandlas gemensamt vid prissättningen. Det räcker att detta sker i marknadsföringen. Då är det fråga om en paketresa, även om de olika tjänsterna sedan delas upp när avtalet träffas och betalning sker. På motsvarande sätt kan det vara fråga om en paketresa om tjänsterna i fråga om priset behandlas som ett gemensamt arrangemang när de säljs, även om de inte dessförinnan marknadsförts till ett gemensamt pris eller till priser som är knutna till varandra.

Med uttrycket "knutna till varandra" avses att det skall finnas ett sådant samband mellan priserna - i det fall flera belopp anges - att beloppen är beroende av varandra. Om priserna för var och en av två tjänster är desamma oberoende av om resenären köper en eller båda, är det sålunda normalt inte fråga om en paketresa. Om emellertid resenären får köpa den ena tjänsten endast under förutsättning att han också köper den andra, bör priserna anses knutna till varandra på det sätt som åsyftas i bestämmelsen.

I praktiken torde rekvisitet i tredje punkten endast sällan ha någon självständig betydelse. Är det fråga om ett "arrangemang" i egentlig mening, torde i regel rekvisitet i punkt 3 vara uppfyllt.

I *andra stycket* - som får ses som en precisering av bestämmelsen i punkt 3 i första stycket - sägs att lagen gäller även om olika tjänster i arrangemanget skall betalas var för sig. Behandlas tjänsterna gemensamt i fråga om priset i marknadsföringen eller när försäljning sker, eller finns det ett samband mellan olika priser på det sätt som nyss sagts, spelar det således inte någon roll att de olika tjänsterna åsätts individuella priser när betalning skall ske.

Den omständigheten att de olika tjänsterna faktureras separat kan dock vara en indikation på att det i själva verket inte är fråga om en paketresa.

Tredje stycket innehåller en precisering av begreppet inkvartering, som förekommer i första stycket punkt 1. Preciseringsen, som saknar motsvarighet i EG-direktivet, har tagits in i lagen för att underlätta tolkningen i vissa fall av stor praktisk betydelse. Tveksamhet har sålunda uttalats i frågan om huruvida vissa kortare kryssningsresor med båt, som inkluderar övernattnig på båten, är paketresor i lagens mening. En avsikt med preciseringen i tredje stycket är att slå fast att sådana resor normalt utgör paketresor.

Med inkvartering förstås, enligt bestämmelsen, "logi som inte är att anse som enbart ett led i en transporttjänst". Att logi erbjuds ombord på transportmedlet hindrar alltså inte i och för sig att det är fråga om inkvartering i lagens mening. Men det får inte framstå som enbart ett moment i transporten, såsom exempelvis är fallet vid resor i sovvnagn på tåg. Som har uttalats i den allmänna motiveringen framstår i det fallet transport och logi som en enda tjänst, främst därför att

resenären normalt uppehåller sig på samma plats under i princip hela resan. Men om även andra utrymmen står till resenärens förfogande och inkvarteringen sker på en annan plats än den där resenären i övrigt förväntas befinna sig under resan - såsom är fallet vid kryssningsresor med båt - är logi och transport att anse som två olika tjänster.

Självfallet kan dock inte alla båtresor med övernattnig i hytt ses som paketresor. Om resenären tar exempelvis en nattbåt mellan Stockholm och Helsingfors samt därvid bara köper färdbiljett och hyttplats för natten, torde likheterna med en resa i sovrvagn vara så stora att det finns anledning att behandla båda slagen av resa på samma sätt vid tillämpningen av lagen om paketresor.

I *fjärde stycket* finns ett förtydligande som är föranlett av att terminologin i lagen genomgående utgår från att det i paketresor ingår någon transport. Så är det i själva verket inte alltid, vilket framgår av definitionen på paketresa. Det stadgas därför i *fjärde stycket* att, när ordet resa eller avledning därav förekommer i lagen, även sådana arrangemang avses som inte innefattar någon transport. De avledningar av "resa" som förekommer i lagen är "resmål", "avresa", "avresedag" och "ersättningsresa" samt givetvis "resenär".

När de bestämmelser som innehåller ordet resa eller avledning av det skall tillämpas på andra typer av arrangemang passar bestämmelsernas ordalydelse mindre väl. Innebörden av 2 § *fjärde stycket* är att bestämmelserna vid behov får anpassas till den verkliga situationen. Ett exempel kan hämtas från 13 § *första stycket*, där det talas om resenärens rätt i vissa fall till en "ersättningsresa". Om det arrangemang som skall ersättas är ett "teaterpaket" - hotellvistelse i Stockholm med teaterbesök - får resenären kräva att arrangören ordnar ett annat likvärdigt eller bättre arrangemang. "Ersättningsresa" kan då, och i andra liknande fall, bytas mot "ersättningsarrangemang".

3 § I lagen avses med

arrangör: den som annat än tillfälligtvis organiserar paketresor och säljer eller marknadsför dem direkt eller genom en återförsäljare,

återförsäljare: den som säljer eller marknadsför paketresor som organiseras av någon annan såsom arrangör,

resenär: den som själv eller genom någon annan förvärvar en paketresa,

avtal: den överenskommelse om en paketresa som träffas mellan å ena sidan resenären och å andra sidan arrangören och återförsäljaren eller en av dessa.

(Jfr 3 § i promemoriaförslaget.)

I 3 § definieras ytterligare fyra begrepp. Dessa har berörts kort i

avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen. Definitionerna har främst den funktionen att de klargör innebörden av vissa begrepp som återkommer flera gånger i lagen.

Termen *arrangör* är av stor betydelse med hänsyn till det ansvar som lagen lägger på arrangören (se bl.a. 9 § första stycket). Arrangören är den som organiserar paketresan. Här ligger främst att han svarar för sammansättningen av paketet och samordnar de tjänster som ingår. Det finns en självklar parallell mellan "arrangör" och begreppet "arrangemang" i 2 § första stycket. Föreligger ett arrangemang, finns det i regel en arrangör till detta.

Endast den som "annat än tillfälligtvis" ordnar paketresor är dock arrangör i lagens mening. Uttrycket är avsett att motsvara "other than occasionally" i den engelska versionen av EG-direktivet. Vid bedömningen av vad som i detta sammanhang är "annat än tillfälligtvis" torde man få beakta dels hur ofta vederbörande ordnar paketresor men dels också hur regelbundet eller sporadiskt resorna återkommer. Den som varje år ordnar resor till en viss återkommande kongress eller något annat evenemang torde sålunda få anses vara arrangör i lagens mening. Men den som ordnar två eller tre paketresor tätt efter varandra till ett visst evenemang omfattas knappast av lagen, om han i övrigt inte alls organiserar resor. Detsamma torde gälla den som oregelbundet och relativt sällan ordnar resor.

Vidare är endast den arrangör i lagens mening som "säljer eller marknadsför" paketresor. Det betyder att det skall finnas en "kundrelation" mellan arrangören och resenären. Härigenom utesluts paketresor som t.ex. idrottsföreningar, församlingar och skolor själva ordnar för sina medlemmar resp. elever. Den som därvid står för arrangemangen kan inte anses vara arrangör i lagens mening.

Återförsäljare är den som säljer eller marknadsför paketresor som organiseras av någon annan. Den andre skall vara arrangör enligt lagen. En person eller ett företag kan givetvis vara återförsäljare med avseende på en paketresa men arrangör med avseende på en annan. Den som är återförsäljare ansvarar normalt inte för förpliktelseerna mot resenären men bär ett ansvar - enligt 9 § andra stycket - för det fall att han är part i avtalet.

Arrangörens motpart kallas i lagen för *resenär*. Denne kan vara en privatperson, som förvärvar paketresan för enskilt ändamål, men också en affärsman som reser i tjänsten. Lagen skyddar alltså alla resenärer. Genom bestämmelsen i 4 § görs emellertid den skillnaden mellan olika kategorier att lagen är tvingande i traditionella "konsumentavtal", medan den är dispositiv i andra sammanhang.

Resenär är den som "förvärvar" en paketresa. Det saknar betydelse om förvärvet sker genom köp, gåva, vinst i en tävling eller på något annat sätt (jfr dock 1 §, där det krävs att resan säljs eller marknadsförs). Det saknar också betydelse om resenären förvärvat resan direkt

från arrangören eller en återförsäljare eller om förvärvet skett från någon annan. Den som förvärvar en resa för någon annans räkning är inte själv resenär. Det är i stället huvudmannen som är att anse som resenär i detta fall.

Det torde sällan uppkomma några problem att avgöra vem som är resenär. Att begreppet inte helt enkelt kunnat definieras som "den som gör resan" hänger samman med att lagens regler i många fall avhandlar situationer där paketresan inte blir av eller ännu inte blivit av.

I paragrafen definieras slutligen termen *avtal* som "den överenskomelse om en paketresa som träffas mellan å ena sidan resenären och å andra sidan arrangören och återförsäljaren eller en av dessa". Innebörden av denna definition torde inte behöva utvecklas. Det är att märka att den inte säger något om vad avtalet innehåller eller när avtalet träffas. Dessa frågor får avgöras enligt allmänna avtalsrättsliga regler och grundsatser.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för resenären är utan verkan mot denne, om han förvärvar paketresan huvudsakligen för enskilt ändamål från en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

(Jfr 4 § i promemorians förslag.)

Av paragrafen framgår i vilka fall lagen är tvingande och därmed motsatsvis i vilka fall den är dispositiv. Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i EG-direktivet, har behandlats sist i avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen.

Lagen är tvingande till resenärens förmån i de fall då denne förvärvar resan huvudsakligen för enskilt ändamål från en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Detta är i princip samma bestämning som brukar användas för att avgränsa tillämpningsområdet för civilrättsliga konsumentlagar (se t.ex. 1 § konsumentköplagen, 1990:932, och 1 § konsumenttjänstlagen, 1985:716).

Såväl begreppet "huvudsakligen för enskilt ändamål" som begreppen "näringsidkare" och "i sin yrkesmässiga verksamhet" avses här ha väsentligen samma innebörd som annars i svensk konsumenträtt (se bl.a. prop. 1984/85:110 Konsumenttjänstlag, s. 139 f.).

Lagen är tvingande när resenären förvärvar paketresan "från en näringsidkare". Det innebär att motparten i avtalet skall vara näringsidkare. För sådana fall då en privatperson arrangerar en paketresa och bjuder ut denna genom en näringsidkare är lagen således dispositiv, om han själv ingår avtalet med resenären.

Det torde inte vara ovanligt att en paketresa är en blandning av en tjänsteresa och en privatresa. Det avgörande för om lagen är

tvingande i sådana fall är vilket som är det huvudsakliga ändamålet med resan. Prop. 1992/93:95

I de fall då lagen är tvingande kan det inte i avtalet med bindande verkan tas in föreskrifter som är sämre för resenären än lagens bestämmelser. Jämförelsen skall i princip göras mellan enskilda avtalsvillkor resp. lagbestämmelser. Ett avtalsvillkor kan därför stå i strid med lagens regler, även om avtalet vid en helhetsbedömning ger resenären en förmånligare ställning än som följer av lagen.

Självfallet får resenären, när det är fråga om "konsumentavtal", alltid åberopa avtalsvillkor som är förmånligare för honom än motsvarande lagbestämmelse. Lagen ger alltså ett minimiskydd för resenären i dessa fall.

Att lagen är tvingande får betydelse för avtalsvillkor som innebär att resenären *på förhand* godtar inskränkningar av sina rättigheter enligt lagen. Den hindrar inte att resenären i ett konkret fall avstår från en befogenhet eller förmån sedan denna väl aktualiserats.

Det sagda motsvarar i princip vad som gäller enligt annan lagstiftning på konsumentområdet, t.ex. konsumentköplagen, konsumenttjänstlagen, konsumentkreditlagen och konsumentförsäkringslagen.

I övriga fall är lagen alltså dispositiv, vilket innebär att parterna har frihet att avtala som de önskar men att lagens bestämmelser tillämpas i den mån det inte finns något avtalsvillkor. Detta gäller i alla de fall då resenären är en person som reser i tjänsten eller som representant för en förening e.d. Det gäller också i alla fall då arrangören är en privatperson eller någon annan som inte är att anse som näringsidkare. Vidare gäller det om en näringsidkare säljer resan utanför sin yrkesmässiga verksamhet.

Information m.m.

Under rubriken information m.m. finns tre paragrafer, 5-7 §§. I 5 § ställs vissa krav på innehållet i kataloger och broschyrer samt anges att de uppgifter som där lämnas i princip är bindande för arrangören. Paragrafen motsvarar artikel 3.1 och 3.2 i EG-direktivet. I 6 § anges vilken information som skall lämnas till resenären, dels innan avtalet sluts, dels sedan avtal träffats men före avresan. Denna paragraf svarar mot artikel 4.1 (a och b) i direktivet. I 7 §, slutligen, finns regler som anger vem eller vilka som svarar för att information lämnas enligt 5 och 6 §§. Där finns också (i tredje stycket) en regel som innebär att marknadsföringslagen blir tillämplig när information inte lämnas enligt lagen. Denna regel saknar motsvarighet i direktivet.

5 § Kataloger och broschyrer som tillhandahålls resenärer skall innehålla tydlig och begriplig information om priset samt i förekommande fall om resmål, transporter, inkvartering, måltider, resplan, inresebestämmelser, betalningsvillkor och villkor om minsta antal

resenärer för resan.

Prop. 1992/93:95

Uppgifterna i kataloger och broschyrer är bindande för arrangören. Ändringar får dock göras innan avtal träffas, om ett uttryckligt förbehåll om det har gjorts i katalogen eller broschyren och om resenären tydligt informeras om ändringarna.

(Jfr 5 § i promemorians förslag.)

Paragrafen handlar om den information som lämnas i resekataloger och resebroschyrer. Bestämmelserna har i den allmänna motiveringen behandlats i avsnitt 2.4. De motsvarar artikel 3.1 och 3.2 i EG-direktivet.

Syftet med bestämmelserna är framför allt att resenären skall få all den information som är väsentlig för honom när han skall bestämma sig för om han skall köpa en paketresa.

I *första stycket* anges vilken information som alltid måste finnas. Den skall vara "tydlig och begriplig". Priset måste alltid anges. I övrigt skall information finnas "i förekommande fall", dvs. i den mån den är relevant för paketresan i fråga. Om paketresan innefattar endast transport och teaterbesök, kan det naturligtvis inte lämnas någon information om exempelvis inkvartering.

Med "inresebestämmelser" avses vad som gäller för landet i fråga beträffande pass, visum o.d. När det talas om "villkor om minsta antal resenärer för resan" åsyftas de fall då arrangören tänker genomföra resan endast om ett visst minsta antal personer anmäler sig till den.

I lagen sägs bara att kataloger och broschyrer skall innehålla "information om" vissa saker. Det preciseras alltså inte närmare vilken information som skall finnas. EG-direktivet är mera detaljerat och innehåller en rad specifika krav. Som anförts i den allmänna motiveringen kan de svenska bestämmelserna komma att preciseras på samma sätt genom verkställighetsföreskrifter.

Som vidare har anförts i den allmänna motiveringen kan det förekomma att delar av en katalog eller en broschyr skyddas av tryckfrihetsförordningens bestämmelser. I den mån så är fallet gäller inte föreskrifterna i första stycket.

Regeln i *andra stycket* är mer än en informationsregel. Den handlar om arrangörens avtalsrättsliga bundenhet. Uppgifter i kataloger och broschyrer är i princip bindande, vilket betyder att de ingår i reseavtalet om de inte avtalas bort eller ändras. Ändringar i jämförelse med kataloger eller broschyrer får göras bara under vissa i lagen angivna omständigheter. Det fordras för det första att det uttryckligen framgår av katalogen eller broschyren att ändringar får göras. I "uttryckligen" bör anses ligga ett krav på en tydlig angivelse, som är lätt att hitta för resenären. För det andra fordras att resenären tydligt

informerar om ändringarna.

Givetvis får inte möjligheterna att ändra villkoren sättas i system på ett sådant sätt att den information som finns i katalogen eller broschyren i själva verket är vilseledande. Ett sådant förfarande måste anses innefatta otillbörlig marknadsföring enligt 2 § marknadsföringslagen.

Genom föreskriften i 9 § andra stycket kommer även återförsäljaren i vissa fall att vara bunden av uppgifterna i kataloger och broschyrer. Det blir fallet om återförsäljaren är part i avtalet med resenären.

De nu diskuterade bestämmelserna avser den situationen att arrangören *innan avtal träffas* vill ändra en utfästelse som gjorts i marknadsföringen. I 11 - 14 §§ finns bestämmelser om ändringar i avtalsvillkor som görs *efter det att avtal har träffats*. I 15 - 17 §§ finns regler om ändringar som görs *sedan paketresan har påbörjats*.

Övergångsbestämmelserna innehåller regler som medför att bestämmelserna i 5 § första och andra styckena delvis inte kommer att gälla beträffande kataloger eller broschyrer som framställts före lagens ikraftträdande.

6 § Innan ett avtal sluts skall resenären på lämpligt sätt informeras om sådana hälsobestämmelser som blir tillämpliga under resan samt, i den mån det har betydelse för resenären, om vad som gäller i fråga om pass och visum för medborgare i stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

I god tid före resan skall resenären på lämpligt sätt få information om

1. transportarrangemang och försäkringsmöjligheter,
2. sådana uppgifter som gör det möjligt dels för resenären att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan, dels för anhöriga att komma i kontakt med resenären om denne är underårig.

(Jfr 6 § i promemorians förslag.)

Paragrafen innehåller regler om information som skall lämnas innan avtal träffas samt efter det att avtal har träffats men före avresan. Reglerna, som motsvarar artikel 4.1 a och b i EG-direktivet, har behandlats i avsnitt 2.4 i den allmänna motiveringen.

I *första stycket* finns informationsbestämmelser som syftar till att förhindra att resenären ingår ett avtal som han sedan inte kan utnyttja på grund av att han förbisett vissa viktiga förutsättningar för resan. Sålunda skall resenären informeras om sådana hälsobestämmelser som blir tillämpliga under resan. Det kan gälla exempelvis en skyldighet för resenären att låta vaccinera sig mot vissa sjukdomar eller en skyldighet för honom att uppvisa intyg från läkare om att han är fri från en sjukdom.

Resenären skall också, i den mån det har betydelse för honom, få

information angående vad som gäller beträffande pass och visum. Denna informationsskyldighet är begränsad på så sätt att den bara omfattar bestämmelser som gäller för medborgare i de stater som ingår i EES-området. Begränsningen härrör från EG-direktivet där regeln avser endast bestämmelser av relevans för EG-ländernas medborgare. Att informationsskyldigheten inte utsträckts till att gälla bestämmelser avseende alla resenärer beror på att detta bedömts kunna ge arrangörerna oproportionerligt mycket arbete i vissa fall. Emellertid bör det kunna krävas av arrangörerna och återförsäljarna att de uppmanar medborgare i andra stater än EES-länderna att själva undersöka relevanta bestämmelser om pass och visum.

Skyldigheten att informera om vad som gäller i fråga om pass och visum får anses innefatta en skyldighet att ange hur lång tid det dröjer att ordna dessa formaliteter. En sådan skyldighet anges uttryckligen i EG-direktivet.

Frågan om arrangörens resp. återförsäljarens skadeståndsansvar i dessa fall berörs inte i lagen. För det fall resenären lider skada på grund av utebliven information, torde han ibland kunna grunda ett skadeståndsanspråk på allmänna principer om s.k. culpa in contrahendo.

Det sägs att informationen skall lämnas "på lämpligt sätt". Tydlig skriftlig information direkt till kunden lär alltid vara tillräcklig. Däremot är informationskravet normalt inte uppfyllt enbart genom ett anslag på väggen i resebyråns lokaler.

I 8 § andra stycket finns en regel om ytterligare viss information som skall lämnas till resenären innan avtal träffas.

Enligt *andra stycket* skall resenären dessutom "på lämpligt sätt" få viss annan information. Denna skall lämnas "i god tid före resan".

Det som i *punkt 1* avses med information om "transportarrangemang" är uppgifter om tider för transporter, om eventuella uppehåll och byten, om resenärens plats på transportmedlet o.d. (jfr artikel 4.1 b i i direktivet).

Med kravet på information i *punkt 2* åsyftas främst namn, adress och telefonnummer till arrangören eller återförsäljaren resp. till en underårig resenär eller den som har ett ansvar för denne under resan. Den särskilda bestämmelsen om underåriga resenärer blir tillämplig bl.a. vid ungdomars språkresor.

Direktivet innehåller en ännu mer detaljerad uppräkningslista av fakta som resenären skall få information om. Som anförts i den allmänna motiveringen kan de svenska bestämmelserna behöva preciseras på samma sätt genom verkställighetsföreskrifter (jfr vad som sagts angående 5 §).

Uttrycket "i god tid före resan" får tolkas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Träffas avtalet alldeles före avresan måste det vara tillräckligt att uppgifterna lämnas då. Utgångspunkten

bör i princip vara att resenären skall ha informationen i så god tid före resan att han kan vidta nödvändiga åtgärder.

7 § Arrangören ansvarar för att kataloger och broschyrer innehåller information enligt 5 § första stycket.

Arrangören och återförsäljaren ansvarar för att information lämnas enligt 6 §.

I fråga om underlåtelse att lämna information enligt 5 och 6 §§ skall marknadsföringslagen (1975:1418) tillämpas.

(Jfr 7 § i promemorieförslaget.)

Paragrafen, som har berörts i avsnitt 2.4 i den allmänna motive-ringen, innehåller *dels* bestämmelser om vem eller vilka som svarar för informationen till resenären, *dels* en hänvisning till marknads-föringslagens regelsystem. Paragrafen saknar motsvarighet i EG-direktivet.

Enligt *första stycket* ansvarar arrangören för att kataloger och broschyrer innehåller den information som de skall innehålla enligt 5 § första stycket, dvs. resans pris, resmål, transportsätt, inkvartering och annan information som är väsentlig för resenären. Återförsäljaren har således inget ansvar för kataloger och broschyrer, även om han tillhandahåller dem i sina lokaler. Det har motiverats med att arrangören själv står bakom framställningen och att återförsäljarna inte har möjlighet att påverka innehållet.

Regleringen innebär att en talan i Marknadsdomstolen enligt marknadsföringslagen på grund av brister i en katalogs eller en broschyrs innehåll (se tredje stycket) kan väckas enbart mot arran-gören.

I *andra stycket* anges att arrangören och återförsäljaren båda svarar för att information lämnas enligt 6 §. Vad det här rör sig om är dels information före avtalet om hälsobestämmelser samt pass- och visumbestämmelser, dels väsentlig information inför avresan. Lämnas inte sådan information enligt bestämmelserna kan såväl arrangören som återförsäljaren instämmas till Marknadsdomstolen.

Möjligheterna att komma till rätta med bristfällig information till resenären regleras i *tredje stycket* genom en hänvisning till marknads-föringslagen. Innebörden av detta är först och främst att den arrangör eller återförsäljare som inte följer reglerna kan åläggas att lämna information som överensstämmer med reglerna (3 § marknadsförings-lagen).

Vid sidan härav blir även marknadsföringslagens handläggnings-regler tillämpliga. Det betyder bl.a. att en fråga om informations-åläggande kan tas upp inför Marknadsdomstolen av Konsument-ombudsmannen, att näringsidkare är skyldiga att avge yttrande angående informationsplikten och att näringsidkare även i vissa fall är

skyldiga att tillhandahålla handlingar och liknande som kan ha betydelse för utredningen. Prop. 1992/93:95

Informationsåläggande kan komma i fråga inte bara om näringsidkare vid marknadsföring av en paketresa helt underlåter att i kataloger eller broschyrer lämna information om t.ex. priset, utan också om information visserligen lämnas men är oriktig. Är det fråga om en uppsåtligt vilseledande framställning, kan även straffbestämmelsen i 6 § marknadsföringslagen bli tillämplig.

Informationsåläggande enligt 3 § marknadsföringslagen skall enligt 5 § samma lag förenas med vite, om inte detta av särskilda skäl är obehövligt. Det kan finnas anledning att avstå från vitesföreläggande t.ex. om KO vill ta upp ett ärende främst i syfte att få fram ett prejudikat i en principiellt betydelsefull fråga.

Det är att märka att marknadsföringslagens bestämmelser genom hänvisningen i 7 § tredje stycket kommer att tillämpas, när det gäller marknadsföring av paketresor, inte bara i förhållande mellan näringsidkare och konsument. Lagens tillämpningsområde är annars i princip begränsat till sådana relationer (1 § marknadsföringslagen). Som tidigare sagts behöver resenärer emellertid inte vara konsumenter, och inte heller behöver arrangörer eller återförsäljare vara näringsidkare.

Avtalet

Under denna rubrik finns två paragrafer. Den första, 8 §, innehåller bl.a. ett krav på skriftlig form. Den motsvarar artikel 4.2 i direktivet. I 9 § finns regler om arrangörens resp. återförsäljarens ansvar gentemot resenären. Dessa bestämmelser har sin motsvarighet i direktivet i en föreskrift i artikel 5.1.

8 § Arrangören skall se till att avtalet innehåller uttryckliga villkor om priset för resan och kostnader som kan tillkomma, betalningsvillkor och reklamationsfrister samt, beroende på vad som ingår i paketresan, om resmål, resplan, transporter, inkvartering, andra turisttjänster, särskilda önskemål från resenärens sida som godtagits och försäkringar. Alla avtalsvillkor skall framgå av en skriftlig handling. Arrangören skall också se till att handlingen innehåller uppgifter som gör det möjligt att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan.

Innan avtal träffas skall resenären på lämpligt sätt få del av avtalsvillkor och information enligt första stycket. Han skall få ett eget exemplar av den skriftliga handlingen.

Andra stycket gäller inte när avtal träffas kort före avresan.

(Jfr 8 § i promemorians förslag.)

Paragrafen innehåller föreskrifter om hur avtalet skall utformas och om hur resenären skall få del av dess innehåll. Den har behandlats i

Enligt *första stycket* krävs att arrangören ser till att vissa väsentliga förhållanden regleras uttryckligen i avtalet. Denna bestämmelse finns i *första meningen*. Priset, kostnader som kan tillkomma, betalningsvillkor och eventuella reklimationsfrister skall därvid alltid finnas med. Därutöver skall vissa frågor regleras i den mån de är relevanta, dvs. om de över huvud taget har aktualitet för den ifrågavarande paketresan. Det är detta som avses med uttrycket "beroende på vad som ingår i paketresan". Självfallet kan avtalet inte innehålla exempelvis resplan, om ingen resa skall göras.

I lagen sägs bara att avtalet skall innehålla "uttryckliga villkor om" vissa saker. EG-direktivet är mera detaljerat och innehåller specifika krav på flera punkter. Som anförts i den allmänna motiveringen kan de svenska bestämmelserna komma att preciseras på samma sätt genom verkställighetsföreskrifter.

Bestämmelsen hindrar inte att vissa avtalsvillkor anges på ett sätt som innebär att en viss precisering skall ske senare. Det är således tillåtet att exempelvis ange att "inkvartering sker i enkel- eller dubbelrum".

I *andra meningen* finns ett krav på skriftlig form för alla avtalsvillkor. Denna bestämmelse avser alltså även sådant som parterna inte nödvändigtvis måste träffa överenskommelse om enligt första meningen. I den mån avtal ingås om en fråga skall det anges i den skriftliga handlingen. Utan att det sägs uttryckligen avser även denna bestämmelse en förpliktelse för arrangören, som alltså är skyldig att se till att inget av överenskommelsen lämnas utanför den skriftliga handlingen. Det krävs inte att handlingen skrivs under av parterna.

Regeln innehåller inte någon påföljd för det fallet att skriftlighetskravet inte tillgodoses. Avtalet blir alltså giltigt med det innehåll som parterna kommit överens om, givetvis under förutsättning att det inte står i strid med lagens tvingande regler. Arrangören får dock anses ha bevisbördan för att muntliga avtalsvillkor har det innehåll som han påstår. Konsumentverket, som är tillsynsmyndighet enligt lagen, kan vidare framställa kritik mot den näringsidkare som inte följer skriftlighetskravet. Verket har även möjlighet att ge spridning åt kritiken, exempelvis genom att publicera anmärkningar mot de näringsidkare som inte följer bestämmelserna. För tillsynen har Konsumentverket i övrigt vissa maktmedel, se 22 och 23 §§.

Enligt *tredje meningen* skall arrangören se till att den skriftliga handlingen innehåller uppgifter "som gör det möjligt att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan". Vad som avses är främst uppgifter om namn, adress och telefonnummer. Sådana uppgifter är inte avtalsvillkor och har därför inte nämnts i första meningen.

Enligt *andra stycket* skall resenären, innan avtal träffas, få del av avtalsvillkor och information enligt första stycket. Avsikten med regeln är att resenären innan han bestämmer sig skall veta allt som är väsentligt för honom att känna till angående resan. Det är att märka att viss viktig information som skall lämnas innan avtalet träffas preciseras i 6 § första stycket.

Resenären skall få del av avtalsvillkoren och informationen "på lämpligt sätt" (jfr 6 § första stycket). Det är alltså inte nödvändigt att det sker genom överlämnande av en skriftlig handling enligt första stycket. Anledningen är att avtal bör kunna träffas per telefon o.d. I ett sådant fall är det tillräckligt om näringsidkaren lämnar informationen muntligen. Det måste dock ske på ett sådant sätt att resenären lätt kan uppfatta och förstå informationen. Har resenären tillgång till telefax eller har han möjlighet att ta emot meddelanden på en dataskärm e.d., kan ett sådant medium användas. I de fall då parterna träffas i samband med att avtalet ingås bör informationen normalt ges i den formen att resenären får del av den skriftliga handlingen.

Inte heller dessa föreskrifter utgör formkrav i egentlig mening utan är att se som ordningsregler. Vad som sagts angående första stycket om verkan i bevishänseende och om Konsumentverkets tillsyn gäller även här.

Resenären skall också få ett eget exemplar av den skriftliga handling som enligt första stycket skall upprättas. Det kan inte anses nödvändigt att handlingen överlämnas innan avtal träffas. Anledningen är att detta ibland kan vara praktiskt ogörligt. Normalt bör dock den skriftliga handlingen överlämnas när avtalet ingås. Träffas avtalet per telefon, bör den skriftliga handlingen sändas till resenären omedelbart därefter.

I *tredje stycket* görs undantag från kraven i *andra stycket* för det fallet att avtal träffas kort före avresan. Regeln har sin grund i att paketresor inte sällan köps "i sista minuten" till reducerat pris. Ett krav på att resenären i dessa fall skall få del av alla avtalsvillkor och all väsentlig information före avtalet, och även få en egen kopia av den skriftliga handlingen, skulle medföra betydande praktiska olägenheter utan motsvarande nytta.

Hur sent skall avtal träffas för att det skall anses vara "kort före avresan"? EG-direktivets uttryck är "last-minute reservations or contracts". Ändamålet med regeln är att det inte skall läggas hinder i vägen för ett praktiskt förfarande när "sistaminutenresor" säljs. Regeln bör tolkas mot den bakgrunden. Finns i det enskilda fallet inga olägenheter med ett vanligt avtalsförfarande, torde detta böra följas.

9 § Arrangören ansvarar gentemot resenären för vad denne har rätt att fordra till följd av avtalet. Ansvaret gäller även för sådana prestationer som skall fullgöras av någon annan än arrangören.

Om återförsäljaren är part i avtalet, ansvarar han mot resenären på samma sätt som arrangören.

Prop. 1992/93:95

Paragrafen klargör ansvarsförhållandena på näringsidkarsidan, dvs. frågan om vem eller vilka som ansvarar på grund av avtalet gentemot resenären. Den har behandlats i avsnitt 2.3 i den allmänna motive-ringen och har sin motsvarighet i artikel 5.1 i EG-direktivet.

Av *första stycket* framgår att resenären alltid kan vända sig mot arrangören med sina anspråk på grund av avtalet och - vilket i och för sig bara innebär ett förtydligande av detta - att arrangörens ansvar gäller även för sådana prestationer som skall fullgöras av någon annan. Arrangören kan alltså inte i något sammanhang hänvisa till att någon annan ansvarar för fel eller brister i vad resenären har rätt att fordra till följd av avtalet.

Ibland kan tveksamhet uppstå om en viss tjänst eller en viss utfästelse ingår i arrangörens ansvar eller inte. Det kan exempelvis gälla transporten till ett evenemang på resmålet. Frågan får lösas med tillämpning av allmänna avtalsrättsliga principer.

Även i 18 § finns bestämmelser som reglerar ansvarsförhållandena på näringsidkarsidan. Paragrafen avser skadeståndsansvar vid transporter som regleras i särskilda transporträttsliga lagar. Bestäm-melserna innebär bl.a. att principen om att arrangören alltid ansvarar gentemot resenären gäller även i dessa fall.

Normalt svarar inte återförsäljaren gentemot resenären för åtagan-dena enligt reseavtalet. Men om återförsäljaren har ställning som part i avtalet är han givetvis ansvarig enligt detta. I *andra stycket* sägs att återförsäljaren i detta fall ansvarar gentemot resenären "på samma sätt som" arrangören. Detta innebär, om båda är ansvariga, att ansvaret är solidariskt. Det innebär också att återförsäljaren, liksom arran-gören, ansvarar för sådana prestationer som följer av avtalet och som skall fullgöras av någon annan.

Regeln i *andra stycket* får också betydelse för hur lagens ansvars-regler skall läsas. I de paragrafer i lagen där ansvaret gentemot resenären behandlas omnämns bara arrangören uttryckligen som ansvarig. Genom regeln i förevarande *andra stycke* blir även återförsäljaren ansvarig enligt de ifrågavarande bestämmelserna i de fall då han är part i avtalet. Ett exempel är 5 § *andra stycket*. Om återförsäljaren är part i avtalet, är han liksom arrangören bunden av uppgifter i kataloger och broschyrer.

Ibland kan det vara tveksamt om återförsäljaren har ställning som part eller inte. Frågan torde få lösas med tillämpning av allmänna principer i avtalsrätten.

Under denna rubrik finns en paragraf som rör resenärens rätt att överlåta sin paketresa. Paragrafen motsvarar artikel 4.3 i EG-direktivet.

10 § Resenären får överlåta paketresan till någon som uppfyller alla villkor för att få delta i resan, om han i skälig tid före avresan underrättar arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt.

När resan överläts enligt första stycket är överlåtaren och förvärvaren solidariskt ansvariga gentemot den andra parten i avtalet för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader som kan uppkomma på grund av överlåtelsen.

(Jfr 10 § i promemorians förslag.)

Bestämmelserna om resenärens rätt att överlåta resan har behandlats i avsnitt 2.6 i den allmänna motiveringen.

I *första stycket* sägs att resenären får överlåta resan. Två förutsättningar gäller dock. *Den ena* är att överlåtelsen måste göras till någon som "uppfyller alla villkor för att få delta i resan". Vanligen torde det inte finnas några villkor som måste uppfyllas. Ibland kan det dock röra sig om en resa för exempelvis en viss yrkes- eller åldersgrupp, varvid grupptillhörigheten kan vara ett relevant villkor. I andra fall kan ett relevant villkor för resan vara att giltigt visum finns eller att resenären är villig att underkasta sig vissa regler.

För det fallet att paketresan sker med reguljärflyg hindras en överlåtelse ofta av internationella flygtrafikregler, som arrangören måste rätta sig efter. Att det inte föreligger ett hinder av det slaget får anses vara ett relevant villkor enligt paragrafen.

Även i fråga om andra tjänster kan arrangören vara tvungen att i förhållande till den som tillhandahåller tjänsten göra utfästelser om begränsningar i resenärens rätt att överlåta resan. Att överlåtelse inte sker i strid med en sådan begränsning i överlåtelseätten får då anses utgöra ett relevant villkor för att få delta i resan enligt 10 § första stycket.

Självfallet kan inte arrangören ointetgöra överlåtelseätten genom att på eget initiativ göra utfästelser gentemot underleverantörer om att inte tillåta överlåtelser. Sådana utfästelser kan således inte anses utgöra "villkor för att få delta i resan" i paragrafens mening.

I 177 § sjölagen (1891:35 s. 1) finns bestämmelser som begränsar resenärernas rätt att överlåta båtbiljetter. Genom en särskild bestämmelse i den paragrafen, som införts samtidigt med lagen om paketresor, ges emellertid reglerna i lagen om paketresor företräde i de fall då en lagkonflikt annars skulle uppkomma. Rätten att överlåta paketresor till sjöss inskränks alltså inte genom bestämmelserna i

Även i järnvägstrafiklagstiftningen finns bestämmelser som inskränker överlåtelseätten. Som jag redogjort för i den allmänna motiveringen kommer emellertid inte heller dessa bestämmelser i konflikt med paketreselagens regel.

Den andra förutsättningen för rätten att överlåta resan är att resenären underrättar arrangören eller återförsäljaren i skälig tid före avresan om sin avsikt. Det räcker alltså med ett meddelande till den ene av arrangören och återförsäljaren. Skälet för regeln är främst att arrangören skall få tillfälle att vidta de åtgärder som kan föranledas av bytet samt att undersöka eventuella hinder mot överlåtelsen. Uttrycket "i skälig tid före avresan" får tolkas mot bakgrund av detta ändamål. Uttrycket är avsett att motsvara EG-direktivets, i den engelska versionen, "reasonable notice ... before departure".

Arrangören har inte rätt att ta ut någon särskild avgift för att överlåtelse sker. Det skulle strida mot regeln om att paketresan får överlåtas fritt. Däremot får arrangören - som framgår av andra stycket - ta ut ersättning för de merkostnader som uppkommer på grund av överlåtelsen.

I *andra stycket* sägs att överlåtaren och förvärvaren är solidariskt ansvariga för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader på grund av överlåtelsen. Överlåtaren kan alltså inte komma ifrån ett betalningsansvar som han ådragit sig genom att överlåta paketresan.

Det är att märka att regeln i fråga om merkostnader på grund av överlåtelsen inte innehåller annat än att överlåtaren och förvärvaren är solidariskt ansvariga. Härav följer dock också, som tidigare anmärkts, att arrangören kan vara berättigad till ersättning för kostnader, om sådana uppkommit med anledning av överlåtelsen.

Uppkommer tvist om arrangörens rätt till kostnadsersättning får arrangören anses skyldig att visa att den begärda ersättningen avser kostnader som beror på överlåtelsen.

Det solidariska ansvaret innebär att arrangören kan kräva betalt från vem han vill av de ansvariga. Överlåtaren och förvärvaren får därefter göra upp sig emellan. Lagen befattar sig inte med förhållandet mellan överlåtaren och förvärvaren. Normalt torde förvärvaren ha att betala hela resans pris till överlåtaren, medan frågan om vem som skall bära eventuella extrakostnader beror på innehållet i det avtal varigenom överlåtelsen sker.

Ändringar före avresan, m.m.

Under denna rubrik finns fyra paragrafer, som alla handlar om det fallet att det före avresan görs ändringar i avtalsvillkoren eller i planerna för resan. Reglerna i 11 § innehåller begränsningar i

arrangörens rätt att ändra avtalsvillkoren. Prishöjningar regleras därvid särskilt. I 12 § finns bestämmelser om hävningsrätt m.m. för resenären när avtalsvillkoren ändras väsentligt till hans nackdel innan resan påbörjas. Bestämmelserna i 13 § handlar om resenärens rätt till en annan resa m.m. i vissa fall när den avtalade resan inte blir av för honom. I 14 §, slutligen, regleras resenärens rätt till skadestånd vid ändringar före avresan.

11 § Avtalsvillkor får ändras till resenärens nackdel endast om det framgår tydligt av avtalet att detta får ske. Priset får höjas endast om det dessutom av avtalet framgår tydligt hur det nya priset skall fastställas.

Priset får höjas endast på grund av

1. ändringar i transportkostnader,
2. ändringar i skatter, tullar eller avgifter avseende tjänster som ingår i resan, eller
3. ändringar i växelkurser som påverkar arrangörens kostnader för resan.

Priset får inte höjas under de sista 20 dagarna före den avtalade avresedagen. Ett villkor om att priset kan ändras får inte vara ensidigt till resenärens nackdel.

(Jfr 11 och 12 §§ i promemorians förslag.)

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 2.7.1 i den allmänna motiveringen, motsvarar artikel 4.4 i EG-direktivet. Den innehåller regler om ändringar i de överenskomna avtalsvillkoren, varvid prishöjningar behandlas särskilt.

Huvudprincipen för paketresor, liksom för avtal i övrigt, är att de överenskomna villkoren skall stå fast och inte kunna ändras ensidigt av den ena parten. Avtal om paketresor träffas emellertid ofta långt i förväg och olika händelser kan göra att arrangörens kostnader för resan ändras väsentligt. Det är därför rimligt att arrangören har vissa möjligheter att justera villkoren, bl.a. priset, i efterhand. I 11 § anges förutsättningarna för detta.

I *första stycket* sägs i första meningen att avtalsvillkor får ändras till resenärens nackdel endast om det framgår tydligt av avtalet att detta får ske. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i direktivet men uttrycker en regel som möjligen skulle gälla även om den inte hade angetts uttryckligen i lagen.

Att ändringsrätten skall framgå tydligt i avtalet får anses innebära att den skall framgå av en klar och tydlig klausul i det skriftliga avtalet.

Frågan om en viss ändring är till resenärens nackdel eller inte är avsedd att bedömas utifrån den enskilde resenärens önskemål och uppfattning. Alla ändringar som han motsätter sig med någon rimlig motivering får därmed anses vara till hans nackdel. Arrangören kan

sålunda inte ändra exempelvis resmålet från Köpenhamn till Paris, åberopande att det är till resenärernas fördel med en längre och dyrare resa för samma pris.

Det kan förefalla motsägelsefullt när regeln föreskriver att avtalsvillkor får ändras, om det framgår av avtalet att det får ske. Det kan hävdas att avtalsvillkoret i ett sådant fall inte är definitivt utan kan variera och att det därför inte är fråga om en "ändring" i villkoret när det varieras i enlighet med avtalets föreskrifter. Termen avtalsvillkor ses dock här i trängre mening; det avser priset och övriga villkor sådana de är när avtalet ingås.

Det skall observeras att paragrafen bara handlar om att avtalsvillkor *ändras* i egentlig mening. Skulle det i avtalet ha hållits öppet exempelvis hur en viss transport skall ske eller om inkvartering skall ske i enkel- eller dubbelrum (se ovan angående 8 § första stycket), är det inte fråga om en ändring när arrangören sedan preciserar villkoret.

I andra meningen föreskrivs ytterligare en förutsättning för att priset skall få höjas, nämligen att det framgår tydligt av avtalet hur det nya priset skall fastställas. Därvid kan kravet inte sträckas så långt att man alltid skall kunna utläsa av exempelvis en formel vilket det nya priset blir; detta är i praktiken ogörligt. Men angivelsen torde åtminstone behöva vara så preciserad att arrangören utifrån den kan redovisa sin beräkning på ett sådant sätt att resenären har rimlig möjlighet att kontrollera att det nya priset är korrekt beräknat. En lämplig ordning kan ofta vara att arrangören anger prishöjningen som en viss andel av den kostnadsökning som han drabbas av, varvid han dessutom får vara beredd att visa hur han beräknar sin kostnadsökning.

Av *andra stycket* framgår vilka omständigheter som får föranleda prishöjningar. Andra händelser eller förändringar får således inte åberopas av arrangören som skäl för att höja priset.

Enligt *punkt 1* berättigar ändrade transportkostnader arrangören att höja priset. Det kan exempelvis vara fråga om plötsligt höjda bränslekostnader eller prishöjningar som företas av någon underentreprenör som arrangören anlitar för transport. Arrangören bör dock kunna åberopa endast sådana höjningar som han inte själv har ett avgörande inflytande över.

Punkt 2 ger arrangören möjlighet att höja priset på grund av ändringar i skatter, tullar eller avgifter avseende tjänster som ingår i resan. Uttrycket "avseende tjänster som ingår i resan" hänför sig till såväl skatter och tullar som avgifter. Det kan exempelvis röra sig om en flygskatt som påverkar arrangörens kostnader för resan. Med avgifter torde avses enbart offentligrättsliga avgifter (jfr de exempel på sådana avgifter som finns i direktivet, artikel 4.4).

Den tredje typen av händelser som berättigar till prishöjningar är växelkursförändringar som påverkar arrangörens kostnader för

paketresan (*punkt 3*). Om arrangören träffat avtal med en underleverantör om en viss tjänst som ingår i resan, kan hans kostnader för tjänsten öka betydligt, om en främmande valuta som avtalet träffats i stiger kraftigt i värde i förhållande till den svenska kronan. En sådan kostnadsökning får arrangören alltså övervältra på resenären. Däremot får han inte på det sättet kompensera sig för en växelkursförlust som saknar samband med paketresan i fråga.

Enligt *tredje stycket* första meningen får prishöjningar över huvud taget inte ske under de sista 20 dagarna före den avtalade avresedagen. Kostnadsökningar som inträffar under den tiden får alltså arrangören stå risken för.

I andra meningen i tredje stycket stadgas att ett villkor om att priset kan ändras inte får vara utformat ensidigt till resenärens nackdel. Det betyder att avtalet måste innehålla en föreskrift om motsvarande prissänkningar, om arrangören vill förbehålla sig rätten till prishöjningar i vissa fall. Beräkningsprinciperna får inte missgynna resenären.

Reglerna om prishöjningar i 11 § innebär att resenären kan kräva att få fullfölja paketresan till det från början överenskomna priset, om förutsättningarna för prishöjning inte är uppfyllda. Arrangören är således bunden av avtalet enligt de ursprungliga villkoren. Vågar han ändå att låta resenären resa till det överenskomna priset, torde denne i princip kunna återkräva den oberättigade prishöjningen i efterhand. Är höjningen "väsentligt till resenärens nackdel" har resenären dessutom rätt att häva avtalet enligt 12 §.

Järnvägstrafiklagstiftningen innehåller bestämmelser som i fråga om prishöjningar avviker från bestämmelserna i 11 § (lagen, 1985:193, om internationell järnvägstrafik, Bihang A, artikel 5 § 4). På grund av en särskild undantagsbestämmelse (artikel 62) i "Enhetliga rättsregler för avtal om internationell järnvägsbefordran av resande och resgods" (CIV) har emellertid reglerna i lagen om paketresor företräd framför järnvägslagstiftningens regler.

12 § Resenären får frånträda avtalet, om arrangören förklarar att han inte kommer att fullgöra vad han har åtagit sig och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för resenären. Resenären får också frånträda avtalet, om avtalsvillkoren ändras enligt 11 § och ändringen är väsentligt till hans nackdel.

Om arrangören avser att bryta avtalet, eller om han vill ändra avtalsvillkoren, skall han underrätta resenären snarast och därvid lämna besked om dennes rätt att frånträda avtalet enligt första stycket.

Resenären skall inom skälig tid meddela arrangören eller återförsäljaren om han vill frånträda avtalet. Gör han inte det, förlorar han sin rätt att frånträda avtalet.

(Jfr 11 och 13 §§ i promemorians förslag.)

Paragrafen, som handlar om resenärens rätt att frånträda avtalet, har behandlats i avsnitt 2.7.2 i den allmänna motiveringen. Den motsvarar artikel 4.5 i EG-direktivet.

Enligt *första stycket* har resenären rätt att frånträda avtalet, om arrangören förklarar att han kommer att göra sig skyldig till kontraktsbrott. Det framgår av *första meningen*, där det också sägs att en förutsättning för resenärens rätt att frånträda avtalet är att kontraktsbrottet är "av väsentlig betydelse" för honom.

Det kan förefalla något opraktiskt att arrangören skulle meddela resenären att han kommer att göra sig skyldig till ett kontraktsbrott. Den situation som åsyftas i bestämmelsen är emellertid att arrangören vill ändra exempelvis priset, transportmedel eller en hotellbokning utan att ha stöd för det i avtalet. Givetvis kan resenären i ett sådant fall i och för sig kräva - enligt allmänna kontraktsrättsliga grundsatser - att få fullfölja paketresan i enlighet med vad som avtalats. Om arrangören emellertid förklarar sig inte gå med på detta, kan resenären alltså bli fri från avtalet enligt bestämmelsen i första meningen.

Vid en prövning av vad som är "av väsentlig betydelse för resenären" får gängse normer för denna typ av bedömningar tillämpas (se t.ex. 29 § konsumentköplagen med förarbeten i prop. 1989/90: 89 s. 127 f.). Frågan skall bedömas från resenärens synpunkt. Det är således inte fråga om en abstrakt bedömning av vad som kan anses väsentligt. Men om kontraktsbrottet är sådant att det för resenärer i allmänhet framstår som ringa, får det ankomma på resenären att visa att kontraktsbrottet är väsentligt just för honom. För en person med allergibesvär kan det exempelvis vara särskilt viktigt att slippa bo i ett område med dålig luft.

När det gäller prisändringar o.d. tar väsentlighetsbedömningen naturligen sikte på avvikelsernas storlek i förhållande till vad som avtalats. Även här kan dock individuella skillnader förekomma.

Enligt *andra meningen* har resenären rätt att frånträda avtalet även i vissa fall då en ändring av pris eller andra villkor ligger inom ramen för en ändringsrätt som arrangören har enligt avtalet. Detta innebär en utvidgning av den rätt som resenären har enligt första meningen och en förbättring för resenären jämfört med vad som normalt gäller i avtalsförhållanden. Resenären kan sålunda frånträda avtalet när arrangören före avresan ändrar avtalsvillkoren väsentligt till hans nackdel.

Ändringar som är väsentligt till resenärens nackdel kan exempelvis vara betydande prishöjningar, avsevärt försämrade inkvartering eller något uteblivet evenemang som var en viktig del av paketet. Flera mindre försämringar kan tillsammans innebära att villkoren ändras väsentligt till resenärens nackdel.

Att avtalsvillkoren "ändras" betyder här detsamma som i 11 §. Den

omständigheten att ändringen är tillåten enligt föreskrifter i avtalet hindrar alltså inte att avtalsvillkoren anses bli ändrade.

Liksom enligt 11 § skall frågan om vad som är till resenärens nackdel bedömas utifrån den uppfattning och de önskemål som denne själv har. Också för väsentlighetsbedömningen får detta tillmätas betydelse. Vid den bedömningen måste dock även en objektiv måttstock tillämpas. Det kan sålunda inte vara helt avgörande hur resenären själv uppfattar ändringen.

I 13 § finns bestämmelser om vissa rättigheter för resenären när han frånträder avtalet.

Enligt *andra stycket* skall arrangören, om han avser att bryta avtalet eller ändra avtalsvillkoren, snarast underrätta resenären och lämna besked om dennes rätt att frånträda avtalet enligt första stycket. Underrättelseskyldigheten gäller alltså inte bara när ett avtalsbrott är "av väsentlig betydelse för resenären" eller när arrangören vill ändra villkoren "väsentligt till resenärens nackdel". Detta sammanhänger med att det kan råda delade meningar om huruvida dessa förutsättningar är uppfyllda. Meddelandet om rätten att frånträda avtalet torde få framställas på ett sådant sätt att resenären får klart för sig att rätten är villkorad av att ett avtalsbrott är av väsentlig betydelse för resenären resp. att en villkorsändring är väsentligt till hans nackdel.

I *tredje stycket* sägs att resenären "inom skälig tid" skall underrätta arrangören eller återförsäljaren om han vill frånträda avtalet. Gör han inte det, förlorar han sin rätt.

I uttrycket "inom skälig tid" får anses ligga att resenären skall ges rimlig tid att överväga sitt beslut, varefter han är skyldig att genast lämna sitt meddelande. I princip är tidpunkten för arrangörens underrättelse enligt *andra stycket* utgångspunkten för beräkning av den tid som resenären har på sig att lämna besked. Pågår förhandlingar mellan parterna om en överenskommelse, bör dock tiden räknas från den tidpunkt då arrangören lämnat sitt slutliga förhandlingserbjudande.

Det skall anmärkas att paragrafen inte innehåller någon uttömmande reglering av resenärens rätt att frånträda avtalet på grund av händelser före avresan. Skulle resenären på något annat sätt göra sig skyldig till ett kontraktsbrott före avresan - exempelvis genom att inte lämna nödvändig information - får resenären häva avtalet, om det följer av allmänna kontraktsrättsliga grundsatser. Detta torde innebära att han får häva när motparten gör sig skyldig till ett väsentligt kontraktsbrott.

13 § Frånträder resenären avtalet enligt 12 §, har han rätt till en annan paketresa som är av likvärdig eller högre kvalitet, om arrangören eller återförsäljaren kan erbjuda detta. Om resenären godtar en sämre ersättningsresa, har han rätt till ersättning för prisskillnaden.

Avstår resenären från sin rätt till ersättningsresa, eller kan en sådan resa inte erbjudas, skall han snarast få tillbaka vad han har betalat enligt avtalet.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också om arrangören ställer in resan utan att resenären är skuld till det.

(Jfr 14 § i promemorians förslag.)

Paragrafen handlar om situationer då resan inte blir av för resenären, antingen därför att han frånträder avtalet på grund av kontraktsbrott av väsentlig betydelse eller väsentliga villkorsändringar (se 12 §) eller därför att arrangören ställer in resan. Den har behandlats i avsnitt 2.7.2 i den allmänna motiveringen och motsvarar artikel 4.6 första stycket i EG-direktivet.

När resenären frånträder avtalet skall han enligt *första stycket*, om han så önskar, få göra en annan resa i stället. Denna skall vara av likvärdig eller högre kvalitet än den som inte blev av. Är ersättningsresan sämre, skall resenären - om han accepterar resan - ha ersättning för prisskillnaden.

Vid bedömning av om en erbjuden ersättningsresa är likvärdig, bättre eller sämre bör man normalt kunna utgå från de katalogpriser som gäller. Resenärens egna prioriteringar bör i de flesta fall sakna betydelse för denna bedömning. Den ersättning som skall utgå enligt andra meningen - dvs. om resenären godtar en sämre resa - bör därför normalt kunna beräknas till skillnaden mellan priset för den ursprungliga resan och priset för ersättningsresan.

Ibland måste man dock vid jämförelsen mellan den planerade resan och en erbjuden ersättningsresa kunna beakta även subjektiva faktorer. Om resenären exempelvis fäst särskild vikt vid ett evenemang som han gått miste om genom att den planerade resan inte blivit av, eller om det planerade resmålet i övrigt haft något särskilt att erbjuda resenären, torde det ofta framstå som rimligt att detta vägs in vid bedömningen.

En förutsättning för att resenären skall kunna kräva en ersättningsresa är att arrangören eller återförsäljaren kan erbjuda en sådan. Arrangören kan alltså inte avböja att erbjuda en annan resa med hänvisning till att han inte själv anordnar någon lämplig sådan resa. Resenären kan kräva att bli erbjuden en ersättningsresa även från det övriga sortimentet hos återförsäljaren. Däremot ger inte bestämmelsen resenären rätt att fritt välja bland alla resor som arrangören eller återförsäljaren skulle kunna erbjuda. Arrangören torde bara vara skyldig att erbjuda ersättningsresor som är någorlunda jämförbara med den som inte blev av.

Enligt *andra stycket* skall resenären, om han avstår från sin rätt till en ersättningsresa eller om en sådan resa inte kan erbjudas, snarast få

tillbaka vad han har betalat enligt avtalet. En skyldighet att betala tillbaka pengarna till resenären torde uppkomma genast i och med att resenären gör klart att ett erbjudande om ersättningsresa inte antas.

Enligt *tredje stycket* skall bestämmelserna i de föregående två styckena i paragrafen gälla också i det fallet att arrangören ställer in resan. Även då har alltså resenären rätt till en ersättningsresa enligt första stycket första meningen, rätt till ersättning för eventuell mellanskillnad enligt första stycket andra meningen och rätt till återbetalning enligt andra stycket. I själva verket torde en inställd resa vara det vanligaste skälet till att dessa bestämmelser blir aktuella.

Ett undantag görs i tredje stycket för det fallet att det är resenären själv som är skuld till att resan ställs in. Då har han inte rätt till någon ersättningsresa och i princip inte heller till återbetalning av erlagt belopp.

Att en enstaka resenär är skuld till att en resa ställs in torde vara ovanligt. Det kan förekomma exempelvis om resenären genom sitt uppträdande eller på något annat sätt orsakar att flera andra personer avbeställer resan. För att undantagsbestämmelsen skall bli tillämplig torde det fordras att arrangören kan visa att resan skulle ha blivit av om det inte hade varit för resenärens handlande.

En enstaka resenär kan också orsaka att en resa måste ställas in genom att själv avbeställa den på grund av sjukdom eller av någon annan anledning. Är det fråga om en mindre gruppresa kan ett återbud vara avgörande. Såvitt gäller den person som i ett sådant fall orsakat att resan ställts in omfattas dock inte detta fall över huvud taget av bestämmelserna i 13 § tredje stycket. I förhållande till den resenär som själv lämnat återbud kan arrangören inte anses ha ställt in resan.

14 § I sådana fall som avses i 13 § har resenären rätt till skadestånd från arrangören, om det är skäligt.

Rätt till skadestånd på grund av att arrangören ställt in resan föreligger inte, om arrangören visar

1. att färre personer än ett i avtalet angivet minimiantal anmält sig till resan och resenären inom en i avtalet angiven tid skriftligen undermåttats om att resan ställts in, eller

2. att resan inte kunnat genomföras på grund av ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följderna denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror det på någon som arrangören har anlitat att resan har ställts in, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om orsaken är hänförlig till någon annan i ett tidigare led.

(Jfr 15 § i promemorians förslag.)

Även 14 § avser de situationer då resan inte blir av för resenären, antingen det beror på att han själv frånträder avtalet eller att arrangören ställer in resan. Paragrafen har behandlats i avsnitt 2.7.2 i den allmänna motiveringen och motsvarar artikel 4.6 andra stycket i EG-direktivet.

Enligt *första stycket* har resenären rätt till skadestånd, "om det är skäligt". Detta uttryck är avsett att motsvara EG-direktivets "if appropriate". Bedömningen av i vilken utsträckning skadestånd bör utgå enligt denna regel får överlämnas till rättstillämpningen. I två särskilt angivna fall har dock resenären över huvud taget inte någon rätt till skadestånd. Dessa beskrivs i *andra stycket*. Båda avser den situationen att resan ställts in av arrangören. Dessa särskilda begränsningar i skadeståndsskyldigheten gäller alltså inte när resenären frånträtt avtalet enligt 11 §.

Den angivna distinktionen mellan de olika situationerna bygger på den uppdelning som görs i direktivet. Vid en ren ändamålsbedömning kan det ifrågasättas om den är motiverad. Vid bedömning av "om det är skäligt" med skadestånd i den situationen att resenären frånträtt avtalet torde man i stor utsträckning få ta hänsyn till bl.a. sådana förhållanden som medför att skadestånd inte skall utgå i det fallet att resan ställts in.

Arrangören har bevisbördan för att det föreligger ett sådant fall då han inte är skadeståndsskyldig på grund av att resan ställts in. Detta framgår av uttrycket "om arrangören visar" i inledningen till andra stycket.

Enligt *punkt 1* föreligger ingen skadeståndsskyldighet för arrangören när resan ställts in på grund av att för få personer anmält sig. Det fordras dock dessutom att minimiantalet angetts i avtalet. Att det skall ha angetts ett "minimiantal" innebär att det också skall ha sagts ifrån uttryckligen i avtalet att resan kunde komma att ställas in om detta antal underskreds. Vidare fordras att resenären fått besked viss tid före avresan om att resan ställts in. Tiden skall ha angetts i avtalet. Däremot finns inte i lagen något krav på hur lång tiden skall vara. Det kan dock inte anses skäligt om arrangören endast några dagar i förväg skulle kunna lämna ett besked om att resan ställts in. En avtalsbestämmelse med den innebörden torde kunna jämkas eller ogiltigförklaras med tillämpning av 36 § avtalslagen.

Resenären har, enligt *punkt 2*, inte heller rätt till skadestånd när beslutet att ställa in resan beror på ett hinder som var utanför arrangörens kontroll och som han inte heller skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet träffades. För att arrangören skall undgå skadeståndsansvar fordras dessutom att följderna av hindret "inte skäligen kunde ha undvikits eller övervunnits". Arrangörens ansvar är alltså ett s.k. kontrollansvar efter mönster av köplagens (27 och 40 §§), konsumentköplagens (14 och 30 §§) och konsumenttjänst-

lagens (31 §) skadeståndsregler. Detta skiljer sig något, till resenärens förmån, från det ansvar som gäller för arrangören enligt direktivet. Angående principerna för tillämpningen kan hänvisas till förarbetena till konsumentköplagen, prop. 1989/90:89 s. 129 f. Exempel på situationer där arrangören undgår skadeståndsansvar är att resmålet drabbats av en naturkatastrof eller att det pågår våldsamma politiska omvälvningar i landet.

Regeln i *andra stycket* är en fortsättning på bestämmelsen i första stycket punkt 2. Arrangörens kontrollansvar preciseras på i princip samma sätt som säljarens ansvar enligt köplagen och konsumentköplagen. Beror det sålunda på någon som arrangören har anlitat att resan ställts in, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Antag exempelvis att hotellföretaget på resmålet förklarar sig inte kunna ta emot några gäster, eftersom det skett en dubbelbokning. Detta kan vara utanför arrangörens egen kontroll enligt första stycket 2, men arrangören blir ändå ansvarig eftersom det inträffade inte kan anses ha varit utanför hotellföretagets kontroll.

Uttrycket "någon som arrangören har anlitat" syftar inte bara på den som utför någon tjänst enligt reseavtalet för arrangörens räkning. Det syftar också på leverantörer. Skulle exempelvis en bussresearrangör tvingas ställa in en resa av den anledningen att en buss inte levererats på avtalad tid, är arrangören skadeståndsansvarig om inte leverantören i sin tur går fri från skadeståndsansvar med tillämpning av kontrollansvarsregeln. Vidare gäller - enligt andra meningen - att arrangören i princip inte heller kan åberopa hinder som beror på den som befinner sig i ett tidigare led, exempelvis en mäklare som anlitats av hotellföretaget i exemplet ovan eller ett företag som bygger bussmotorer och som misslyckats med att leverera i tid till bussleverantören i det senaste exemplet. Det fordras att mäklaren resp. motorbyggnadsföretaget går fria enligt kontrollansvarsregeln.

Om skadestånd skall betalas, torde man vid bestämmande av beloppet få tillämpa allmänna principer om skadestånd vid kontraktsbrott. Resenären skall då ha full ersättning för den skada han faktiskt lidit. Däri kan bl.a. ingå ersättning för exempelvis förlorad rekreation (se prop. 1984/85:110, s. 271 f., och prop. 1989/90:89, s. 41 f.).

Ändringar efter avresan, m.m.

Under denna rubrik har samlats sex paragrafer som alla avser den situationen att resenären inte får vad han har rätt att förvänta sig enligt avtalet. Regeln i 15 § klargör bl.a. att arrangören ibland är skyldig att ordna andra arrangemang som ersättning för sådana som av olika skäl inte blir av. Motsvarande regel i EG-direktivet finns i

artikel 4.7. I 16 § behandlas resenärens rätt i vissa fall till prisavdrag och skadestånd. Bestämmelsen har i fråga om skadestånd en motsvarighet i direktivets artikel 5.2, första och andra styckena, och kan i övrigt härledas ur artikel 4.7. I 17 § klargörs att rätten till skadestånd omfattar ersättning inte bara för ren förmögenhetsskada utan också för personskada och sakskada. Någon motsvarighet till denna bestämmelse finns inte i direktivet. Regeln i 18 § upptar en hänvisning till vissa transporträttsliga lagars bestämmelser om skadeståndsansvar. Bestämmelsen har sitt ursprung i artikel 5.2 tredje stycket i direktivet. I 19 § finns bestämmelser om resenärens skyldighet att reklamera vid fel. Den svarar mot artikel 5.4 i EG-direktivet. I 20 § föreskrivs en skyldighet för arrangören eller dennes lokala representant att vidta åtgärder när resenären anför klagomål. Denna regel har sin motsvarighet i artikel 6 i EG-direktivet.

15 § Om efter avresan en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas, skall arrangören ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för resenären.

Kan ersättningsarrangemang inte ordnas eller avvisar resenären på godtagbara grunder ett sådant arrangemang, skall arrangören, om det är skäligt, utan extra kostnad för resenären tillhandahålla likvärdig transport tillbaka till platsen för avresan eller till någon annan ort som resenären godkänner.

Innebär en förändring i paketresan enligt första eller andra stycket en försämring för resenären är han, om det är skäligt, berättigad till prisavdrag och skadestånd.

(Jfr 16 § i promemorians förslag.)

Paragrafen handlar, liksom den följande, om vissa brister på arrangörens sida i uppfyllande av vad resenären har att fordra enligt avtalet. Den har behandlats i avsnitt 2.8.1 i den allmänna motiveringen och motsvarar artikel 4.7 i EG-direktivet.

Bestämmelserna i 15 § avser det fallet att arrangören inte kan tillhandahålla "en väsentlig del av de avtalade tjänsterna". Det rör sig alltså om allvarliga brister. I dessa fall är arrangören enligt *första stycket* skyldig att ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för resenären. Lämpliga ersättningsarrangemang torde normalt vara av samma eller ungefär samma slag som den uteblivna tjänsten. Om exempelvis en utflykt till en viss plats inte kan ordnas, kan en utflykt någon annanstans ibland vara en lämplig ersättning. Om en måltid inte kan ordnas på en utlovad restaurang, är det oftast lämpligt att ordna en motsvarande måltid på en likvärdig restaurang.

Vad som är "en väsentlig del av de avtalade tjänsterna" torde få avgöras från fall till fall. Flera mindre tjänster som ingår i avtalet kan tillsammans bilda en väsentlig del av vad som avtalats. En enda central tjänst - såsom en konsert vid en musikresa - kan också vara

en väsentlig del av vad som avtalats. I princip torde bedömningen få göras utifrån objektiva kriterier. Men också vad resenären själv fäster särskild vikt vid torde ibland få tillmätas betydelse, åtminstone om arrangören har kännedom om det.

Enligt *andra stycket* är arrangören i vissa fall skyldig att ordna hemtransport för resenären. Så kan vara fallet när arrangören inte kan ombesörja lämpliga ersättningsarrangemang, liksom när resenären på godtagbara grunder avvisar arrangemang som erbjuds. Sådana "godtagbara grunder" torde få anses föreligga åtminstone i de fall då ett arrangemang inte är ett "lämpligt ersättningsarrangemang" enligt första stycket. Godtagbar grund torde också föreligga när resenären av någon särskild anledning hade sett fram emot just de tjänster som uteblivit.

Hemtransport utan extra kostnad skall ordnas "om det är skäligt". Vid en bedömning av vad som i detta sammanhang är skäligt bör hänsyn kunna tas till bl.a. hur viktiga de uteblivna tjänsterna var för resan som helhet, hur mycket som återstår av resan och hur kostsam transporten blir för arrangören. Kan resan sägas ha blivit förstörd för resenären, bör han nästan alltid ha rätt till fri hemtransport.

Transport skall ordnas till "platsen för avresan eller till någon annan ort som resenären godkänner". Detta torde inte föranleda några tillämpningsproblem. Det sägs också att transporten skall vara "likvärdig", vilket motsvarar "equivalent" i den engelska versionen av direktivet. Härmed torde avses att transporten skall vara likvärdig vid en jämförelse med den transport som inte blir av på grund av att hemtransport sker i förtid.

Givetvis kan *andra stycket* inte avse andra paketresor än sådana där transport ingår.

Har den förändring som skett i resan inneburit en försämring för resenären, är denne enligt *tredje stycket* berättigad till prisavdrag och skadestånd, om det är skäligt.

Inte bara rätten till skadestånd utan också rätten att göra prisavdrag förutsätter alltså att "det är skäligt". Det torde dock i de flesta fall få anses skäligt att resenären erhåller ett prisavdrag. Ett undantag kan emellertid vara om resenären själv i betydande mån är skuld till det som inträffat (jfr 16 § första stycket).

Prisavdraget torde få bestämmas enligt vanliga principer för prisavdrag vid kontraktsbrott, varvid en jämförelse får göras mellan å ena sidan vad som faktiskt tillhandahölls och å andra sidan vad resenären skulle ha fått ut enligt avtalet.

När det gäller rätten till skadestånd får i uttrycket "om det är skäligt" ("where appropriate" enligt den engelska versionen av direktivet) anses ligga bl.a. att skadestånd inte skall utgå när bristen i arrangemangen inte alls kan tillskrivas arrangören eller någon som han svarar för. I övrigt torde man vid prövningen många gånger få

tillämpa de bedömningsgrunder som anges i 16 §. Ibland måste dock prövningen utgå från allmänna skälighetsöverbäganden, där det bl.a. får beaktas om arrangören tillgodosett resenärens intressen på ett godtagbart sätt. Sådana överbäganden får göras bl.a. när frågan uppkommer om arrangören gjort vad han borde för att ordna ett fullgott ersättningsarrangemang.

En försämring för resenären måste anses föreligga i de fall då han på grund av uteblivna tjänster inte fullföljer resan, liksom då ersättningsarrangemang håller lägre kvalitet eller i övrigt inte på ett godtagbart sätt motsvarar de tjänster som skulle ha tillhandahållits enligt avtalet.

16 § Vid andra fel i de avtalade tjänsterna än sådana som anges i 15 § har resenären rätt till prisavdrag och skadestånd, om inte felet beror på honom.

Resenären har inte rätt till skadestånd, om arrangören visar att felet beror på ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följderna inte heller skäligen kunde ha undvikits eller övervunnits.

Om felet beror på någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt andra stycket endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om felet beror på någon annan i ett tidigare led.

Vid fel som har sin grund i omständigheter som beskrivs i andra eller tredje stycket skall arrangören genast ge resenären den hjälp som behövs.

(Jfr 17 § i promemoriaförslaget.)

I denna paragraf behandlas andra fel i de avtalade tjänsterna än sådana som avhandlas i 15 §. Bestämmelserna har i den allmänna motiveringen diskuterats i avsnitt 2.8.2. De motsvaras i direktivet främst av artikel 5.2, första och andra styckena.

De fel som regleras i 16 § är exempelvis fel av den typen att en transport blivit försenad, att inkvarteringen inte håller vad som utlovats, att ett studiebesök äger rum utan kvalificerad guidning eller att en strand ligger längre bort från hotellet än som sagts i avtalet. Men det kan också vara fråga om att resenären eller hans tillhörigheter skadas på grund av vårdslöshet av någon som arrangören har anlitat.

Vid fel i de avtalade tjänsterna har resenären enligt *första stycket* rätt till prisavdrag och skadestånd, om inte felet beror på honom själv. Att regeln omfattar inte bara ren förmögenhetsskada utan också person- och sakskada framgår uttryckligen av 17 §. Ersättningen torde få fastställas enligt vanliga principer för prisavdrag och skadestånd vid kontraktsbrott.

Rätten till prisavdrag och skadestånd förutsätter att det är något fel

i de avtalade tjänsterna ("improper performance of the contract" enligt den engelskspråkiga versionen av motsvarande bestämmelse i direktivet). Fel föreligger inte bara när arrangören bryter mot en uttrycklig bestämmelse i avtalet. Arrangörens förpliktelser omfattar också bl.a. ett kontinuerligt ansvar för att tjänsterna håller den kvalitet som resenären har rätt att förvänta sig. Sålunda föreligger fel i de avtalade tjänsterna t.ex. om en chaufför som arrangören anlitat vållar en trafikolycka genom oaktsamhet. Detsamma gäller normalt om det hotellrum där resenären skall bo är ostädat, liksom om resenärens bagage blir kvar på flygplatsen på grund av slarv från reseledarens sida. Det får överlämnas åt rättstillämpningen att närmare slå fast när det skall anses vara "fel i de avtalade tjänsterna".

Om felet beror på resenären förlorar han både rätten till prisavdrag och rätten till skadestånd. Ett exempel kan vara att en transport försenas på grund av att resenären inte anlänt till avreseplatsen i tid. Det är att märka att "fel" enligt paragrafen alltså anses föreligga även om felet beror på resenären. I det avseendet torde felbegreppet i lagen om paketresor skilja sig från vad som annars anses gälla.

Resenären får anses ha bevisbördan för att ett fel föreligger, medan arrangören torde ha bevisbördan för ett påstående om att felet beror på resenären.

I vissa fall har resenären inte rätt till skadestånd fastän ett fel föreligger och fastän felet inte kan skyllas på honom. Dessa fall anges i andra och tredje styckena.

Reglerna i *andra och tredje styckena* innehåller ett undantag från rätten till skadestånd utformat enligt principerna för s.k. kontrollansvar. Regeln är formulerad på samma sätt som motsvarande bestämmelser i 14 § första stycket 2 och andra stycket, som handlar om resenärens rätt till skadestånd när resan ställts in. Det innebär bl.a. att arrangören har bevisbördan för att sådana omständigheter föreligger som befriar honom från ansvar. Angående innebörden i övrigt av kontrollansvaret hänvisas till prop. 1989/90:89 s. 129 f.

I *fjärde stycket* föreskrivs att arrangören i vissa fall där skadeståndsskyldighet inte föreligger ändå skall ge resenären den hjälp som behövs. Detta blir aktuellt främst om resenären av någon anledning har fått problem på grund av felet. Skyldigheten att hjälpa resenären gäller i de fall som nämns i andra och tredje styckena. Däremot är arrangören inte skyldig att hjälpa resenären när felet beror på denne själv (första stycket).

Skyldigheten att ge resenären nödvändig hjälp får anses i princip följa redan av avtalet. Regeln skall därför ses främst som ett förtydligande av att denna arrangörens plikt gäller även om det inte föreligger någon skadeståndsskyldighet.

Arrangören skall bistå resenären "genast". I praktiken får arrangören givetvis ofta lita till någon annan för denna hjälp åt resenären.

Det är dock arrangören som har ansvaret. På grund av regeln i 9 § andra stycket har återförsäljaren motsvarande ansvar, om han är part i avtalet med resenären.

Det kan inträffa att det skulle vara förenat med orimliga besvär eller kostnader för arrangören att hjälpa en resenär som råkat i svårigheter. Även om det inte sägs uttryckligen torde regeln få läsas med den reservationen att man inte kräver oproportionerliga hjälpinsatser av arrangören. En sådan reservation kan anses följa därav att - som nyss sagts - regeln bör ses främst som en påminnelse om det som får anses vara arrangörens förpliktelser redan enligt avtalet.

Vad som nyss sagts får också betydelse för tillämpningen av uttrycket "den hjälp som behövs". Vid bedömningen av vad som i olika fall kan anses "behövas" torde man få väga resenärens behov och önskemål mot kostnaderna och besvären för arrangören. Det får krävas av arrangören att han gör vad som i varje enskilt fall framstår som rimligt.

Som bestämmelsen är utformad talar den bara om arrangörens plikt att hjälpa resenären i de fall då denne inte har någon rätt till skadestånd. Givetvis har dock arrangören en motsvarande plikt i de fall då rätt till skadestånd föreligger. Detta följer av vad som sagts tidigare, att redan avtalet som sådant får anses innefatta en skyldighet för arrangören att ge resenären den hjälp som behövs.

17 § Skadestånd enligt 15 och 16 §§ omfattar, förutom ersättning för ren förmögenhetsskada, ersättning för personskada och sakskada.

I paragrafen - som behandlats i avsnitt 2.8.2 i den allmänna motive-ringen och som saknar direkt motsvarighet i direktivet - förtydligas att resenärens rätt till skadestånd omfattar inte bara ren förmögenhets-skada utan också personskada och sakskada. Detta sammanhänger med att arrangörens förpliktelser enligt ett reseavtal är sådana att person- och sakskador kan bero på "fel i de avtalade tjänsterna" (för exempel se specialmotiveringen till 16 §).

Skadestånd för person- och sakskada torde i praktiken sällan aktualiseras i andra fall än vid fel enligt 16 §. Åtminstone teoretiskt kan det dock förekomma även vid fel enligt 15 §.

Beräkningen av den ersättning som skall betalas torde få ske enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer (se bl.a. 5 kap. skadestånds-lagen).

18 § Skador som omfattas av bestämmelserna i sjölagen (1891:35 s. 1), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) eller lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik ersätts enligt de lagarna i stället för enligt denna lag. Arrangören är dock alltid skyldig att ersätta resenären för vad denne har att fordra enligt de nämnda lagarna.

Paragrafen - som har sitt ursprung i artikel 5.2 tredje stycket i EG-direktivet - har behandlats i avsnitt 2.3 i den allmänna motive-ringen och även kort i avsnitt 2.8.2. Den hänvisar i fråga om vissa transporter till skadeståndsreglerna i de lagar som specifikt reglerar dessa transporter. De skadeståndsregler som närmare bestämt avses är de som rör skador på passagerare och deras resgods vid transporter till sjöss, med flyg och med järnväg. Bakgrunden till regeln är att de aktuella lagarna - som bygger på internationella konventioner, jfr artikel 5.2 tredje stycket i direktivet - innehåller detaljerade regler om skadeståndsansvar för den som svarar för transporten. Bland annat gäller begränsningar i fråga om skadeståndsbelopp. Utan en särskild regel skulle det uppkomma lagkollisioner mellan bestämmelserna i de transporträttsliga lagarna och paketreselagens bestämmelser.

I bestämmelsen sägs att skador som omfattas av de transporträttsliga lagarna - sjölagen (1891:35 s. 1), luftfartslagen (1957:297), järnvägs- trafiklagen (1985:192) och lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik - ersätts enligt de lagarna i stället för enligt lagen om paketresor. Men det sägs också att arrangören alltid svarar gentemot resenären för vad denne har att fordra. Principen i 9 § första stycket att arrangören genomgående bär ett primärt ansvar mot resenären behålls alltså även i dessa fall.

Effekten av dessa bestämmelser blir att de transporträttsliga lagarna gäller i fråga om förutsättningarna för skadeståndsansvar och i fråga om beräkning av skadestånd. Vem som bär det slutliga ansvaret för transporten saknar betydelse såvitt gäller resenärens rätt, eftersom han alltid kan vända sig till arrangören. Lagen om paketresor befattar sig inte med frågan om i vad mån arrangören i sin tur kan kräva ersättning av någon annan. Detta torde många gånger vara en komplicerad fråga (se Konsumentskydd vid sällskapsresor, NEK rapport 1985:4 s. 281 f.). Den skall inte behandlas ytterligare här.

Att arrangören har ett primärt ansvar enligt lagen om paketresor i dessa fall hindrar inte resenären att, om ett transportföretag bär det slutliga ansvaret för skadan, i stället rikta sina anspråk mot detta företag.

Givetvis reglerar inte de transporträttsliga bestämmelserna alla skador som kan tänkas uppkomma vid de aktuella transporterna. Ett exempel på en skada som faller utanför det transporträttsliga ansvaret är att en representant för arrangören av försummelse orsakar att resenärens bagage destinerar till fel ort. Ett annat exempel är att inkvarteringen på en båt - utan att den som ansvarar för transporten kan lastas för något fel - inte håller den standard som arrangören utlovat i resekatalogen och i avtalet. I dessa fall ansvarar givetvis

19 § Resenären får inte åberopa fel som avses i 15 eller 16 §§, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt felet underrättar arrangören eller återförsäljaren om felet.

Utan hinder av första stycket får resenären åberopa fel, om arrangören eller återförsäljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Resenärens skyldighet att reklamera enligt första stycket skall framgå tydligt av avtalet.

(Jfr 20 § i promemorians förslag.)

Paragrafen avser resenärens reklamationskyldighet. Den har behandlats i avsnitt 2.9 i den allmänna motiveringen och motsvaras i EG-direktivet av artikel 5.4.

I *första stycket* föreskrivs en skyldighet för resenären att reklamera när han vill göra gällande att fel föreligger. Reklamation skall ske "inom skälig tid efter det att han märkt felet" och den skall göras till arrangören eller återförsäljaren. Reklamerar inte resenären, förlorar han sin möjlighet att åberopa felet. Det betyder att han inte kan göra gällande påföljder enligt 15 eller 16 §.

Uttrycket "inom skälig tid efter det att han märkt felet" motsvarar delvis regler av samma slag i konsumentköplagen (23 §) och konsumenttjänstlagen (17 §). En skillnad finns däri att det saknar betydelse enligt lagen om paktresor huruvida resenären "bort märka" felet innan han faktiskt märkt det. Denna skillnad hänger samman med hur EG-direktivet utformats i denna del.

Vad som är "skälig tid" torde få avgöras från fall till fall. Det kan bero bl.a. på vilken typ av fel det rör sig om och hur svårt eller lätt det är för resenären att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren. Vidare kan det få betydelse om resenären haft skäl att anta att den som skulle fullgöra prestationen på platsen skulle åtgärda felet. I övrigt torde ledning för tillämpningen kunna hämtas i förarbetena till konsumentköplagen (prop. 1989/90:89 s. 112 f.) och konsumenttjänstlagen (prop. 1984/85:110 s. 216 f.). Därvid är dock att märka att det, som tidigare sagts, saknar betydelse om resenären "bort märka" felet.

Resenären kan reklamera till antingen arrangören eller återförsäljaren. Det gäller även om återförsäljaren inte är part i avtalet. Har arrangören en representant på platsen, kan reklamation göras till denne. Reklamationen kan göras muntligen, men i praktiken är det klokt av resenären att lämna en skriftlig reklamation.

Resenären skall lämna underrättelse "om felet". Det fordras inte att han talar om vad han anser bör göras, inte heller att han anger vilken

kompensation han anser sig berättigad till e.d.

Prop. 1992/93:95

Enligt *andra stycket* har resenären kvar sin rätt att åberopa fel i sådana fall då arrangören eller återförsäljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder. Detta överensstämmer med vad som i allmänhet föreskrivs i bestämmelser om reklamationsplikt (jfr exempelvis 24 § konsumentköplagen, 1990:932, och 17 § andra stycket konsumenttjänstlagen, 1985:716).

I *tredje stycket* sägs att reklamationsskyldigheten skall framgå tydligt av avtalet. Denna regel, som motsvarar en bestämmelse i artikel 5.4 i EG-direktivet, är inte försedd med någon sanktion i lagen. Att avtalet saknar föreskrift om reklamationsskyldigheten torde därför inte befria resenären från hans skyldighet att reklamera "inom skälig tid". Men bristen i avtalet torde inverka på bedömningen av vad som är skälig tid. I ett sådant fall är det möjligt att resenären inte bör anses skyldig att reklamera förrän inom viss kortare tid efter det att han fått klart för sig att han är skyldig att reklamera.

20 § Om resenären framför klagomål som inte är obefogade, skall arrangören eller hans lokala representant genast vidta åtgärder för att finna en lämplig lösning.

(Jfr 21 § i promemorieförslaget.)

När resenären framför klagomål, ansvarar arrangören enligt 20 § för att det genast vidtas åtgärder för att finna en "lämplig lösning". Bestämmelsen har avhandlats i avsnitt 2.9 i den allmänna motive-ringen och motsvarar artikel 6 i EG-direktivet.

Avsikten med regeln är dels att resenären inte skall behöva vänta på åtgärder medan det hänvisas exempelvis till att saken utreds, dels att det klart skall framgå att arrangören alltid bär ansvaret för att nödvändiga åtgärder vidtas. Det är dock givetvis inte nödvändigt att arrangören själv eller hans representant utför det praktiska arbete som eventuellt är nödvändigt. Detta kan överlämnas åt den som skall fullgöra prestationen eller till någon annan. Det väsentliga är att arrangören bär ansvaret för att något görs.

En "lämplig lösning" skall alltid sökas. Vad detta innebär får avgöras från fall till fall. Det kan ibland vara exempelvis att resenären får byta rum på hotellet eller byta hotell, i andra fall att arrangören eller hans representant ser till att vissa reparationsåtgärder vidtas. Många gånger kan en lämplig lösning vara att resenären erbjuds ekonomisk kompensation.

I praktiken innebär arrangörens ansvar ofta att han har ansvaret för att den som svarar för tjänsten på orten vidtar åtgärder. Så ansvarar arrangören exempelvis för att hotellägaren - i den mån det kan ske - ser till att sänka temperaturen på hotellrummet, om resenären klagat

på att det är för varmt.

Prop. 1992/93:95

Om klagomål som framförs av resenären är obefogade, gäller inte skyldigheten att söka en lösning. Ibland kan det vara uppenbart att klagomålen är obefogade, varvid arrangören direkt kan avvisa dem. I andra fall kan det vara tveksamt. För att säkert uppfylla sin skyldighet att "genast vidta åtgärder" måste arrangören i sådana fall många gånger söka en lösning på problemet, även om han misstänker att klagomålen är obefogade.

Tillsyn

Under rubriken finns tre paragrafer om Konsumentverkets tillsyn enligt lagen, 21 - 23 §§. Bestämmelserna saknar motsvarighet i EG-direktivet. De har behandlats i avsnitt 2.10 i den allmänna motiveringen.

21 § Konsumentverket utövar tillsyn över att denna lag följs.

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

22 § För tillsynen har Konsumentverket eller den som verket utser rätt att göra inspektioner hos arrangörer och återförsäljare och att ta del av alla handlingar som behövs för tillsynen. Arrangörer och återförsäljare skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en arrangör eller en återförsäljare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får Konsumentverket förelägga arrangören eller återförsäljaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

23 § Om Konsumentverket enligt 22 § andra stycket har förelagt en arrangör eller en återförsäljare att tillhandahålla en handling, får beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av Konsumentverket enligt 22 § får inte överklagas.

(Jfr 22 - 24 §§ i promemoriaförslaget.)

Reglerna om tillsyn har utformats efter mönster av konsumentkreditlagen (1992:830). Enligt 21 § första stycket är det Konsumentverket som skall se till att lagen följs. Verkets tillsyn skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt (21 § andra stycket). Konsumentverket får företa inspektioner hos arrangörer och återförsäljare samt ta del av de handlingar som behövs för tillsynen och begära upplysningar om verksamheten (22 § första stycket). Verket kan vitesförelägga arrangören eller återförsäljaren, om handlingar eller upplysningar inte lämnas godvilligt (22 § andra stycket). Ett sådant beslut om vitesföreläggande får överklagas hos kammarrätten, medan andra beslut av Konsumentverket som rör

tillsynen inte får överklagas (23 §).

Prop. 1992/93:95

Det kan anmärkas att Konsumentverkets tillsynsbefogenheter omfattar alla arrangörer och återförsäljare, dvs. inte bara de som är att anse som näringsidkare.

Att märka är vidare att reglerna i 5-7 §§, som handlar om arrangörens och återförsäljarens informationsskyldighet, innebär att Konsumentombudsmannen - som organisatoriskt tillhör Konsumentverket - får en särskild tillsynsfunktion enligt marknadsföringslagens regler.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
2. Bestämmelserna i 5 § första stycket gäller inte för kataloger eller broschyrer som har framställts före ikraftträdandet.
3. Uppgifter i kataloger eller broschyrer som har framställts före ikraftträdandet får ändras, även om det i katalogen eller broschyren inte har gjorts något sådant förbehåll som sägs i 5 § andra stycket.

Frågor om ikraftträdande och övergångsbestämmelser har behandlats i avsnitt 2.12 i den allmänna motiveringen. I direktivet finns en bestämmelse angående ikraftträdande i artikel 9.1. Någon reglering motsvarande övergångsbestämmelserna finns inte i direktivet.

I *punkt 1* sägs att lagen träder i kraft den 1 januari 1993. Av allmänna principer följer att den nya lagen skall tillämpas endast på sådana avtal som har träffats efter ikraftträdandet. Sådana regler i lagen som inte förutsätter att ett avtal har träffats tillämpas på samma sätt fr.o.m. dagen för ikraftträdandet.

Punkt 2 innehåller en övergångsbestämmelse som avser reglerna i 5 § första stycket. Där ställs vissa krav på innehållet i kataloger och broschyrer som tillhandahålls. Enligt övergångsbestämmelsen - som motiveras främst av att många researrangörer redan har låtit trycka sina kataloger och broschyrer som är avsedda att gälla under år 1993 - skall dessa bestämmelser inte gälla för kataloger eller broschyrer som framställts före ikraftträdandet.

Även övergångsbestämmelsen i *punkt 3* avser innehållet i kataloger och broschyrer. Enligt 5 § andra stycket är uppgifterna i kataloger och broschyrer bindande för resenären. Ändringar får dock göras innan avtal träffas under bl.a. den förutsättningen att det i katalogen eller broschyren gjorts ett uttryckligt förbehåll om detta. Enligt övergångsregeln behövs inget sådant förbehåll i kataloger eller broschyrer som framställts före ikraftträdandet. Uppgifter i katalogen eller broschyren får alltså ändras även utan att ett sådant förbehåll gjorts.

4.2 Förslaget till lag om ändring i resegarantilagen

Prop. 1992/93:95

Frågor angående resegaranti har behandlats i avsnitt 2.11 i den allmänna motiveringen. I direktivet berörs motsvarande frågor i artikel 7.

Resegarantilagens tillämpningsområde har ändrats så att det överensstämmer med tillämpningsområdet för lagen om paketresor. Uttrycket "sällskapsresor" har sålunda i hela lagen bytts ut mot "paketresor". Angående tolkningen av detta begrepp, se specialmotiveringen till 2 § lagen om paketresor.

Lagen har vidare gjorts tillämplig på resor inom Norden, vilka tidigare var undantagna från tillämpningsområdet. Den tidigare begränsningen till yrkesmässig verksamhet har tagits bort. I övrigt har det inte gjorts några sakliga ändringar i lagen.

Ändringarna innebär att många fler företag än tidigare kommer att omfattas av krav på resegaranti. I vissa fall torde det komma att framstå som onödigt att kräva garanti. Det gäller särskilt när de paketresor som företaget organiserar är mycket begränsade. För sådana fall torde bestämmelsen i 4 § sista meningen resegarantilagen få betydelse. Kommerskollegium har enligt denna bestämmelse möjlighet att, "om särskilda skäl föreligger", efterge kravet på säkerhet helt eller delvis.

4.3 Förslaget till lag om ändring i sjölagen

Ändringen i sjölagen har behandlats i avsnitt 2.6 i den allmänna motiveringen.

Bestämmelserna i 177 § sjölagen innehåller begränsningar i vissa fall av resenärens möjligheter att överlåta sin rätt enligt ett befordringsavtal. Ändringen, i form av ett nytt andra stycke i paragrafen, innebär att bestämmelserna om överlåtelse rätt i lagen om paketresor (10 §) gäller i stället för sjölagens regel i de fall då lagen om paketresor är tillämplig på avtalet. Det betyder att bestämmelserna i 177 § sjölagen inte utgör något hinder för resenären att överlåta paketresan.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om paketresor,
2. lag om ändring i resegarantilagen (1972:204),
3. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1).

Vidare hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att besluta

att motionstiden skall förkortas till sju dagar.

Prop. 1992/93:95

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

COUNCIL DIRECTIVE

of 13 June 1990

on package travel, package holidays and package tours
(90/314/EEC)

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES,

Having regard to the Treaty establishing the European Economic Community, and in particular Article 100a thereof,

Having regard to the proposal from the Commission¹,

In cooperation with the European Parliament²,

Having regard to the opinion of the Economic and Social Committee³,

Whereas one of the main objectives of the Community is to complete the internal market, of which the tourist sector is an essential part;

Whereas the national laws of Member States concerning package travel, package holidays and package tours, hereinafter referred to as 'packages', show many disparities and national practices in this field are markedly different, which gives rise to obstacles to the freedom to provide services in respect of packages and distortions of competition amongst operators established in different Member States;

Whereas the establishment of common rules on packages will contribute to the elimination of these obstacles and thereby to the achievement of a common market in services, thus enabling operators established in one Member State to offer their services in other Member States and Community consumers to benefit from comparable conditions when buying a package in any Member State;

Whereas paragraph 36 (b) of the Annex to the Council resolution of 19 May 1981 on a second programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy⁴ invites the Commission to study, inter alia, tourism and, if appropriate, to put forward suitable proposals, with due regard for their significance for consumer protection and the effects of differences in Member States' legislation on the proper functioning of the common market;

Whereas in the resolution on a Community policy on tourism on 10

1 OJ No C 96, 12.4.1988, p. 5.

2 OJ No C 69, 20.3.1989, p. 102 and OJ No C 149, 18.6.1990.

3 OJ No C 102, 24.4.1989, p. 27.

4 OJ No C 165, 23.6.1981, p. 24.

April 1984⁵ the Council welcomed the Commission's initiative in drawing attention to the importance of tourism and took note of the Commission's initial guidelines for a Community policy on tourism;

Prop. 1992/93:95
Bilaga 1

Whereas the Commission communication to the Council entitled 'A New Impetus for Consumer Protection Policy', which was approved by resolution of the Council on 6 May 1986⁶, lists in paragraph 37, among the measures proposed by the Commission, the harmonization of legislation on packages;

Whereas tourism plays an increasingly important role in the economies of the Member States; whereas the package system is a fundamental part of tourism; whereas the package travel industry in Member States would be stimulated to greater growth and productivity if at least a minimum of common rules were adopted in order to give it a Community dimension; whereas this would not only produce benefits for Community citizens buying packages organized on the basis of those rules, but would attract tourists from outside the Community seeking the advantages of guaranteed standards in packages;

Whereas disparities in the rules protecting consumers in different Member States are a disincentive to consumers in one Member State from buying packages in another Member State;

Whereas this disincentive is particularly effective in deterring consumers from buying packages outside their own Member State, and more effective than it would be in relation to the acquisition of other services, having regard to the special nature of the services supplied in a package which generally involve the expenditure of substantial amounts of money in advance and the supply of the services in a State other than that in which the consumer is resident;

Whereas the consumer should have the benefit of the protection introduced by this Directive irrespective of whether he is a direct contracting party, a transferee or a member of a group on whose behalf another person has concluded a contract in respect of a package;

Whereas the organizer of the package and/or the retailer of it should be under obligation to ensure that in descriptive matter relating to packages which they respectively organize and sell, the information which is given is not misleading and brochures made available to consumers contain information which is comprehensible and accurate;

Whereas the consumer needs to have a record of the terms of contract applicable to the package; whereas this can conveniently be achieved by requiring that all the terms of the contract be stated in

5 OJ No C 115, 30.4.1984, p. 1.

6 OJ No C 118, 7.3.1986, p. 28.

writing or such other documentary form as shall be comprehensible and accessible to him, and that he be given a copy thereof;

Whereas the consumer should be at liberty in certain circumstances to transfer to a willing third person a booking made by him for a package;

Whereas the price established under the contract should not in principle be subject to revision except where the possibility of upward or downward revision is expressly provided for in the contract; whereas that possibility should nonetheless be subject to certain conditions;

Whereas the consumer should in certain circumstances be free to withdraw before departure from a package travel contract;

Whereas there should be a clear definition of the rights available to the consumer in circumstances where the organizer of the package cancels it before the agreed date of departure;

Whereas if, after the consumer has departed, there occurs a significant failure of performance of the services for which he has contracted or the organizer perceives that he will be unable to procure a significant part of the services to be provided; the organizer should have certain obligations towards the consumer;

Whereas the organizer and/or retailer party to the contract should be liable to the consumer for the proper performance of the obligations arising from the contract; whereas, moreover, the organizer and/or retailer should be liable for the damage resulting for the consumer from failure to perform or improper performance of the contract unless the defects in the performance of the contract are attributable neither to any fault of theirs nor to that of another supplier of services;

Whereas in cases where the organizer and/or retailer is liable for failure to perform or improper performance of the services involved in the package, such liability should be limited in accordance with the international conventions governing such services, in particular the Warsaw Convention of 1929 in International Carriage by Air, the Berne Convention of 1961 on Carriage by Rail, the Athens Convention of 1974 on Carriage by Sea and the Paris Convention of 1962 on the Liability of Hotelkeepers; whereas, moreover, with regard to damage other than personal injury, it should be possible for liability also to be limited under the package contract provided, however, that such limits are not unreasonable;

Whereas certain arrangements should be made for the information of consumers and the handling of complaints;

Whereas both the consumer and the package travel industry would benefit if organizers and/or retailers were placed under an obligation to provide sufficient evidence of security in the event of insolvency;

Whereas Member States should be at liberty to adopt, or retain,

HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

The purpose of this Directive is to approximate the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to packages sold or offered for sale in the territory of the Community.

Article 2

For the purposes of this Directive:

1. 'package' means the pre-arranged combination of not fewer than two of the following when sold or offered for sale at an inclusive price and when the service covers a period of more than twenty-four hours or includes overnight accommodation:
 - (a) transport;
 - (b) accommodation;
 - (c) other tourist services not ancillary to transport or accommodation and accounting for a significant proportion of the package.The separate billing of various components of the same package shall not absolve the organizer or retailer from the obligations under this Directive;
2. 'organizer' means the person who, other than occasionally, organizes packages and sells or offers them for sale, whether directly or through a retailer;
3. 'retailer' means the person who sells or offers for sale the package put together by the organizer;
4. 'consumer' means the person who takes or agrees to take the package ('the principal contractor'), or any person on whose behalf the principal contractor agrees to purchase the package ('the other beneficiaries') or any person to whom the principal contractor or any of the other beneficiaries transfers the package ('the transferee');
5. 'contract' means the agreement linking the consumer to the organizer and/or the retailer.

1. Any descriptive matter concerning a package and supplied by the organizer or the retailer to the consumer, the price of the package and any other conditions applying to the contract must not contain any misleading information.

2. When a brochure is made available to the consumer, it shall indicate in a legible, comprehensible and accurate manner both the price and adequate information concerning:

- (a) the destination and the means, characteristics and categories of transport used;
- (b) the type of accommodation, its location, category or degree of comfort and its main features, its approval and tourist classification under the rules of the host Member State concerned;
- (c) the meal plan;
- (d) the itinerary;
- (e) general information on passport and visa requirements for nationals of the Member State or States concerned and health formalities required for the journey and the stay;
- (f) either the monetary amount or the percentage of the price which is to be paid on account, and the timetable for payment of the balance;
- (g) whether a minimum number of persons is required for the package to take place and, if so, the deadline for informing the consumer in the event of cancellation.

The particulars contained in the brochure are binding on the organizer or retailer, unless:

- changes in such particulars have been clearly communicated to the consumer before conclusion of the contract, in which case the brochure shall expressly state so,
- changes are made later following an agreement between the parties to the contract.

Article 4

1. (a) The organizer and/or the retailer shall provide the consumer, in writing or any other appropriate form, before the contract is concluded, with general information on passport and visa requirements applicable to nationals of the Member State or States concerned and in particular on the periods for obtaining them, as well as with information on the health formalities required for the journey and the stay;

(b) The organizer and/or retailer shall also provide the consumer, in writing or any other appropriate form, with the following information in good time before the start of the journey:

- (i) the times and places of intermediate stops and transport connections as well as details of the place to be occupied by the traveller, e.g. cabin or berth on ship, sleeper compartment on train;
- (ii) the name, address and telephone number of the organizer's and/or retailer's local representative or, failing that, of local agencies on whose assistance a consumer in difficulty could call.

Where no such representatives or agencies exist, the consumer must in any case be provided with an emergency telephone number or any other information that will enable him to contact the organizer and/or the retailer;

- (iii) in the case of journeys or stays abroad by minors, information enabling direct contact to be established with the child or the person responsible at the child's place of stay;
- (iv) information on the optional conclusion of an insurance policy to cover the cost of cancellation by the consumer or the cost of assistance, including repatriation, in the event of accident or illness.

2. Member States shall ensure that in relation to the contract the following principles apply:

- (a) depending on the particular package, the contract shall contain at least the elements listed in the Annex;
- (b) all the terms of the contract are set out in writing or such other form as is comprehensible and accessible to the consumer and must be communicated to him before the conclusion of the contract; the consumer is given a copy of these terms;
- (c) the provision under (b) shall not preclude the belated conclusion of last-minute reservations or contracts.

3. Where the consumer is prevented from proceeding with the package, he may transfer his booking, having first given the organizer

or the retailer reasonable notice of his intention before departure, to a person who satisfies all the conditions applicable to the package. The transferor of the package and the transferee shall be jointly and severally liable to the organizer or retailer party to the contract for payment of the balance due and for any additional costs arising from such transfer.

4. (a) The prices laid down in the contract shall not be subject to revision unless the contract expressly provides for the possibility of upward or downward revision and states precisely how the revised price is to be calculated, and solely to allow for variations in:

- transportation costs, including the cost of fuel,
- dues, taxes or fees chargeable for certain services, such as landing taxes or embarkation or disembarkation fees at ports and airports,
- the exchange rates applied to the particular package.

(b) During the twenty days prior to the departure date stipulated, the price stated in the contract shall not be increased.

5. If the organizer finds that before the departure he is constrained to alter significantly any of the essential terms, such as the price, he shall notify the consumer as quickly as possible in order to enable him to take appropriate decisions and in particular:

- either to withdraw from the contract without penalty,
- or to accept a rider to the contract specifying the alterations made and their impact on the price.

The consumer shall inform the organizer or the retailer of his decision as soon as possible.

6. If the consumer withdraws from the contract pursuant to paragraph 5, or if, for whatever cause, other than the fault of the consumer, the organizer cancels the package before the agreed date of departure, the consumer shall be entitled:

- (a) either to take a substitute package of equivalent or higher quality where the organizer and/or retailer is able to offer him such a substitute. If the replacement package offered is of lower quality, the organizer shall refund the difference in price to the consumer;

(b) or to be repaid as soon as possible all sums paid by him under the contract.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 1

In such a case, he shall be entitled, if appropriate, to be compensated by either the organizer or the retailer, whichever the relevant Member State's law requires, for non-performance of the contract, except where:

- (i) cancellation is on the grounds that the number of persons enrolled for the package is less than the minimum number required and the consumer is informed of the cancellation, in writing, within the period indicated in the package description; or
- (ii) cancellation, excluding overbooking, is for reasons of force majeure, i.e. unusual and unforeseeable circumstances beyond the control of the party by whom it is pleaded, the consequences of which could not have been avoided even if all due care had been exercised.

7. Where, after departure, a significant proportion of the services contracted for is not provided or the organizer perceives that he will be unable to procure a significant proportion of the services to be provided, the organizer shall make suitable alternative arrangements, at no extra cost to the consumer, for the continuation of the package, and where appropriate compensate the consumer for the difference between the services offered and those supplied.

If it is impossible to make such arrangements or these are not accepted by the consumer for good reasons, the organizer shall, where appropriate, provide the consumer, at no extra cost, with equivalent transport back to the place of departure, or to another return-point to which the consumer has agreed and shall, where appropriate, compensate the consumer.

Article 5.

1. Member States shall take the necessary steps to ensure that the organizer and/or retailer party to the contract is liable to the consumer for the proper performance of the obligations arising from the contract, irrespective of whether such obligations are to be performed by that organizer and/or retailer or by other suppliers of services without prejudice to the right of the organizer and/or retailer to pursue those other suppliers of services.

2. With regard to the damage resulting for the consumer from the failure to perform or the improper performance of the contract, Member States shall take the necessary steps to ensure that the organizer and/or retailer is/are liable unless such failure to perform or improper performance is attributable neither to any fault of theirs nor to that of another supplier of services, because:

- the failures which occur in the performance of the contract are attributable to the consumer,
- such failures are attributable to a third party unconnected with the provision of the services contracted for, and are unforeseeable or unavoidable,
- such failures are due to a case of force majeure such as that defined in Article 4 (6), second subparagraph (ii), or to an event which the organizer and/or retailer or the supplier of services, even with all due care, could not foresee or forestall.

In the cases referred to in the second and third indents, the organizer and/or retailer party to the contract shall be required to give prompt assistance to a consumer in difficulty.

In the matter of damages arising from the non-performance or improper performance of the services involved in the package, the Member States may allow compensation to be limited in accordance with the international conventions governing such services.

In the matter of damage other than personal injury resulting from the non-performance or improper performance of the services involved in the package, the Member States may allow compensation to be limited under the contract. Such limitation shall not be unreasonable.

3. Without prejudice to the fourth subparagraph of paragraph 2, there may be no exclusion by means of a contractual clause from the provisions of paragraphs 1 and 2.

4. The consumer must communicate any failure in the performance of a contract which he perceives on the spot to the supplier of the services concerned and to the organizer and/or retailer in writing or any other appropriate form at the earliest opportunity.

This obligation must be stated clearly and explicitly in the contract.

Article 6

Prop. 1992/93:95

Bilaga 1

In cases of complaint, the organizer and/or retailer or his local representative, if there is one, must make prompt efforts to find appropriate solutions.

Article 7

The organizer and/or retailer party to the contract shall provide sufficient evidence of security for the refund of money paid over and for the repatriation of the consumer in the event of insolvency.

Article 8

Member States may adopt or retain more stringent provisions in the field covered by this Directive to protect the consumer.

Article 9

1. Member States shall bring into force the measures necessary to comply with this Directive before 31 December 1992. They shall forthwith inform the Commission thereof.
2. Member States shall communicate to the Commission the texts of the main provisions of national law which they adopt in the field governed by this Directive. The Commission shall inform the other Member States thereof.

Article 10

This Directive is addressed to the Member States.

Done at Luxembourg, 13 June 1990.

For the Council
The President
D.J.O'MALLEY

Elements to be included in the contract if relevant to the particular package;

(a) the travel destination(s) and, where periods of stay are involved, the relevant periods, with dates;

(b) the means, characteristics and categories of transport to be used, the dates, times and points of departure and return;

(c) where the package includes accommodation, its location, its tourist category or degree of comfort, its main features, its compliance with the rules of the host member state concerned and the meal plan;

(d) whether a minimum number of persons is required for the package to take place and, if so, the deadline for informing the consumer in the event of cancellation;

(e) the itinerary;

(f) visits, excursions or other services which are included in the total price agreed for the package;

(g) the name and address of the organizer, the retailer and, where appropriate, the insurer;

(h) the price of the package, an indication of the possibility of price revisions under article 4 (4) and an indication of any dues, taxes or fees chargeable for certain services (landing, embarkation or disembarkation fees at ports and airports, tourist taxes) where such costs are not included in the package;

(i) the payment schedule and method of payment;

(j) special requirements which the consumer has communicated to the organizer or retailer when making the booking, and which both have accepted;

(k) periods within which the consumer must make any complaint concerning failure to perform or improper performance of the contract.

RÅDETS DIREKTIV

av den 13 juni 1990

om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang
(90/314/EEG)

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om upprättande av Europeiska ekonomiska gemenskapen, särskilt artikel 100a i detta,

med beaktande av kommissionens förslag,

i samarbete med Europaparlamentet,

med beaktande av Ekonomiska och sociala kommitténs yttrande,

och med beaktande av följande:

Ett av gemenskapens huvudmål är att förverkliga den inre marknaden där turistsektorn är en väsentlig del.

Den nationella lagstiftningen i de olika medlemsstaterna om paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang, nedan kallade 'resepaket', uppvisar stora skillnader, och nationell praxis på detta område är mycket varierande. Detta får till följd att researrangörer hindras att fritt tillhandahålla sina tjänster avseende resepaket och leder till en snedvridning av konkurrensen mellan näringsidkare som är etablerade i olika medlemsländer.

Gemensamma regler för resepaket bidrar till att hindren undanröjs och möjliggör på så sätt en gemensam marknad för tjänster. De näringsidkare som är etablerade i en medlemsstat får då möjlighet att tillhandahålla sina tjänster i andra medlemsstater. Konsumenter inom gemenskapen kan på så sätt dra nytta av jämförbara villkor när de köper ett resepaket i en medlemsstat.

Punkt 36 b i bilagan till rådets resolution av den 19 maj 1981 om Europeiska ekonomiska gemenskapernas andra konsumentpolitiska program anmodar kommissionen att studera bl a turism och, om så bedöms lämpligt, lägga fram lämpliga förslag. Hänsyn skall därvid tas till förslagens betydelse för konsumentskyddet och till hur skillnaderna

i medlemsstaternas lagstiftning inverkar på den gemensamma
marknadens funktion.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 2

I en resolution av den 10 april 1984 rörande ett gemenskapsprogram för turism välkomnade rådet kommissionens initiativ att fästa uppmärksamheten på turismens betydelse och uppmärksammade kommissionens första riktlinjer för ett gemenskapsprogram för turism.

Kommissionens skrivelse till rådet med titeln 'Nya impulser för konsumentskyddsprogrammet' som godkändes genom en resolution av rådet den 6 maj 1986 nämner, bland de åtgärder som kommissionen föreslår, i punkt 37 en harmonisering av lagstiftningen om resepaket.

Turistnäringen spelar en allt större och viktigare roll för ekonomierna i medlemsstaterna. Systemet med resepaket utgör en väsentlig del av denna näring. Paketresebranschen i medlemsstaterna skulle stimuleras till en snabbare tillväxt och en högre produktivitet om åtminstone några gemensamma regler antogs för att ge den en gemenskapsdignitet. Detta skulle inte bara gynna medborgarna i gemenskapen när de köper resepaket arrangerade enligt dessa regler, utan även locka turister från länder utanför gemenskapen som söker fördelarna med en garanterad standard på resepaket.

Skillnaderna mellan de regler som skyddar konsumenterna i olika medlemsstater avhåller konsumenterna från att köpa resepaket i ett annat medlemsland.

Denna avhållande faktor är särskilt effektiv för att motverka att konsumenterna köper resepaket utanför sitt eget land. Den är mer effektiv än den skulle vara när det gäller andra tjänster, eftersom de tjänster som ingår i ett resepaket är av speciell karaktär. De kräver i allmänhet betydande förskottsbetalningar och innefattar tjänster i ett annat land än där konsumenten bor.

Konsumenten bör åtnjuta fördelarna av det skydd som detta direktiv medför oavsett om han är en direkt avtalspart, om ett resepaket har överlåtits på honom eller om han är medlem av en grupp på vars vägnar en annan person har ingått ett avtal om ett resepaket.

Arrangören av ett resepaket och/eller återförsäljaren bör vara skyldig(a) att se till att informationen i det material som beskriver resan inte är vilseledande, och att tillgängliga broschyrer lämnar begriplig och korrekt information.

Konsumenten behöver få en redovisning av de avtalsvillkor som gäller

för resepaketet. Detta kan lämpligen ske genom att alla avtalsvillkor anges i skrift eller dokumenteras på annat liknande sätt som är begripligt och tillgängligt för konsumenten, samt genom att han får en kopia av villkoren.

Det bör stå konsumenten fritt att under vissa omständigheter överlåta en bokning av ett resepaket till en annan person.

Det avtalade priset bör i princip inte kunna ändras utom i de fall då det uttryckligen sågs i avtalet att priset får ändras uppåt eller nedåt. En sådan rätt att ändra priset bör alltid vara beroende av vissa villkor.

Det bör stå konsumenten fritt att under vissa förhållanden häva ett avtal om ett resepaket före avresan.

De rättigheter som konsumenten har i de fall arrangören ställer in arrangemanget före överenskommet avgångsdatum bör definieras tydligt.

Om de avtalade tjänsterna i betydande omfattning inte utförs, eller arrangören, efter det att konsumenten har avrest, inser att en betydande del av de avtalade tjänsterna inte kommer att kunna tillhandahållas, bör arrangören ha vissa skyldigheter gentemot konsumenten.

Arrangören och/eller återförsäljaren bör inför konsumenten svara för att åtagandena fullgörs enligt avtalet. Dessutom bör arrangören och/eller återförsäljaren vara ansvariga för skada för konsumenten vid avtalsbrott såvida detta inte orsakas av fel som varken begåtts av dem själva eller någon annan leverantör av tjänster.

I de fall arrangören och/eller återförsäljaren är ansvarig för brister vid fullgörande av avtalet, bör detta ansvar begränsas enligt de internationella konventioner som gäller för sådana tjänster, särskilt Warszawakonventionen av 1929 om internationella lufttransporter, Bernkonventionen av 1961 om järnvägstransporter, Atenkonventionen av 1974 om sjötransporter och Pariskonventionen av 1962 om hotellvärdars ansvar. I fråga om annan skada än personskada bör det dessutom vara möjligt att begränsa ansvaret i det enskilda avtalet, dock förutsatt att sådana begränsningar inte är oskäligen.

Vissa åtgärder bör vidtas för att informera konsumenterna och för att hantera klagomål.

Det skulle vara till fördel både för konsumenten och för arrangörer

av resepaket om arrangörerna och/eller återförsäljarna var skyldiga att visa att de har tillförlitlig säkerhet i händelse av obestånd.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 2

Det bör stå medlemsstaterna fritt att anta eller behålla strängare bestämmelser för paketresor i syfte att skydda konsumenten.

Artikel 1

Avsikten med detta direktiv är att inbördes närma medlemsstaternas lagar och andra författningar om resepaket som säljs eller bjuds ut till försäljning inom gemenskapens territorium.

Artikel 2

I detta direktiv avses med

1. 'resepaket': en i förväg ordnad kombination av minst två av nedanstående komponenter som säljs eller bjuds ut till försäljning till ett totalpris, om tjänsten varar längre än ett dygn eller inkluderar övernattning;
 - a) transport;
 - b) inkvartering;
 - c) andra turisttjänster som inte är direkt knutna till transport eller inkvartering och som utgör en väsentlig del av resepaketet.

Att olika delar i samma resepaket debiteras separat befriar inte arrangören eller återförsäljaren från skyldigheterna enligt detta direktiv;

2. 'arrangör av resepaket': en person som inte enbart i enstaka fall anordnar resepaket och som direkt eller genom en återförsäljare säljer eller bjuder ut dem till försäljning;
3. 'återförsäljare': en person som säljer eller bjuder ut till försäljning ett resepaket som satts samman av en arrangör;
4. 'konsument': en person som köper eller överenskommer om köp av ett resepaket ('köparen'), eller varje person för vars räkning köparen överenskommer om köp av ett resepaket ('annan kontrahent'), eller en person till vilken köparen eller

5. 'avtal': en överenskommelse mellan konsumenten och arrangören respektive återförsäljaren.

Artikel 3

1. De beskrivningar av ett resepaket som arrangören eller återförsäljaren lämnar konsumenten, priset på resepaketet och eventuella andra villkor för avtalet får inte innehålla någon vilseledande information.

2. Om en broschyr tillhandahålls konsumenten skall den på ett läsligt, begripligt och korrekt sätt innehålla såväl uppgift om priset som adekvat information om:

- a) resmål och transportmedel som används samt transportmedlets typ och standard;
- b) typ av inkvartering, var inkvarteringen är belägen, kategori eller standard och utmärkande drag samt dess klassificering enligt det berörda värdmedlemslandets regler;
- c) vilka måltider som ingår;
- d) resrutt;
- e) allmän information om pass- och visumkrav för medborgare i den eller de medlemsstater som berörs och om hälsoformaliteter för resan och under vistelsen på resmålet;
- f) antingen det belopp eller den procentandel av priset som skall betalas vid anmälan samt tidpunkten/tidpunkterna då resterande del av priset skall betalas;
- g) huruvida det krävs att ett visst minsta antal personer anmäler sig för att resepaketet skall genomföras och när konsumenten i så fall senast skall informeras om att det ställts in.

Uppgifterna i broschyren är bindande för arrangören eller återförsäljaren såvida inte:

- konsumenten, innan avtal träffas, tydligt och klart informeras om ändringar i uppgifterna i broschyren. I detta fall skall

broschyren innehålla uppgift om att ändringar kan komma att ske,

Prop. 1992/93:95
Bilaga 2

- ändringar genomförs senare som följd av en överenskommelse mellan parterna.

Artikel 4

1. a) Arrangören och/eller återförsäljaren skall, innan avtalet ingås, skriftligen eller i annan lämplig form lämna konsumenten allmän information om pass- och viseringsbestämmelser för medborgare i den eller de medlemsstater som berörs. Särskilt gäller detta upplysning om hur lång tid det tar att erhålla pass och visering. Information skall även lämnas om de hälsoformaliteter som krävs för resan och vistelsen på resmålet.
- b) Likaså skall arrangören och/eller återförsäljaren i god tid före avresan skriftligen eller i annan lämplig form informera konsumenten om följande:
 - i) tid och plats för uppehåll under resan samt anslutande transporter liksom om platsreservation etc., t.ex. hytt eller sovplats på båt eller tåg,
 - ii) namn, adress och telefonnummer till arrangörens och/eller återförsäljarens lokala representant eller om sådan inte finns till lokala organ som en konsument kan kontakta om han behöver hjälp.

Om det inte finns några sådana lokala representanter eller organ måste konsumenten i varje fall få ett telefonnummer att användas i en nödsituation eller någon annan form av information som gör det möjligt för honom att kontakta arrangören och/eller återförsäljaren

- iii) när det gäller minderårigas resor eller utlandsvistelser, information som möjliggör direktkontakt med barnet eller med ansvarig person där barnet vistas,
- iv) information om frivillig försäkring som täcker kostnaden för konsumentens avbeställning eller för assistans, inklusive hemtransport, i händelse av olycks- eller sjukdomsfall.

2. Medlemsstaterna skall se till att följande principer gäller för avtalet: Prop. 1992/93:95
Bilaga 2

- a) Avtalet skall i tillämpliga delar uppfylla minimikraven i bilagan.
- b) Samtliga avtalsvillkor skall vara skriftliga eller utformade på något annat för konsumenten begripligt och lättillgängligt sätt, och han skall få del av dem innan avtalet ingås. Konsumenten skall få en kopia av avtalsvillkoren.
- c) Bestämmelsen enligt b får inte hindra sena beställningar eller avtal.

3. Om konsumenten blir förhindrad att delta i resepaketet får han överlåta sin bokning till en person som uppfyller alla de villkor som gäller för detta på villkor att han i rimlig tid före avresan underrättat arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt. Den part som överlåter resepaketet och den som tar över det skall solidariskt inför arrangören eller återförsäljaren ansvara för resterande betalning och för eventuella extra kostnader med anledning av överlåtelsen.

4. a) Det avtalade priset får inte ändras såvida inte avtalet uttryckligen medger en ändring uppåt eller nedåt och exakt anger hur prisändringen skall beräknas och då endast när det gäller variationer i:

- transportkostnader, inklusive bränslekostnader,
- skatter och avgifter för vissa tjänster, t.ex. landningsskatter eller start- och landningsavgifter i hamnar eller på flygplatser,
- de växlingskurser som används i samband med det resepaketet det gäller.

b) Prishöjning får inte ske senare än 21 dagar före avresan.

5. Om arrangören före avresan finner att han måste göra betydande ändringar i något/några av de väsentliga avtalsvillkoren, t.ex. priset, skall han underrätta konsumenten så snart som möjligt så att denne kan besluta framför allt om huruvida han på grund av ändringen väljer:

- att endera utan ersättningsskyldighet häva avtalet,
- eller att acceptera ett tilläggsavtal som specificerar ändringarna och hur dessa påverkar priset.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 2

Konsumenten skall så snart som möjligt informera arrangören eller återförsäljaren om sitt beslut.

6. Om konsumenten häver avtalet enligt punkt 5 eller om arrangören ställer in resepaketet före avtalat avresedatum av någon orsak som inte kan tillskrivas konsumenten skall konsumenten ha rätt att:

- a) antingen delta i ett annat resepaket av motsvarande eller högre kvalitet om arrangören och/eller återförsäljaren kan erbjuda honom ett sådant. Om det erbjudna paketet är av lägre kvalitet skall arrangören återbetala konsumenten mellanskillnaden,
- b) eller så snart som möjligt få tillbaka hela det belopp han betalat enligt avtalet.

I sådant fall skall han, om det är skäligt, ha rätt till gottgörelse från antingen arrangören eller återförsäljaren beroende på vad som krävs enligt ifrågavarande medlemsstats lagstiftning, utom om:

- i) resepaketet har ställts in på grund av för få anmälningar, och konsumenten inom den tid som anges i beskrivningen av resepaketet fått skriftligt meddelande om att det är inställt, eller
- ii) resepaketet ställs in på grund av force majeure (dock inte överbokning), d v s extraordinära händelser som inte kan förutses och som den part som åberopar dem inte kan påverka och vars följder inte kan undvikas även med vederbörlig aktsamhet.

7. Om det efter avresan visar sig att en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte tillhandahålls, eller om arrangören inser att han inte kan tillhandahålla en väsentlig del av de avtalade tjänsterna, skall arrangören vidta alternativa åtgärder för fortsättningen av resepaketet utan ytterligare kostnader för konsumenten och om så är skäligt betala konsumenten mellanskillnaden mellan de avtalade tjänsterna och de som faktiskt tillhandahållits.

Om det är omöjligt att vidta sådana åtgärder eller om dessa på goda

grunder inte accepteras av konsumenten, skall arrangören om så är lämpligt utan kostnad för konsumenten tillhandahålla likvärdig transport till platsen för avresan eller till någon annan plats som konsumenten godtar och skall där så är lämpligt gottgöra konsumenten för detta.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 2

Artikel 5

1. Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den arrangör och/eller återförsäljare som är part i avtalet är ansvarig för att åtagandena enligt avtalet fullgörs på ett korrekt sätt, oavsett om dessa skall fullgöras av arrangören och/eller återförsäljaren eller av andra leverantörer av tjänster. Detta ansvar skall inte inverka på arrangörens och/eller återförsäljarens rätt att kräva ersättning av dessa övriga leverantörer av tjänster.

2. Vad gäller den skada som åsamkas konsumenten på grund av att avtalet inte fullgörs, skall medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att se till att arrangören och/eller återförsäljaren är ansvariga såvida avtalsbrottet inte orsakas av fel som varken begåtts av dem själva eller av någon annan leverantör av tjänster därför att

- avtalsbrottet är orsakat av konsumenten,
- avtalsbrottet är orsakat av tredje man utan anknytning till de avtalade tjänsterna och har inte kunnat förutses eller undvikas,
- avtalsbrottet beror på force majeure enligt definitionen i artikel 4.6 b ii eller på en händelse som arrangören och/eller återförsäljaren eller leverantören av tjänsten inte kunnat förutse eller undvika även om de hade iakttagit vederbörlig aktsamhet.

I de fall som anges i andra och tredje strecksatsen ovan skall arrangören och/eller återförsäljaren omedelbart bistå en konsument i svårigheter.

I fråga om skada som uppkommer till följd av att de tjänster som ingår i resepaketet inte utförs eller utförs felaktigt, får medlemsstaterna tillåta att ersättningen begränsas i enlighet med internationella konventioner på detta område.

I fråga om andra skador än personskador som uppkommer till följd av att de tjänster som ingår i resepaketet inte utförs eller utförs felaktigt, får medlemsstaterna tillåta att ersättningen begränsas i

avtalet. Sådan begränsning får inte vara oskäligen.

Prop. 1992/93:95

Bilaga 2

3. Förutom vad som sägs i punkt 2, fjärde stycket får ingen undantagsklausul från bestämmelserna i punkt 1 och 2 förekomma i avtalet.

4. Konsumenten måste genast och på platsen underrätta den som levererat tjänsten om varje försummelse att fullgöra åtagandena enligt avtalet som han upptäcker. Vidare skall han underrätta arrangören och/eller återförsäljaren skriftligt eller på något annat lämpligt sätt så snart som möjligt.

Denna skyldighet måste klart och uttryckligt anges i avtalet.

Artikel 6

Vid reklamation måste arrangören och/eller återförsäljaren eller hans eventuella representant på platsen omedelbart försöka lösa problemet på lämpligt sätt.

Artikel 7

Den arrangör och/eller återförsäljare som är part i avtalet skall visa att han, i händelse av obestånd, har tillräcklig säkerhet för återbetalning av erlagda belopp och för hemtransport av konsumenten.

Artikel 8

Medlemsstaterna får för att skydda konsumenten anta eller upprätthålla strängare bestämmelser på det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 9

1. Medlemsstaterna skall sätta i kraft de bestämmelser som är nödvändiga för att följa detta direktiv före den 31 december 1992 och skall genast underrätta kommissionen om detta.

2. Medlemsstaterna skall till kommissionen överlämna texterna till centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Luxemburg den 13 juni 1990.

På rådets vägnar

D.J. O'MALLEY

Ordförande

BILAGA

Avtalet skall innehålla följande grundläggande villkor, om de är relevanta för det resepaketet det gäller:

- a) resmål och, om vistelse under viss tid ingår, datum för denna,
- b) transportmedel, dess typ och standard samt datum, tid och plats för avresa och återkomst,
- c) om resepaketet även omfattar inkvartering, dennas belägenhet, kategori eller standard samt utmärkande kännetecken, att inkvarteringen är godkänd enligt medlemslandets officiella regler samt vilka måltider som ingår,
- d) om det krävs att ett visst minsta antal personer anmäler sig för att resepaketet skall genomföras och, om så är fallet, senaste dag för meddelande till konsumenten att resepaketet inställts,
- e) resrutt,
- f) besök, utflykter eller andra tjänster som ingår i det avtalade totalpriset för resepaketet,
- g) namn och adress till arrangören, återförsäljaren och i förekommande fall till försäkringsbolaget,

- h) priset för resepaketet, uppgift om möjligheten av prisändringar enligt artikel 4.4 och uppgift om skatter och avgifter för vissa tjänster (start- och landningsavgifter i hamnar och på flygplatser, turistskatter) om sådana kostnader inte ingår i priset, Prop. 1992/93:95 Bilaga 2
- i) betalningsplan och betalsätt;
- j) speciella önskemål som konsumenten har meddelat arrangören eller återförsäljaren när han gjorde bokningen och som båda parter har godtagit,
- k) den tidsperiod inom vilken konsumenten måste framställa klagomål över bristande fullgörande av avtalet.
-

ALLMÄNNA RESEVILLKOR
för sällskapsresor

1. Reseavtalet

- 1.1 Reseavtalet utgörs av det som överenskommits mellan resenären och researrangören angående resan. Såvida inte annat särskilt överenskommits skriftligen, ingår i reseavtalet även uppgifter angående resan som finns i researrangörens egna broschyrer och annonser.
- 1.2 Researrangören skall genomföra resan på ett fackmässigt sätt och i enlighet med reseavtalet.
- 1.3 Researrangören skall hålla resenären underrättad om frågor av betydelse för resenären som sammanhänger med reseavtalet och under resan så långt det är rimligt råda och stödja denne.
- 1.4 För resor med reguljärt flyg, buss, tåg och båt kan särskilda villkor gälla avseende ändring av priset för resan, avbeställning av resan, överlåtelse av reseavtalet m.m. Sådana särskilda villkor skall skriftligen delges resenären i anslutning till reseavtalets ingående.
- 1.5 Anslutningsresor till och från avreseplatsen enligt reseavtalet ingår inte i reseavtalet om inte detta särskilt avtalats.
- 1.6 Reseavtalet är bindande för parterna när researrangören skriftligen har bekräftat resenärens beställning och resenären inom avtalad tid betalt överenskommen anmälningsavgift enligt researrangörens anvisningar. Researrangören skall bekräfta resenärens beställning utan dröjsmål.
- 1.7 Om resan beställts hos en av researrangören anlitad återförsäljare, t ex en resebyrå, ingår utfästelse som gjorts av återförsäljaren i reseavtalet, om utfästelsen inte strider mot uppgifter som lämnats i researrangörens försäljningsmaterial för resan, t ex i resebroshyr eller annons.
- 1.8 Sådan återförsäljare som avses i punkt 1.7 ovan har rätt att för researrangörens räkning ta emot betalning, avbeställning, reklamation och vidta annan dylik åtgärd avseende resan, förutsatt att researrangören avtalat om detta med återförsäljaren eller resenären haft anledning att anta detta på grund av att researrangören tillställt återförsäljaren resebroshyrer, beställningssedlar och dylikt.

2. Betalning av priset för resan

- 2.1 Resenären skall betala resans pris senast vid den tidpunkt som framgår av reseavtalet.
- 2.2 Researrangören får inte kräva slutbetalning av resans pris tidigare än 40 dagar före avresan, om inte annat särskilt överenskommits.
- 2.3 Researrangören får i samband med bekräftelsen ta ut en första delbetalning (anmälningsavgift). Anmälningsavgiften skall vara skälig i förhållande till resans pris och omständigheterna i övrigt.
- 2.4 Om resenären inte betalar resans pris i enlighet med reseavtalet, får researrangören häva avtalet och behålla anmälningsavgiften som skadestånd om inte detta är oskäligt.

3. Priset

- 3.1 Resans pris omfattar alla prestationer som ingår i reseavtalet.
- 3.2 Om researrangörens kostnader för att genomföra resan ökar, får researrangören höja priset för resan med ett belopp som motsvarar kostnadsökningen under nedanstående förutsättningar.
 - 3.2.1 Kostnadsökningen skall ha blivit känd för researrangören efter det att researrangören bekräftat resenärens beställning enligt punkt 1.6 ovan.
 - 3.2.2 Kostnadsökningen skall vara orsakad av
 - a) ändrade skatter och allmänna avgifter eller
 - b) växelkursförändringar som överstiger 60 kronor och som är en följd av officiellt beslutade devalveringar av den svenska kronan eller
 - c) övriga växelkursförändringar som överstiger 60 kronor eller
 - d) flygtransportkostnadsökningar som överstiger 60 kronor och som beror på ökade kostnader för flygbränsle eller valuta.
 - 3.2.3 Om prishöjningen följer av punkt 3.2.2 a) eller b), skall resenären underrättas därom senast 24 timmar före avresan.

Om prishöjningen följer av punkt 3.2.2 c) eller d) skall underrättelse ske senast 30 dagar före avresan.

Vid flygtransportkostnadsökning som beror på prishöjning från reguljärt flygbolag skall underrättelse ske senast 14 dagar före

- 3.2.4 Om prishöjningen överstiger 5 % av resans totala pris, dock lägst 200 kronor, har resenären rätt att häva reseavtalet om han under rättar researrangören om detta senast fyra dagar efter det att resenären informerats om prishöjningen.
- 3.3 Om researrangörens kostnader för att genomföra resan minskar, skall researrangören sänka priset för resan med ett belopp som motsvarar kostnadsminskningen under nedanstående förutsättningar.
- 3.3.1 Kostnadsminskningen skall ha inträffat efter det att resenären betalt överenskommen anmälningsavgift.
- 3.3.2 Kostnadsminskningen skall vara orsakad av
- a) ändrade skatter och allmänna avgifter eller
 - b) växelkursförändringar som överstiger 60 kronor och som är en följd av officiellt beslutade revalveringar av den svenska kronan eller
 - c) övriga växelkursförändringar som överstiger 60 kronor eller
 - d) flygtransportkostnadsminskning som överstiger 60 kronor och som beror på minskade kostnader för flygbränsle eller valuta.
- 3.3.3 Om kostnadsminskningen följer av punkt 3.3.2 a) eller b), skall den omständighet som föranleder kostnadsminskningen ha inträffat senast 24 timmar före avresan eller om kostnadsminskningen följer av punkt 3.3.2 c) eller d) senast 30 dagar före avresan.
- 3.4 Researrangören skall så snart som möjligt underrätta resenären om prisförändringar. Prishöjningar skall före avresan betalas av resenären enligt researrangörens anvisningar. Prisminskningar skall återbetalas utan dröjsmål.
4. Resenärens rätt till avbeställning av resan
- 4.1 Resenären har rätt att avbeställa resan enligt följande.
- 4.1.1 Om avbeställningen sker tidigare än 30 dagar före avresan mot erläggande av en kostnad motsvarande 5 % av resans pris, dock lägst 200 kronor.
- 4.1.2 Om avbeställningen sker senast 30 dagar före avresan men tidigare än 14 dagar före avresan, mot erläggande av en kostnad motsvarande 15 % av resans pris.

- 4.1.3 Om avbeställningen sker senast 14 dagar före avresan men tidigare än 24 timmar före avresan, mot erläggande av en kostnad motsvarande 50 % av resans pris.
- 4.1.4 Sker avbeställningen inom 24 timmar före avresan, skall resenären betala hela resans pris med avdrag för s k charterskatt.
- 4.1.5 Såvida inte annat angivits, är den vid reseavtalets ingående angivna avgångstiden och tiden för återkomst att anse som preliminära. De definitiva tiderna skall meddelas resenären så snart som möjligt och senast 14 dagar före avresan.

Om den definitiva avgångstiden eller tiden för återkomst till avreseflygplatsen enligt meddelande som sägs i föregående stycke avviker från de preliminära tiderna med mer än 8 timmar, skall resenären vara berättigad att avbeställa resa som inte påbörjats. I sådant fall skall hela det belopp resenären erlagt för resan återbetalas. Sådan avbeställning skall ske snarast och senast 4 dagar efter det att resenären informerats om de definitiva avgångs- eller återkomsttiderna. Förändring av de preliminära avgångs- eller återkomsttiderna berättigar inte resenären till ersättning enligt punkt 7 och 8 eller till hävning enligt punkt 9.

- 4.2 Om resenären träffat avtal om avbeställningsskydd, har resenären i fall som anges i punkt 4.2.1 - 4.2.3 rätt att avbeställa resan utan annan kostnad än den expeditionsavgift som framgår av researrangörens broschyr. Expeditionsavgiften får uppgå till 5 % av resans pris dock högst 200 kronor. Vad resenären erlagt för avbeställningsskyddet skall inte återbetalas.
- 4.2.1 Om resenären eller dennes make/maka/sambo, resenärens eller dennes makes/makas eller sambos släkting i rakt upp- eller nedstigande led eller syskon eller person med vilken resenären gemensamt beställt resan före avresan men efter det att reseavtalet blivit bindande för resenären enligt punkt 1.6 drabbas av allvarlig sjukdom, försämrat sjukdomstillstånd eller olycksfall och denna händelse är av sådan art, att resenären inte rimligen kan genomföra resan.
- 4.2.2 Om en annan händelse drabbar resenären efter det att reseavtalet blivit bindande enligt punkt 1.6 och om händelsen är av så ingripande karaktär för resenären, att det inte är rimligt att kräva att resenären skall genomföra resan. Resenären skall inte ha kunnat råda över händelsen och vare sig känt till eller bort känna till denna då resan beställdes. Sådan ingripande händelse är t ex brand i den egna bostaden.

4.2.3 Om person med vilken resenären gemensamt beställt resan avbeställer sin resa med stöd av punkterna 4.2.1 eller 4.2.2 och det är oskäligt att resenären skall genomföra resan utan den andra personens sällskap.

4.2.4 Resenär som bokat gemensam inkvartering med person som avbeställt resan med stöd av punkterna 4.2.1 - 4.2.3 skall erhålla inkvartering av samma standard som enligt reseavtalet på avtalat eller likvärdigt hotell/anläggning, i rum/lägenhet som är storleksmässigt anpassad till det kvarstående antalet resenärer i sällskapet.

Kvarstående resenärer skall vara berättigade att mot erläggande av det av researrangören uppgivna tillägget behålla det ursprungligen bokade inkvarteringsalternativet.

Vid sällskapsresor med buss eller reguljärt flyg skall resenären i fall som ovan angivits i denna punkt erlägga det tillägg som enligt gällande prislista skall utgå vid inkvartering med högre standard, t ex enkelrum i stället för dubbelrum.

4.2.5 Resenären skall avbeställa resan så snart som möjligt efter det att avbeställningsanledning uppkommit. Grunden för avbeställningen skall på tillförlitligt sätt styrkas med läkar- och/eller släktskapsintyg.

4.3 Avbeställning skall ske på det sätt som anges i resebroschyren eller i färdhandlingarna.

4.4 Efter avbeställning skall belopp som resenären har tillgodo enligt ovan återbetalas utan dröjsmål.

5. Överlåtelse av reseavtalet

5.1 Resenären har rätt att överlåta reseavtalet om researrangören underrättas om överlåtelsen senast 24 timmar före avresan. Vid överlåtelse har researrangören rätt att ta ut en expeditonsavgift som får uppgå till högst 200 kronor.

5.2 Researrangören kan vägra att godta överlåtelse av reseavtalet om t ex hotell, transportör eller annan leverantör inte godkänner överlåtelsen eller om reglerna om visum, inresetillstånd och dylikt inte medger överlåtelse av reseavtalet.

6. Reklamation, avhjälpande av fel, krav på ersättning, m m
- 6.1 Om researrangören inte genomför resan i enlighet med reseavtalet, kan resenären ha rätt till prisavdrag enligt punkt 7, till skadestånd enligt punkt 8 och till hävning av reseavtalet enligt punkt 9.
- 6.2 För att resenären skall ha sådan rätt som anges i punkt 6.1 krävs att resenären underrättar researrangören om felet eller skadan (reklamerar) utan oskäligt dröjsmål. Detta skall när så är möjligt ske på resmålet.
- 6.3 Krav på prisavdrag eller skadestånd skall framställas till researrangören så snart som möjligt och senast två månader efter hemkomsten, såvida inte synnerliga skäl föreligger.
- 6.4 Det åligger researrangören att så snart som möjligt efter reklamationen avhjälpa felet eller skadan om detta inte skulle medföra kostnad eller olägenhet för researrangören som är orimlig i förhållande till felets eller skadans betydelse för resenären.
7. Prisavdrag
- 7.1 Om researrangören inte avhjälpt fel på sätt som angivits i punkt 6.4, har resenären rätt till prisavdrag som skall motsvara felets betydelse.
- 7.2 Vid fel som beskrivs i punkt 7.2.1 - 7.3.5 skall prisavdrag utgå i enlighet med vad som sägs där.
- 7.2.1 Förkortad vistelse på resmålet m m

Om vistelsen på resmålet förkortas med mer än 8 timmar, har resenären rätt till prisavdrag motsvarande en dagsandel av hela resans pris för varje dygn som resan förkortas mer än 8 timmar, såvida inte den förkortade vistelsen beror på force majeure.

Vid sällsresor med reguljärt flyg till destinationer utanför Europa gäller respektive flygbolags bestämmelser såvida inte den förkortade vistelsen beror på försummelse från researrangörens sida.
- 7.2.2 Försenad hemkomst

Om återkomsten till avreseflygplatsen enligt reseavtalet försenas med mer än 8 timmar, är resenären berättigad till ersättning motsvarande 200 kronor för varje påbörjat dygn som förseningen varat, såvida inte förseningen beror på force majeure.

Vid sällskapsresor med reguljärt flyg gäller respektive flygbolags bestämmelser, såvida inte förseningen beror på försummelse från researrangörens sida. Prop. 1992/93:95 Bilaga 3

7.3.1 Skadat eller förkommet bagage

Om resenärens bagage är försenat vid ankomsten till resmålet, skall resenären omedelbart underrätta researrangörens personal om detta eller om sådan inte finns på resmålet, det anlitate flygbolagets personal, varefter resenären har rätt till ersättning för försenat bagage enligt följande.

7.3.2 Om bagaget inte anlät till resmålet inom 8 timmar efter resenärens ankomst, skall researrangören betala ersättning med 200 kronor.

7.3.3 Om bagaget inte anlät till resmålet inom 24 timmar efter resenärens ankomst, skall researrangören utöver beloppet enligt punkt 7.3.2 betala ersättning för resenärens skäligena utlägg för att hyra eller köpa sådana artiklar som är nödvändiga för vistelsen på resmålet.

7.3.4 Om bagaget är försenat vid resenärens hemkomst, skall researrangören se till att bagaget utan kostnad för resenären sänds till resenärens bostad. Någon ersättning skall i sådant fall inte utgå.

7.3.5 Ersättning som utbetalats till resenären enligt denna punkt 7.3 skall inte återbetalas av resenären även om bagaget skulle komma till rätta.

8. Resenärens rätt till skadestånd

8.1 Resenären har rätt till ersättning för skada som åsamkats resenären till följd av att researrangören inte uppfyllt sina förpliktelser enligt reseavtalet, såvida inte researrangören visar att skadan inte beror på hans försummelse eller på försummelse från någon som researrangören anlitat för att medverka vid resans genomförande, som t ex flygföretag eller hotell. Det åligger resenären att i möjligaste mån begränsa skadan.

8.2 Researrangörens skadeståndsansvar enligt föregående punkt omfattar inte skada i näringsverksamhet eller skada av rent ideell natur.

8.3 Researrangörens skadeståndsansvar vid skada på sak eller person är begränsat till det minimibelopp som framgår av tvingande bestämmelser i svensk lag.

- 8.4 Om resenären har anledning att rikta krav mot någon som researrangören anlitat för att medverka vid resans genomförande, skall researrangören vara behjälplig i rimlig omfattning.

9. Hävning av reseavtalet

Researrangören och resenären har rätt att häva reseavtalet i följande fall.

- 9.1 Om researrangören eller resenären på ett väsentligt sätt bryter mot reseavtalet eller med hänsyn till omständigheterna får antas komma att bryta mot detta.
- 9.2 Om det efter det att researrangören bekräftat resenärens beställning enligt punkt 1.6 på eller i närheten av resmålet eller utefter den planerade färdvägen inträffar katastrof, krigshandling, generalstrejk, eller annan ingripande händelse, såsom av behörig internationell eller svensk myndighet konstaterad allvarlig smittosam sjukdom, som väsentligt påverkar resans genomförande eller förhållandena på resmålet vid den tidpunkt då resan skall genomföras.

För att avgöra om händelsen är av sådan allvarlig karaktär som sagts i denna punkt, skall berörda myndigheter konsulteras.

- 9.3 Om ett tillräckligt antal anmälningar/resenärer till resan inte uppnåtts eller kvarstår. Researrangören skall i sådant fall underrätta resenären om hävningen snarast och senast 21 dagar före avresan. Om resans varaktighet är högst 5 dagar, får hävning av nu angiven anledning ske senast 10 dagar före avresan.

- 9.3.1 Om en resa som avses i denna punkt ingår i en serie av resor, har researrangören rätt att häva även andra resor som ingår i samma serie under förutsättning att hävningen inte sker senare än 21 dagar före avresedagen.

- 9.4 Vid hävning av reseavtalet av skäl som anges i punkt 9.2 och 9.3 samt vid hävning från resenärens sida enligt punkt 9.1 skall ersättning utbetalas enligt följande.

- 9.4.1 Om hävningen sker före avresan, skall resenären återfå hela det belopp som betalats för resan.

- 9.4.2 Om hävningen sker efter det att resan påbörjats, skall resenären återfå hela det belopp som betalats för resan med avdrag för värdet av de prestationer resenären erhållit i den mån dessa varit till nytta för

denne.

- 9.5 Vid hävning från researrangörens sida enligt punkt 9.1 har resenären inte rätt att återfå det som har betalats för resan. Om resan påbörjats, skall resenären själv svara för samtliga kostnader för inkvartering, hemtransport m m som inträffat efter hävningen.

10. Resenärens ansvar under resan

10.1 Researrangörens anvisningar m m

Resenären är skyldig att följa de anvisningar för resans genomförande som lämnas av reseledaren eller av annan person som researrangören anlitat. Resenären är skyldig att respektera de ordningsregler som gäller för resan och för transporter, hotell etc och uppträda så, att medresenärer eller andra inte störs. Om resenären bryter mot detta, kan researrangören häva reseavtalet enligt punkt 9.1.

10.2 Resenärens ansvar för skada

Resenären är ansvarig för skada som denne vållar researrangören genom försummelse, t ex genom att inte följa lämnade anvisningar eller föreskrifter.

Det åligger resenären att ersätta skada som är lagligen grundad gentemot någon som researrangören anlitat för att medverka vid resans genomförande.

10.3 Pass, visum m m

Resenären är själv ansvarig för att inhämta uppgifter om samt iaktta nödvändiga formaliteter för resans genomförande, som t ex innehav av giltigt pass, visum, vaccinationer, försäkring.

Resenären är själv ansvarig för alla kostnader som uppkommer på grund av brister i nämnda formaliteter, t ex hemtransport i följd av avsaknad av pass.

10.4 Avvikelse från arrangemanget

Resenär som efter det att resan påbörjats avviker från arrangemanget är skyldig att meddela detta till researrangören eller till dennes representant. Resenären skall senast 24 timmar före av researrangören uppgiven återresetid kontakta researrangören för kontroll av uppgifter

11. Tvistlösning

Parterna skall försöka lösa tvist som gäller tolkningen eller tillämpningen av reseavtalet genom förhandlingar. Om parterna inte kan enas, kan tvisten prövas av Allmänna reklamationsnämnden eller av allmän domstol.

Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås en ny lag om paketresor. Förslaget, som innebär ett förstärkt konsumentskydd på reseområdet, är bl.a. ett led i det pågående arbetet med transformering av EG-direktiv till svensk rätt. Enligt Sveriges åtagande i EES-avtalet skall svensk rätt ha anpassats till bl.a. EG:s direktiv om paketresor före den 1 januari 1993 eller den senare dag då avtalet träder i kraft. Vidare skall Sverige enligt ett luftfartsavtal mellan Sverige, Norge och EG ha infört regler som överensstämmer med direktivet senast den 1 januari 1993.

Lagförslaget ansluter nära till EG-direktivet i fråga om reglernas materiella innehåll. Den nya lagen har dock utformats på ett sådant sätt att den i fråga om uppbyggnad och struktur går väl samman med övriga svenska lagar på konsumenträttens område. Det betyder bl.a. att vissa detaljbestämmelser utesluts från lagen i avsikt att de i stället skall införas i svensk rätt genom myndighetsföreskrifter.

Lagförslaget innehåller bl.a. regler med krav på information till konsumenten såväl vid marknadsföring av paketresor som i samband med att avtal tecknas och inför avresa. Det innehåller också regler som begränsar researrangörens rätt att ändra priset för resan. Under de sista 20 dagarna före avresan får priset inte höjas, även om arrangören drabbas av kostnadsökningar.

I lagen preciseras konsumentens rättigheter vid ändringar i avtalsvillkoren och fel i de avtalade tjänsterna. Konsumenten får bl.a. rätt att utan kostnad avbeställa resan vid väsentliga ändringar i avtalsvillkoren och i vissa fall en rätt till omedelbar kostnadsfri hemtransport när arrangemangen väsentligt avviker från vad som utlovats. Regler finns också om konsumentens rätt att överlåta resan och om skyldighet för arrangören att snabbt vidta åtgärder när konsumenten framför klagomål.

För att den svenska lagstiftningen skall överensstämma med EG-direktivet fordras också att resegarantilagens tillämpningsområde utvidgas. Promemorian innehåller ett förslag till en sådan lagändring.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1993.

Promemorians lagförslag

1 Förslag till

Lag om paketresor

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller paketresor som näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet säljer eller marknadsför till konsumenter för huvudsakligen enskilt ändamål.

2 § Med *paketresa* avses i lagen ett i förväg planerat arrangemang som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster tillsammans med någon annan turisttjänst som utgör en väsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattningsamt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris.

Lagen gäller även om olika tjänster som ingår i arrangemanget debiteras för sig.

3 § I lagen avses med

arrangör: den som annat än tillfälligtvis organiserar paketresor och säljer eller marknadsför dem direkt eller genom en återförsäljare,

återförsäljare: den som säljer eller marknadsför paketresor som arrangeras av någon annan,

konsument: den som själv eller genom någon annan köper en paketresa,

avtal: den överenskommelse om en paketresa som träffas mellan å ena sidan konsumenten och å andra sidan arrangören och återförsäljaren eller en av dessa.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne.

Information m.m.

5 § Kataloger och broschyrer som tillhandahålls konsumenterna skall på ett tydligt och begripligt sätt ange priset för resan, resmål,

transportsätt, inkvartering och annan information som är väsentlig för konsumenten.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 5

Uppgifterna i kataloger och broschyrer är bindande för arrangören och återförsäljaren. Ändringar får dock göras innan avtal träffas, om ett uttryckligt förbehåll om det har gjorts i katalogen eller broschyren och om konsumenten tydligt informeras om ändringarna.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om vilken information som skall lämnas enligt första stycket.

6 § Innan ett avtal sluts skall konsumenten på lämpligt sätt informeras om de formella förutsättningar som gäller för resan, såsom pass, visum och hälsodeklarationer.

I god tid före resan skall konsumenten få en detaljerad tidsplan samt på lämpligt sätt informeras om sådant som är viktigt för honom att känna till före och under resan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om vilken information som skall lämnas enligt andra stycket.

7 § I fråga om underlåtelse att lämna information som avses i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsument-synpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Avtalet

8 § Alla avtalsvillkor skall framgå av en skriftlig handling. I handlingen skall även tas in sådan information om resan som är väsentlig för konsumenten.

Innan avtal träffas skall konsumenten på lämpligt sätt få del av avtalsvillkor och information enligt första stycket. Han skall få en egen kopia av den skriftliga handlingen.

Andra stycket gäller inte när avtal träffas omedelbart före avresan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om vad som skall framgå av den skriftliga handlingen enligt första stycket.

9 § Arrangören ansvarar gentemot konsumenten för vad denne har att fordra enligt avtalet. Ansvaret gäller även för sådana prestationer som skall fullgöras av någon annan än arrangören.

Om återförsäljaren är part i avtalet med konsumenten, ansvarar han mot denne på samma sätt som arrangören.

Överlåtelse av resan

10 § Konsumenten får överlåta paketresan till någon som uppfyller alla villkor för resan. Han skall då i rimlig tid före avresan underrätta arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt att överlåta resan.

När resan överläts enligt första stycket är överlåtaren och förvärvaren solidariskt ansvariga gentemot den andra parten i avtalet för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader som kan uppkomma på grund av överlåtelsen.

Ändringar före avresan

11 § Arrangören får ändra avtalsvillkoren väsentligt till konsumentens nackdel endast om det är nödvändigt. Han skall så snart som möjligt underrätta konsumenten om ändringen och lämna besked om dennes rättigheter enligt 13 § första stycket.

12 § Det överenskomna priset får höjas endast om det av avtalet framgår tydligt att detta får ske och hur det nya priset skall fastställas. Ett villkor om ändring av priset får inte vara ensidigt till konsumentens nackdel.

Priset får höjas endast på grund av

1. ändrade transportkostnader,
2. ändrade skatter, tullar eller avgifter avseende tjänster som ingår i resan, eller
3. förändringar i växelkurser som påverkar arrangörens kostnader för resan.

Priset får inte höjas under de sista 20 dagarna före avtalad avresedag.

13 § Konsumenten får häva avtalet, om avtalsvillkoren ändras väsentligt till hans nackdel. Avstår han från att häva avtalet, skall parterna träffa en särskild överenskommelse som preciserar ändringarna och hur de påverkar priset.

Konsumenten skall så snart som möjligt underrätta arrangören eller återförsäljaren om sitt beslut.

14 § Häver konsumenten avtalet enligt 13 § eller ställer arrangören in resan, har konsumenten rätt till en likvärdig eller bättre ersättningsresa, om arrangören eller återförsäljaren kan erbjuda detta. Om konsumenten godtar en sämre ersättningsresa, har han rätt till ersättning för mellanskillnaden.

Avstår konsumenten från sin rätt till ersättningsresa, skall han så snart som möjligt återfå vad han har betalat enligt avtalet.

Om konsumenten är skuld till att resan ställs in, har han inte rätt till ersättningsresa enligt första stycket eller återbetalning enligt andra stycket.

Prop. 1992/93:95

Bilaga 5

15 § I sådana fall som avses i 14 § första och andra styckena har konsumenten rätt till skadestånd från arrangören, om det är skäligt. Rätt till skadestånd föreligger inte, om

1. resan ställts in på grund av att färre personer än ett i avtalet angivet minimiantal anmält sig och konsumenten skriftligen under rättats om det inom en i avtalet angiven tid, eller

2. resan ställts in på grund av ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om resan ställts in på grund av någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om orsaken är hänförlig till någon annan i ett tidigare led.

Ändringar efter avresan samt fel

16 § Om en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas, skall arrangören ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för konsumenten.

Kan ersättningsarrangemang inte ordnas, eller avvisar konsumenten på godtagbara grunder sådana arrangemang, skall arrangören, om det är skäligt, utan extra kostnad för konsumenten tillhandahålla likvärdig transport tillbaka till platsen för avresan eller till någon annan ort som konsumenten godkänner.

Om en förändring i paketresan enligt första eller andra stycket innebär en försämring för konsumenten, är han berättigad till prisavdrag samt skadestånd om det är skäligt.

17 § Vid andra fel i de avtalade tjänsterna än som anges i 16 § har konsumenten rätt till prisavdrag och skadestånd. Rätt till skadestånd föreligger dock inte, om

1. felet beror på konsumenten,
2. felet beror på ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om felet beror på någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den

som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om felet beror på någon annan i ett tidigare led.

Vid fel som har sin grund i omständigheter som beskrivs i första stycket 2 eller andra stycket skall arrangören snarast möjligt ge konsumenten den hjälp som behövs.

18 § Skadestånd enligt 17 § omfattar ersättning för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada.

19 § Vid sådana transporter där bestämmelserna i sjölagen (1891:35), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) eller lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik är tillämpliga, gäller de bestämmelserna i fråga om skadeståndsansvar gentemot konsumenten.

Reklamation m.m.

20 § Anser konsumenten att det föreligger fel i vad han har att fordra enligt avtalet, skall han genast underrätta den som skall fullgöra prestationen. Han skall även snarast möjligt, skriftligen eller på annat lämpligt sätt, underrätta arrangören.

Konsumentens skyldighet att reklamera enligt första stycket skall framgå tydligt av avtalet.

21 § Om konsumenten framför klagomål som inte är uppenbart obefogade, skall arrangören eller dennes lokala representant genast vidta åtgärder för att finna en skälig lösning.

Tillsyn

22 § Konsumentverket utövar tillsyn över att denna lag följs.

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

23 § För tillsynen har Konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företa inspektion hos arrangör eller återförsäljare och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Arrangörer och återförsäljare skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en arrangör eller en återförsäljare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får Konsumentverket förelägga arrangören eller återförsäljaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

24 § Om Konsumentverket enligt 23 § andra stycket har förelagt en arrangör eller en återförsäljare att tillhandahålla en handling, får

beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av Konsumentverket enligt 23 § får inte överklagas.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 5

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Lag om ändring i resegarantilagen (1972:204)

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 4, 6, 7 och 14 §§ resegarantilagen (1972:204) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Den som yrkesmässigt anordnar *sällskapsresa till något annat land än Danmark, Finland, Island, Norge eller Sverige* skall, innan han marknadsför resan, ställa säkerhet hos kommerskollegium. Också den som yrkesmässigt tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar av annan anordnad resa av sådant slag skall ställa säkerhet hos kollegiet. Skyldigheten att ställa säkerhet gäller oavsett om resan utgår från Sverige eller från ett annat land.

Den som yrkesmässigt anordnar *paketresor* skall, innan han marknadsför resan, ställa säkerhet hos kommerskollegium. Också den som yrkesmässigt tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar av annan anordnad resa av sådant slag skall ställa säkerhet hos kollegiet. Skyldigheten att ställa säkerhet gäller oavsett om resan utgår från Sverige eller från ett annat land.

2 §

Med sällskapsresa avses i denna lag resa, som utformats för en under åtminstone någon del av resan sammanhållen grupp av resenärer.

Med sällskapsresa likställs individuell resa, om resan marknadsföres med i förväg uppgjort program och priset innefattar, förutom resekostnad, även kostnad för övernattningsplats än på färdmedlet.

Med paketresa avses i lagen ett i förväg planerat arrangemang som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster tillsammans med någon annan turisttjänst som utgör en väsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattningsamt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris.

4 §

Säkerhet skall gälla det belopp, som kommerskollegium med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning bestämmer. Beloppet skall uppgå till minst 200 000 kronor för den som anordnar *sällskapsresa* eller förmedlar utom riket anordnad *sällskapsresa* och till minst 50 000 kronor för den som förmedlar inom riket anordnad *sällskapsresa*. Om särskilda skäl föreligger, får kollegiet fastställa säkerheten till lägre belopp eller helt efterge kravet på säkerhet.

Säkerhet skall gälla det belopp, som kommerskollegium med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning bestämmer. Beloppet skall uppgå till minst 200 000 kronor för den som anordnar *paketresa* eller förmedlar utom riket anordnad *paketresa* och till minst 50 000 kronor för den som förmedlar inom riket anordnad *paketresa*. Om särskilda skäl föreligger, får kollegiet fastställa säkerheten till lägre belopp eller helt efterge kravet på säkerhet.

6 §

Säkerhet får tagas i anspråk för återbetalning av medel, vilka erlagts för *sällskapsresa*, som blir inställd eller eljest icke kommer till stånd. I fråga om *sällskapsresa*, som påbörjats men icke slutförts, får säkerheten tagas i anspråk för resenärernas uppehålle i utlandet, deras återresa och skälig ersättning till dem för värdet av de förmåner, som de gått miste om genom att resan avkortats.

Har näringsidkare som ställt säkerhet försatts i konkurs eller måste han antagas vara på obestånd, får säkerheten tagas i anspråk även för att bestrida nödvändiga kostnader för dels biträde åt deltagare i *sällskaps-*

Säkerhet får tagas i anspråk för återbetalning av medel, vilka erlagts för *paketresa*, som blir inställd eller eljest icke kommer till stånd. I fråga om *paketresa*, som påbörjats men icke slutförts, får säkerheten tagas i anspråk för resenärernas uppehålle i utlandet, deras återresa och skälig ersättning till dem för värdet av de förmåner, som de gått miste om genom att resan avkortats.

Har näringsidkare som ställt säkerhet försatts i konkurs eller måste han antagas vara på obestånd, får säkerheten tagas i anspråk även för att bestrida nödvändiga kostnader för dels biträde åt deltagare i *paketresa*

resa som avbrutits, dels utredning i ärende om säkerhetens ianspråktagande.

Medel som utbetalats får återkrävas från resenär endast om denne genom otillbörligt handlande orsakat kostnad för vilken medlen tagits i anspråk.

som avbrutits, dels utredning i ärende om säkerhetens ianspråktagande.

Medel som utbetalats får återkrävas från resenär endast om denne genom otillbörligt handlande orsakat kostnad för vilken medlen tagits i anspråk.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 5

7 §

Säkerhet, som ställts av den som förmedlar *sällskapsresa*, får ej utnyttjas, om anordnare av resan ställt säkerhet av beskaffenhet att kunna tagas i anspråk enligt denna lag.

Säkerhet, som ställts av den som förmedlar *paketresa* får ej utnyttjas, om anordnare av resan ställt säkerhet av beskaffenhet att kunna tagas i anspråk enligt denna lag.

14 §

Till böter eller fängelse i högst ett år skall den dömas som uppsåtligen

1. anordnar en *sällskapsresa* utan att, innan han marknadsför resan, ha ställt säkerhet som krävs enligt denna lag eller

2. tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar en *sällskapsresa* utan att ha ställt sådan säkerhet.

Till böter skall den dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som ålagts honom med stöd av 5 § eller

2. underlåter att fullgöra sådan uppgiftsskyldighet.

För en gärning som avses i andra stycket 1 skall inte någon dömas till ansvar, om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Inte heller skall någon

Till böter eller fängelse i högst ett år skall den dömas som uppsåtligen

1. anordnar en *paketresa* utan att, innan han marknadsför resan, ha ställt säkerhet som krävs enligt denna lag eller

2. tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar en *paketresa* utan att ha ställt sådan säkerhet.

Till böter skall den dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som ålagts honom med stöd av 5 § eller

2. underlåter att fullgöra sådan uppgiftsskyldighet.

För en gärning som avses i andra stycket 1 skall inte någon dömas till ansvar, om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Inte heller skall någon dömas till ansvar för en gärning

dömas till ansvar för en gärning som avses i andra stycket 2 i den utsträckning gärningen omfattas av ett vitesföreläggande enligt 5 §.

Allmänt åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter medgivande av kommerskollegiet.

som avses i andra stycket 2 i den utsträckning gärningen omfattas av ett vitesföreläggande enligt 5 §.

Allmänt åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter medgivande av kommerskollegiet.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 5

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Förteckning över de remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian (Ds 1992:50) Lag om paketresor

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Svea hovrätt, Malmö tingsrätt, Tierps tingsrätt, Kommerskollegium, Luftfartsverket, Konkurrensverket, Marknadsdomstolen, Konsumentverket, Allmänna reklamationsnämnden, Resegarantinämnden, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges Advokatsamfund, Svenska Resebranschens Riksförbund (RRF) och Konsumentvägledarnas förening.

Kommerskollegium har till sitt remissvar fogat ett yttrande från Stockholms Handelskammare, som i sin tur bifogat ett yttrande från Viking Line Ab Oy.

Yttranden har också kommit in från Researrangöresföreningen i Sverige (RiS), Sveriges Hotell- och Restaurangförbund, Föreningen SverigeTurism, Svenska Campingvärdars Riksförbund och Svenska Liftanläggningars organisation.

Svenska kommunförbundet och Sveriges domareförbund har beretts tillfälle att avge yttrande men avstått från att yttra sig.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till

Lag om paketresor

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller paketresor som arrangörer, själva eller genom återförsäljare, säljer eller marknadsför.

2 § Med *paketresa* avses i lagen ett arrangemang som har utformats innan avtal träffas och som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster i kombination med någon turisttjänst som utgör en inte oväsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattning samt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris eller för skilda priser som är knutna till varandra.

Lagen gäller även om olika tjänster som ingår i arrangemanget skall betalas var för sig.

Med inkvartering avses i första stycket 1 logi som inte är att anse som enbart ett led i en transporttjänst.

När ordet resa eller avledningar därav förekommer i lagen avses även arrangemang där resor inte ingår.

3 § I lagen avses med

arrangör: den som annat än tillfälligtvis organiserar paketresor och säljer eller marknadsför dem direkt eller genom en återförsäljare,

återförsäljare: den som säljer eller marknadsför paketresor som organiseras av någon annan,

resenär: den som själv eller genom någon annan förvärvar en paketresa,

avtal: den överenskommelse om en paketresa som träffas mellan å ena sidan resenären och å andra sidan arrangören och återförsäljaren eller en av dessa.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för resenären är utan verkan mot denne, om han

förvärvar paketresan huvudsakligen för enskilt ändamål från en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 7

Information m.m.

5 § Kataloger och broschyrer som tillhandahålls resenärer skall på ett tydligt och begripligt sätt ange priset för resan, resmål, transportsätt, inkvartering och annan information som är väsentlig för resenären.

Uppgifterna i kataloger och broschyrer är bindande för arrangören. Ändringar får dock göras innan avtal träffas, om ett uttryckligt förbehåll om det har gjorts i katalogen eller broschyren och om resenären tydligt informeras om ändringarna.

6 § Innan ett avtal sluts skall resenären på lämpligt sätt informeras om sådana hälsobestämmelser som blir tillämpliga under resan samt, i den mån det har betydelse för resenären, om vad som gäller i fråga om pass och visum för medborgare i stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

I god tid före resan skall resenären få en detaljerad tidsplan samt på lämpligt sätt informeras om sådant som är viktigt för honom att känna till före och under resan.

7 § Arrangören ansvarar för att kataloger och broschyrer innehåller information enligt 5 § första stycket.

Arrangören och återförsäljaren ansvarar för att information lämnas enligt 6 §.

I fråga om brister i informationen gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Avtalet

8 § Alla avtalsvillkor skall framgå av en skriftlig handling. I handlingen skall det även tas in sådan information om resan som är väsentlig för resenären.

Innan avtal träffas skall resenären på lämpligt sätt få del av avtalsvillkor och information enligt första stycket. Han skall få ett eget exemplar av den skriftliga handlingen.

Andra stycket gäller inte när avtal träffas kort före avresan.

9 § Arrangören ansvarar gentemot resenären för vad denne har rätt att fordra till följd av avtalet. Ansvaret gäller även för sådana prestationer som skall fullgöras av någon annan än arrangören.

Om återförsäljaren är part i avtalet, ansvarar han mot resenären på samma sätt som arrangören.

10 § Resenären får överlåta paketresan till någon som uppfyller alla villkor för resan, om han i skälig tid före avresan underrättar arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt.

När resan överlåts enligt första stycket är överlåtaren och förvärvaren solidariskt ansvariga gentemot den andra parten i avtalet för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader som kan uppkomma på grund av överlåtelsen.

Ändringar före avresan

11 § Avtalsvillkor får ändras till resenärens nackdel endast om det framgår tydligt i avtalet att detta får ske. Priset får höjas endast om det dessutom av avtalet framgår tydligt hur det nya priset skall fastställas.

Priset får höjas endast på grund av

1. ändringar i transportkostnader,
2. ändringar i skatter, tullar eller avgifter avseende tjänster som ingår i resan, eller
3. ändringar i växelkurser som påverkar arrangörens kostnader för resan.

Priset får inte höjas under de sista 20 dagarna före den avtalade avresedagen. Ett villkor om ändring av priset får inte vara ensidigt till resenärens nackdel.

12 § Resenären får häva avtalet, om avtalsvillkoren ändras väsentligt till hans nackdel.

Om arrangören vill ändra avtalsvillkoren, skall han underrätta resenären och därvid lämna besked om dennes rätt att häva avtalet enligt första stycket.

Resenären skall inom skälig tid meddela arrangören eller återförsäljaren om han vill häva avtalet. Gör han inte det, förlorar han sin hävningsrätt.

13 § Häver resenären avtalet enligt 12 §, har han rätt till en likvärdig eller bättre ersättningsresa, om arrangören eller återförsäljaren kan erbjuda detta. Om resenären godtar en sämre ersättningsresa, har han rätt till ersättning för prisskillnaden.

Avstår resenären från sin rätt till ersättningsresa, eller kan en sådan resa inte erbjudas, skall han så snart som möjligt få tillbaka vad han har betalat enligt avtalet.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också om arrangören ställer in resan utan att resenären är skuld till det.

14 § I sådana fall som avses i 13 § har resenären rätt till skadestånd från arrangören, om det är skäligt.

Rätt till skadestånd på grund av att arrangören ställt in resan föreligger inte, om arrangören visar

1. att färre personer än ett i avtalet angivet minimiantal anmält sig till resan och resenären inom en i avtalet angiven tid skriftligen underlättats om att resan ställts in, eller

2. att resan inte kunnat genomföras på grund av ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om resan ställts in på grund av någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om orsaken är hänförlig till någon annan i ett tidigare led.

Ändringar efter avresan, fel och brister

15 § Om en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas, skall arrangören ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för resenären.

Kan ersättningsarrangemang inte ordnas eller avvisar resenären på godtagbara grunder sådana arrangemang, skall arrangören, om det är skäligt, utan extra kostnad för resenären tillhandahålla likvärdig transport tillbaka till platsen för avresan eller till någon annan ort som resenären godkänner.

Innebär en förändring i paketresan enligt första eller andra stycket en försämring för resenären är han, om det är skäligt, berättigad till prisavdrag och skadestånd.

16 § Vid andra fel i de avtalade tjänsterna än sådana som anges i 15 § har resenären rätt till prisavdrag och skadestånd, om inte felet beror på honom.

Resenären har inte rätt till skadestånd, om arrangören visar att felet beror på ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om felet beror på någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt andra stycket endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om felet beror på någon annan i ett tidigare led.

Vid fel som har sin grund i omständigheter som beskrivs i andra eller tredje stycket skall arrangören snarast möjligt ge resenären den hjälp som behövs.

17 § Skadestånd enligt denna lag omfattar ersättning för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 7

18 § Skador som omfattas av bestämmelserna i sjölagen (1891:35), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) eller lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik ersätts enligt de lagarna i stället för enligt denna lag. Arrangören är dock alltid skyldig att ersätta resenären för vad denne har rätt att fordra enligt de nämnda lagarna.

Reklamation m.m.

19 § Resenären får inte åberopa fel i vad han har rätt att fordra till följd av avtalet, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt eller bort märka felet underrättar arrangören eller återförsäljaren om felet.

Utan hinder av första stycket får resenären åberopa fel, om arrangören eller återförsäljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Resenärens skyldighet att reklamera enligt första stycket skall framgå tydligt av avtalet.

20 § Om resenären framför klagomål som inte är obefogade, skall arrangören eller dennes lokala representant genast vidta åtgärder för att finna en skälig lösning.

Tillsyn

21 § Konsumentverket utövar tillsyn över att denna lag följs.

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

22 § För tillsynen har Konsumentverket eller den som verket utser rätt att göra inspektioner hos arrangörer och återförsäljare och att ta del av alla handlingar som behövs för tillsynen. Arrangörer och återförsäljare skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en arrangör eller en återförsäljare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får Konsumentverket förelägga arrangören eller återförsäljaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

23 § Om Konsumentverket enligt 22 § andra stycket har förelagt en arrangör eller en återförsäljare att tillhandahålla en handling, får

beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av Konsumentverket enligt 22 § får inte överklagas.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 7

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
 2. Bestämmelserna i 5 § första stycket gäller inte för kataloger eller broschyrer som har distribuerats före ikraftträdandet.
 3. Uppgifter i kataloger eller broschyrer som har distribuerats före ikraftträdandet får ändras, även om det i katalogen eller broschyren inte har gjorts något sådant förbehåll som sägs i 5 § andra stycket.

Lag om ändring i resegarantilagen (1972:204)

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 4, 6, 7 och 14 §§ resegarantilagen (1972:204) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Den som yrkesmässigt anordnar *sällskapsresa till något annat land än Danmark, Finland, Island, Norge eller Sverige* skall, innan han marknadsför resan, ställa säkerhet hos Kommerskollegium. Också den som yrkesmässigt tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar av annan anordnad resa av sådant slag skall ställa säkerhet hos kollegiet. Skyldigheten att ställa säkerhet gäller oavsett om resan utgår från Sverige eller från ett annat land.

Den som yrkesmässigt anordnar *paketresor* skall, innan han marknadsför resan, ställa säkerhet hos Kommerskollegium. Också den som yrkesmässigt tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar av annan anordnad resa av sådant slag skall ställa säkerhet hos kollegiet. Skyldigheten att ställa säkerhet gäller oavsett om resan utgår från Sverige eller från ett annat land.

2 §

Med sällskapsresa avses i denna lag resa, som utformats för en under åtminstone någon del av resan sammanhållen grupp av resenärer.

Med sällskapsresa likställes individuell resa, om resan marknadsföres med i förväg uppgjort program och priset innefattar, förutom resekostnad, även kostnad för övernattningsplats än på färdmedlet.

Med paketresa avses i lagen ett arrangemang som har utformats innan avtal träffas och som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster i kombination med någon turisttjänst som utgör en inte oväsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattningsamt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris eller för skilda priser som är knutna till varandra.

Lagen gäller även om olika tjänster som ingår i arrangementet skall betalas var för sig.

Med inkvartering avses i första stycket 1 logi som inte är att anse som ett led i en transporttjänst.

När ordet resa eller avledningar därav förekommer i lagen avses även arrangemang i vilka resor inte ingår.

4 §

Säkerhet skall gälla det belopp, som Kommerskollegium med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning bestämmer. Beloppet skall uppgå till minst 200 000 kronor för den som anordnar *sällskapsresa* eller förmedlar utom riket anordnad *sällskapsresa* och till minst 50 000 kronor för den som förmedlar inom riket anordnad *sällskapsresa*. Om särskilda skäl föreligger, får kollegiet fastställa säkerheten till lägre belopp eller helt efterge kravet på säkerhet.

Säkerhet skall gälla det belopp, som Kommerskollegium med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning bestämmer. Beloppet skall uppgå till minst 200 000 kronor för den som anordnar *paketresa* eller förmedlar utom riket anordnad *paketresa* och till minst 50 000 kronor för den som förmedlar inom riket anordnad *paketresa*. Om särskilda skäl föreligger, får kollegiet fastställa säkerheten till lägre belopp eller helt efterge kravet på säkerhet.

6 §

Säkerhet får tagas i anspråk för återbetalning av medel, vilka erlagts för *sällskapsresa*, som blir inställd eller eljest icke kommer till stånd. I fråga om *sällskapsresa*, som påbörjats men icke slutförts, får säkerheten tagas i anspråk för resenärernas uppehålle i utlandet, deras återresa och skälig ersättning till dem för värdet av de förmåner,

Säkerhet får tagas i anspråk för återbetalning av medel, vilka erlagts för *paketresa*, som blir inställd eller eljest icke kommer till stånd. I fråga om *paketresa*, som påbörjats men icke slutförts, får säkerheten tagas i anspråk för resenärernas uppehålle i utlandet, deras återresa och skälig ersättning till dem för värdet av de förmåner, som de

som de gått miste om genom att resan avkortats.

Har näringsidkare som ställt säkerhet försatts i konkurs eller måste han antagas vara på obestånd, får säkerheten tagas i anspråk även för att bestrida nödvändiga kostnader för dels biträde åt deltagare i *sällskapsresa* som avbrutits, dels utredning i ärende om säkerhetens ianspråktagande.

Medel som utbetalats får återkrävas från resenär endast om denne genom otillbörligt handlande orsakat kostnad för vilken medlen tagits i anspråk.

gått miste om genom att resan avkortats.

Har näringsidkare som ställt säkerhet försatts i konkurs eller måste han antagas vara på obestånd, får säkerheten tagas i anspråk även för att bestrida nödvändiga kostnader för dels biträde åt deltagare i *paketresa* som avbrutits, dels utredning i ärende om säkerhetens ianspråktagande.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 7

7 §

Säkerhet, som ställts av den som förmedlar *sällskapsresa*, får ej utnyttjas, om anordnare av resan ställt säkerhet av beskaffenhet att kunna tagas i anspråk enligt denna lag.

Säkerhet, som ställts av den som förmedlar *paketresa* får ej utnyttjas, om anordnare av resan ställt säkerhet av beskaffenhet att kunna tagas i anspråk enligt denna lag.

14 §

Till böter eller fängelse i högst ett år skall den dömas som uppsåtligen

1. anordnar en *sällskapsresa* utan att, innan han marknadsför resan, ha ställt säkerhet som krävs enligt denna lag eller

2. tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar en *sällskapsresa* utan att ha ställt sådan säkerhet.

Till böter eller fängelse i högst ett år skall den dömas som uppsåtligen

1. anordnar en *paketresa* utan att, innan han marknadsför resan, ha ställt säkerhet som krävs enligt denna lag eller

2. tillhandahåller eller på annat sätt förmedlar en *paketresa* utan att ha ställt sådan säkerhet.

Till böter skall den dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som ålagts honom med stöd av 5 § eller

2. underlåter att fullgöra sådan uppgiftsskyldighet.

För en gärning som avses i andra stycket 1 skall inte någon dömas till ansvar, om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Inte

heller skall någon dömas till ansvar för en gärning som avses i andra stycket 2 i den utsträckning gärningen omfattas av ett vitesföreläggande enligt 5 §.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 7

Allmänt åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter medgivande av <i>Kommerskollegiet</i> .	Allmänt åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter medgivande av <i>Kommerskollegium</i> .
--	--

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

Lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1)

Härigenom föreskrivs att 177 § sjölagen (1891:35 s. 1) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

177 §

Avser befodringsavtalet bestämd person, får denne inte överlåta sin rätt enligt avtalet till någon annan. Sedan resan har påbörjats får överlåtelse inte äga rum, även om avtalet inte avser bestämd person.

*Bestämmelserna i första stycket
gäller inte när lagen (1992:000)
om paketresor är tillämplig på
avtalet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1992-11-05

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet Hans-Gunnar Solerud, regeringsrådet Anders Swartling.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 8 oktober 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Laurén beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om paketresor, m.m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Lambertz.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om paketresor

Det remitterade lagförslaget ansluter nära till EG-direktivet om paketresor m.m. (90/314/EEG). Införlivandet grundas främst på Sveriges åtagande enligt EES-avtalet. Detta förhållande, som kan få avgörande betydelse för tolkningen av lagens bestämmelser, innebär också att dessa i allt väsentligt faller under lagvalsregeln i 5 § EES-lagen.

När ett införlivande - såsom i förevarande fall - sker genom transformation, aktualiseras frågan hur EG-ursprunget och sambandet med EES-avtalet lämpligen bör markeras. Frågan har uppmärksamrats i förarbetena till EES-lagen. Enligt den lösning som då föreslogs i remissen till lagrådet skulle erforderlig information lämnas genom en not i Svensk författningssamling. Lagrådet förordade en ordning som innebar att sambandet i största möjliga utsträckning skulle framgå direkt av författningstexten. I prop. 1991/92:170 har det föredragande statsrådet i stort anslutit sig till lagrådets synpunkter och uttalat att man, i fall då det är möjligt och lämpligt, bör sträva efter att låta sambandet med EG-rätten komma till uttryck redan i författningstexten. Detta bör enligt statsrådet inte hindra att man behåller och i viss mån bygger vidare på det system med noter som SFS-utgivaren sedan länge tillämpar (a. prop. s. 187).

Principen att sambandet skall komma till direkt uttryck i författnings-

texten har följts i några av de förslag som på senaste tid remitterats till lagrådet. Ett exempel är förslaget till lag om offentlig upphandling, som i 1 § andra stycket ger upplysning om sambandet med EES-avtalet och anslutningen till EG-direktiv inom upphandlingsområdet.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 8

Det nu remitterade förslaget till lag om paketresor innehåller däremot inte någon motsvarande upplysning och frågan har inte närmare kommenterats i remissprotokollet. Lagrådet är medvetet om att uppfattningarna om lämplig informationsmetod kan gå isär och att goda skäl kan anföras för båda de huvudmetoder som diskuterats i förarbetena till EES-lagen. Viktigt är emellertid att lagstiftaren följer en konsekvent och enhetlig linje. En vacklande praxis kan skapa osäkerhet och vålla missförstånd vid den praktiska tillämpningen.

Mot bakgrund av vad som sålunda förekommit i lagstiftningsärenden, som tidigare behandlats av lagrådet, ifrågasätter lagrådet om inte en erinran om sambandet med EES-avtalet bör tas in i lagen, förslagsvis som ett andra stycke i 1 §.

Beträffande lagen i övrigt förordar lagrådet vissa omformuleringar i förtydligande syfte och för att närmare ansluta lagtexten till direktivets ordalag. Vad särskilt angår 5, 6 och 8 §§ utgår remissförslaget från att möjligheterna att komplettera lagens regler genom verkställighetsföreskrifter är vidsträcktare än vad 8 kap. 13 § regeringsformen medger. För att regeringen skall ha normgivningsmakt enligt sistnämnda grundlagsstadgande måste krävas att tillräckligt vägledande bestämmelser i den av riksdagen stiftade lagen drar upp ramen för regeringens förordningsmakt. Lagtexten har i lagrådets förslag utformats i enlighet härmed.

Lagrådets lagtextförslag i fråga om 2-20 §§ framgår av bilaga till lagrådets protokoll.

Förslaget till lag om ändring i resegarantilagen (1972:204)

I specialmotiveringen anføres att lagens tillämpningsområde har ändrats så att det överensstämmer med tillämpningsområdet för lagen om paketresor. Beträffande det sistnämnda tas i remissprotokollet och i lagtexten avstånd från tanken att knyta begreppen "arrangör" och "återförsäljare" till att dessa är näringsidkare som agerar i sin yrkesmässiga verksamhet. Emellertid är tillämpningsområdet i förslaget till lag om ändring i resegarantilagen alltså begränsat till dem som anordnar eller förmedlar resor i yrkesmässig verksamhet. För att det i motiven uppställda målet skall uppnås bör skyldigheten enligt 1 § resegarantilagen att ställa säkerhet gälla den som är

arrangör eller återförsäljare enligt lagen om paketresor. Detta leder till följdändringar i andra paragrafer och till att 2 § kan upphävas. Prop. 1992/93:95
Bilaga 8

Förslaget till lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1)

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Förslag till Lag om paketresor

Inledande bestämmelser

— — —

2 § Med *paketresa* avses i lagen ett arrangemang som har utformats innan avtal träffas och som

1. består av transport och inkvartering eller någon av dessa tjänster i kombination med någon turisttjänst som utgör en inte oväsentlig del av arrangemanget och som inte är direkt knuten till transport eller inkvartering,

2. varar mer än 24 timmar eller inbegriper övernattning samt

3. säljs eller marknadsförs för ett gemensamt pris eller för skilda priser som är knutna till varandra.

Lagen gäller även om olika tjänster som ingår i arrangemanget skall betalas var för sig.

Med inkvartering avses i första stycket 1 logi som inte är att anse som enbart ett led i en transporttjänst.

När ordet resa eller avledningar därav förekommer i lagen avses även arrangemang där transport inte ingår.

3 § I lagen avses med

arrangör: den som annat än tillfälligtvis organiserar paketresor och säljer eller marknadsför dem direkt eller genom en återförsäljare,

återförsäljare: den som säljer eller marknadsför paketresor som organiseras av någon annan såsom arrangör,

resenär: den som själv eller genom någon annan förvärvar en paketresa,

avtal: den överenskommelse om en paketresa som träffas mellan å ena sidan resenären och å andra sidan arrangören och återförsäljaren eller en av dessa.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för resenären är utan verkan mot denne, om han förvärvar paketresan huvudsakligen för enskilt ändamål från en

Information m.m.

5 § Kataloger och broschyrer som tillhandahålls resenärer skall innehålla tydlig och begriplig information om priset samt i förekommande fall om resmål, transporter, inkvartering, måltider, resplan, inresebestämmelser, betalningsvillkor och villkor om minsta antal resenärer för resan.

Uppgifterna i kataloger och broschyrer är bindande för arrangören. Ändringar får dock göras innan avtal träffas, om ett uttryckligt förbehåll om det har gjorts i katalogen eller broschyren och om resenären tydligt informeras om ändringarna.

6 § Innan ett avtal sluts skall resenären på lämpligt sätt informeras om sådana hälsobestämmelser som blir tillämpliga under resan samt, i den mån det har betydelse för resenären, om vad som gäller i fråga om pass och visum för medborgare i stater inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

I god tid före resan skall resenären på lämpligt sätt få information om

1. transportarrangemang och försäkringsmöjligheter,
2. sådana uppgifter som gör det möjligt dels för resenären att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan, dels för anhöriga att komma i kontakt med resenären om denne är minderårig.

7 § Arrangören ansvarar för att kataloger och broschyrer innehåller information enligt 5 § första stycket.

Arrangören och återförsäljaren ansvarar för att information lämnas enligt 6 §.

I fråga om underlåtelse att lämna information enligt 5 och 6 §§ skall marknadsföringslagen (1975:1418) tillämpas.

Avtalet

8 § Arrangören skall se till att avtalet innehåller uttryckliga villkor om priset för resan, möjligheten av prisändringar och kostnader som kan tillkomma, betalningsvillkor och reklamationsfrister samt, beroende på vad som ingår i paketresan, om resmål, resplan, transporter, inkvartering, andra turisttjänster, särskilda önskemål från resenärens sida som godtagits och försäkringar. Alla avtalsvillkor skall framgå av en skriftlig handling. Arrangören skall också se till att handlingen innehåller uppgifter som gör det möjligt att komma i kontakt med arrangören eller återförsäljaren under resan.

Innan avtal träffas skall resenären på lämpligt sätt få del av

avtalsvillkor och information enligt första stycket. Han skall få ett eget exemplar av den skriftliga handlingen.

Prop. 1992/93:95
Bilaga 8

Andra stycket gäller inte när avtal träffas kort före avresan.

9 § Arrangören ansvarar gentemot resenären för vad denne har rätt att fordra till följd av avtalet. Ansvaret gäller även för sådana prestationer som skall fullgöras av någon annan än arrangören.

Om återförsäljaren är part i avtalet, ansvarar han mot resenären på samma sätt som arrangören.

Överlåtelse av resan

10 § Resenären får överlåta paketresan till någon som uppfyller alla villkor för att få delta i resan, om han i skälig tid före avresan underrättar arrangören eller återförsäljaren om sin avsikt.

När resan överläts enligt första stycket är överlåtaren och förvärvaren solidariskt ansvariga gentemot den andra parten i avtalet för vad som återstår att betala för resan och för extra kostnader som kan uppkomma på grund av överlåtelsen.

Ändringar före avresan, m.m.

11 § Avtalsvillkor får ändras till resenärens nackdel endast om det framgår tydligt av avtalet att detta får ske. Priset får höjas endast om det dessutom av avtalet framgår tydligt hur det nya priset skall fastställas.

Priset får höjas endast på grund av

1. ändringar i transportkostnader,
2. ändringar i skatter, tullar eller avgifter avseende tjänster som ingår i resan, eller
3. ändringar i växelkurser som påverkar arrangörens kostnader för resan.

Priset får inte höjas under de sista 20 dagarna före den avtalade avresedagen. Ett avtalsvillkor om att priset kan ändras får inte vara ensidigt till resenärens nackdel.

12 § Resenären får frånträda avtalet, om arrangören förklarar att han inte kommer att fullgöra vad han har åtagit sig och avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för resenären. Resenären får också frånträda avtalet, om avtalsvillkoren ändras enligt 11 § och ändringen är väsentligt till hans nackdel.

Om arrangören avser att bryta avtalet, eller om han vill ändra avtalsvillkoren, skall han underrätta resenären snarast och därvid lämna besked om dennes rätt att frånträda avtalet enligt första stycket.

Resenären skall inom skälig tid meddela arrangören eller återförsäljaren om han vill frånträda avtalet. Gör han inte det, förlorar han sin

13 § Frånträder resenären avtalet enligt 12 §, har han rätt till en annan paketresa som är av likvärdig eller högre kvalitet, om arrangören eller återförsäljaren kan erbjuda detta. Om resenären godtar en sämre ersättningsresa, har han rätt till ersättning för prisskillnaden.

Avstår resenären från sin rätt till ersättningsresa, eller kan en sådan resa inte erbjudas, skall han snarast få tillbaka vad han har betalat enligt avtalet.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också om arrangören ställer in resan utan att resenären är skuld till det.

14 § I sådana fall som avses i 13 § har resenären rätt till skadestånd från arrangören, om det är skäligt.

Rätt till skadestånd på grund av att arrangören ställt in resan föreligger inte, om arrangören visar

1. att färre personer än ett i avtalet angivet minimiantal anmält sig till resan och resenären inom en i avtalet angiven tid skriftligen underlättats om att resan ställts in, eller

2. att resan inte kunnat genomföras på grund av ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följderna denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror det på någon som arrangören har anlitat att resan har ställts in, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt första stycket 2 endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om orsaken är hänförlig till någon annan i ett tidigare led.

Ändringar efter avresan, m.m.

15 § Om efter avresan en väsentlig del av de avtalade tjänsterna inte kan tillhandahållas, skall arrangören ordna lämpliga ersättningsarrangemang utan extra kostnad för resenären.

Kan ersättningsarrangemang inte ordnas eller avvisar resenären på godtagbara grunder sådana arrangemang, skall arrangören, om det är skäligt, utan extra kostnad för resenären tillhandahålla likvärdig transport tillbaka till platsen för avresan eller till någon annan ort som resenären godkänner.

Innebär en förändring i paketresan enligt första eller andra stycket en försämring för resenären är han, om det är skäligt, berättigad till prisavdrag och skadestånd.

16 § Vid andra fel i de avtalade tjänsterna än sådana som anges i 15 § har resenären rätt till prisavdrag och skadestånd, om inte felet

beror på honom.

Prop. 1992/93:95

Bilaga 8

Resenären har inte rätt till skadestånd, om arrangören visar att felet beror på ett hinder utanför arrangörens kontroll som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet ingicks och vars följder denne inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om felet beror på någon som arrangören har anlitat, är arrangören fri från skadeståndsansvar enligt andra stycket endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt den bestämmelsen. Detsamma gäller om felet beror på någon annan i ett tidigare led.

Vid fel som har sin grund i omständigheter som beskrivs i andra eller tredje stycket skall arrangören genast ge resenären den hjälp som behövs.

17 § Skadestånd enligt 15 och 16 §§ omfattar, förutom ersättning för ren förmögenhetsskada, ersättning för personskada och sakskada.

18 § Skador som omfattas av bestämmelserna i sjölagen (1891:35 s. 1), luftfartslagen (1957:297), järnvägstrafiklagen (1985:192) eller lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik ersätts enligt de lagarna i stället för enligt denna lag. Arrangören är dock alltid skyldig att ersätta resenären för vad denne har rätt att fordra enligt de nämnda lagarna.

19 § Resenären får inte åberopa fel som avses i 15 eller 16 §, om han inte inom skälig tid efter det att han märkt felet underrättar arrangören eller återförsäljaren om felet.

Utan hinder av första stycket får resenären åberopa fel, om arrangören eller återförsäljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

Resenärens skyldighet att reklamera enligt första stycket skall framgå tydligt av avtalet.

20 § Om resenären framför klagomål som inte är obefogade, skall arrangören eller hans lokala representant genast vidta åtgärder för att finna en lämplig lösning.

— — —

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
 2. Bestämmelserna i 5 § första stycket gäller inte för kataloger eller broschyrer som har framställts före ikraftträdandet.
 3. Uppgifter i kataloger eller broschyrer som har framställts före ikraftträdandet får ändras, även om det i katalogen eller broschyren inte har gjorts något sådant förbehåll som sägs i 5 § andra stycket.

Jämförelsetabell

Tabellen innehåller en sammanställning av bestämmelserna i den föreslagna nya lagen om paketresor och motsvarande bestämmelser i EG-direktivet (90/314/EEG). I tabell 3 anges närmast motsvarande bestämmelser i de Allmänna Resevillkor för sällskapsresor som gäller sedan den 15 november 1991.¹ Efter tabellen anges vilka bestämmelser i de Allmänna Resevillkoren som saknar motsvarighet i lagen.

<i>Lagförslaget</i>	<i>EG-direktivet</i>	<i>Allm. villkoren</i>
1 §	-	protokollet p. 2
2 §	Art. 2.1	protokollet p. 2
3 §	Art. 2.2-5	(1.1)
4 §	-	-
5 §	Art. 3.1 o 3.2	1.1
6 §	Art. 4.1 (a och b)	1.3 4.1.3 4.1.5 10.3
7 §	-	-
8 §	Art. 4.2	1.6 (1.4) (1.7)
9 §	Art. 5.1	6.1 (7.2.1) (7.2.2) (8.4)

¹ Hänvisningar till de allmänna resevillkoren har angetts med parentes-tecken i de fall där det finns en viss men ganska svag koppling mellan lagregeln och bestämmelsen i de allmänna villkoren. - När det i en hänvisning till de allmänna resevillkoren anges "protokollet" avses ett protokoll 1990-12-14 som upprättades i samband med att överenskom-melse träffades om de allmänna villkoren.

10 §	Art. 4.3	5.1 5.2	Prop. 1992/93:95 Bilaga 9
11 §	Art. 4.4 Art. 4.5	3.2 3.3 3.4	
12 §	Art. 4.5	3.4 4.1.5 9.1 9.2	
13 §	Art. 4.6 1 st.	6.1 9.4.1 9.5	
14 §	Art. 4.6 2 st.	6.1 8.1 9.3 (8.2) (9.2)	
15 §	Art. 4.7	6.1 7.2.1 8.1 9.1 9.2 9.4.2 (8.2)	
16 §	Art. 5.2 1 o 2 st.	6.1 7.1 8.1 9.5 (1.3) (7.2.1) (7.2.2) (7.3.1-7.3.5) (8.2) (9.2) (10.3)	
17 §	Art. 5.2 1 st.	8.1 8.2 8.3	

18 §	Art. 5.2 3 o 4 st. Art. 5.3	8.3	Prop. 1992/93:95 Bilaga 9
19 §	Art. 5.4	6.2 6.3 7.3.1	
20 §	Art. 6	6.4	
21 - 23 §§	-	-	
Resegarantilagen	Art. 7	-	
Sjölagen	Art. 4.3	5.1 5.2	

Bestämmelser i de Allmänna Resevillkoren som saknar motsvarighet i lagen:

1.2, 1.5, 1.8, 2.1-2.4, 3.1, 4.1.1-4.1.4, 4.2-4.4, 9.3.1, 10.1, 10.2, 10.4, 11

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 10 november 1992	13
1 Inledning	13
2 Allmän motivering	16
2.1 Allmänna utgångspunkter	16
2.2 Tillämpningsområde m.m.	19
2.3 Ansvarsfördelning på näringsidkarsidan m.m.	26
2.4 Information	29
2.5 Avtalet	33
2.6 Överlåtelse av resan	37
2.7 Ändringar av pris m.m. före avresan	40
2.7.1 Ändringar i avtalsvillkoren i allmänhet	40
2.7.2 Ändringar som är väsentligt till resenärens nackdel	42
2.8 Ändringar efter avresan samt fel	47
2.8.1 Tjänster enligt avtalet kan inte tillhandahållas	47
2.8.2 Andra fel	49
2.9 Reklamation	51
2.10 Tillsyn	53
2.11 Resegaranti	55
2.12 Ikraftträdande m.m.	57
2.13 Förslagets kostnadseffekter	58
3 Upprättade lagförslag	59
4 Specialmotivering	60
4.1 Förslaget till lag om paketresor	60
4.2 Förslaget till lag om ändring i resegarantilagen	99
4.3 Förslaget till lag om ändring i sjölagen	99
5 Hemställan	99
6 Beslut	100

<i>Bilaga 1</i>	<i>EG-direktiv om paketresor (Council Directive of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours, 90/314/EEC)</i>	101
<i>Bilaga 2</i>	<i>Preliminär, inofficiell svensk översättning av EG-direktivet</i>	112
<i>Bilaga 3</i>	<i>Allmänna Resevillkor för sällskapsresor (gällande från och med den 15 november 1991)</i>	124

<i>Bilaga 4</i>	Sammanfattning av promemorian (1992:50) Lag om	Prop. 1992/93:95
	paketresor	134
<i>Bilaga 5</i>	Promemorians lagförslag	135
<i>Bilaga 6</i>	Förteckning över remissinstanserna	145
<i>Bilaga 7</i>	Lagrådsremissens lagförslag	146
<i>Bilaga 8</i>	Utdrag ur protokoll vid lagrådets sammanträde 1992-11-05	157
<i>Bilaga 9</i>	Jämförelsetabell med en sammanställning av bestämmelserna i den föreslagna nya lagen om paketresor och motsvarande bestämmelser i EG-direktivet samt närmast motsvarande bestämmelser i de Allmänna Resevillkoren	165

